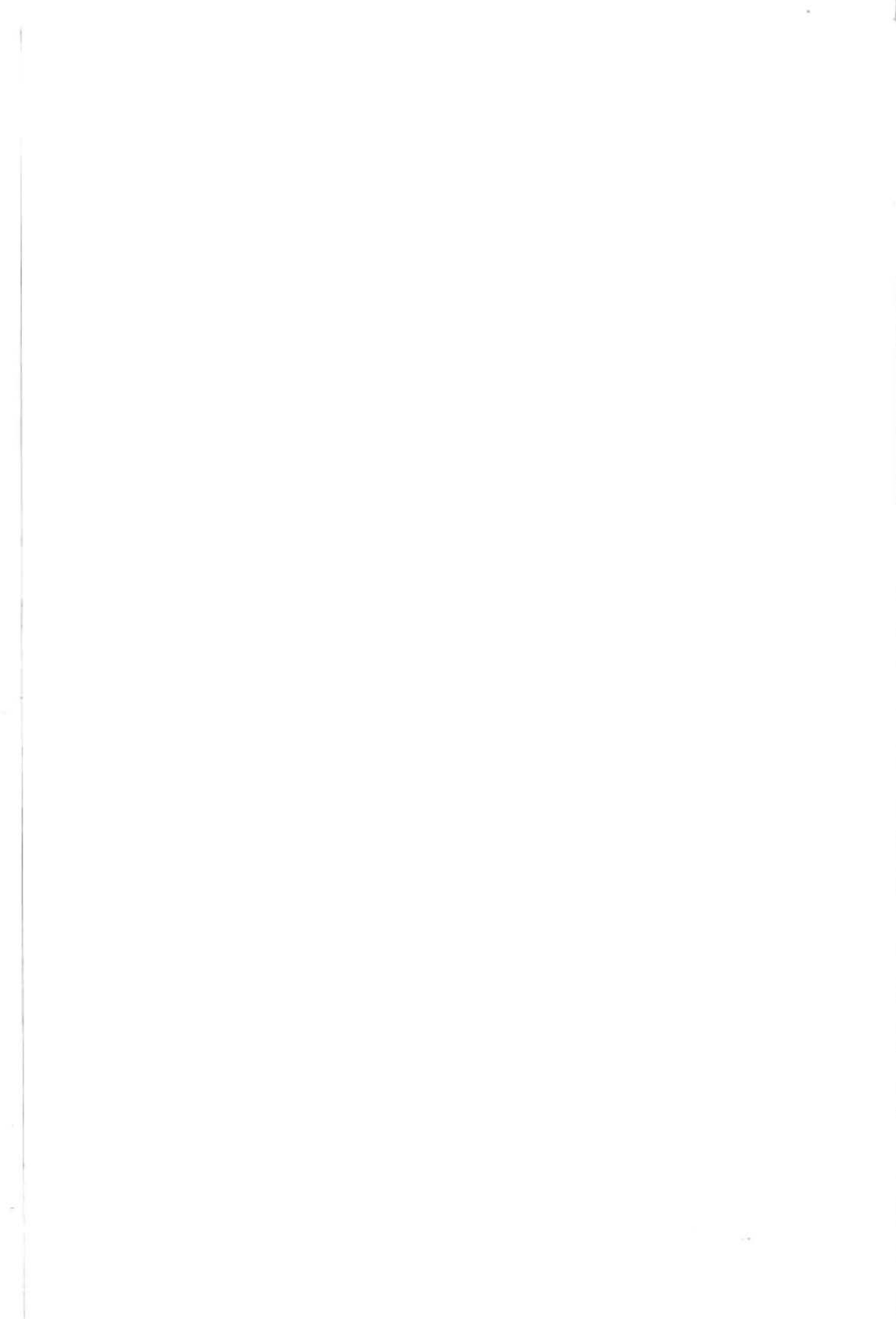

VOJENSKÉ ROZHLEDY

9/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

9

DRUHÝ (TŘICÁTÝ ČTVRTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

ROZHODUJÍCÍ JE LIDSKÝ POTENCIÁL

Budoucnost demokratického státu, i když nepříliš a v nestejné míře i čase, se připravovala na mnoha místech. Kromě Charty 77 a podobných výrazně disidentských organizací to byla seskupení pololegální i legální. Známý je Klausův ekonomický seminář, stejně jako prognostické úterky, které v Domě techniků organizoval Miloš Zeman. Mezi méně známé, čímž není možné říci méně významné, patřil např. Hollmannův tým, který se zabýval především sociálními stránkami infrastruktury sídlišť, či Potůčkův tým, zaměřující svou činnost na využití a kultivaci lidského potenciálu. Pracovala tu řada lidí, kteří se aktivně účastnili polistopadové aktivity, např. Fedor Gál či Tomáš Ježek. Pro činnost posledně jmenovaného týmu vytvořila v rámci státního plánu ekonomického výzkumu podmínky Yvona Strecková z UJEP Brno.

AKTUÁLNOST PROBLEMATIKY

Na počátku činnosti týmu pro využití a kultivaci lidského potenciálu byla otázka: **Co máme vůbec k dispozici pro kvalitativní změny?** Produktivita práce ve srovnání s vyspělými zeměmi byla poloviční až třetinová, materiálně technická základna výroby z poloviny opotřebovaná, ekologická náprava vyžadovala minimálně 150 miliard Kčs, infrastruktura měst a sídlišť zaostalá, odvětví rozvoje člověka nedostatečně rozvinutá atd. Za této situace zůstával jediným možným zdrojem dynamičtějšího rozvoje **lidský potenciál**. Tým se proto soustředil na základní odvětví rozvoje člověka, jímž je zdravotnictví, školství, sociální péče, kultura, tělovýchova a sport. A dále pak na základní funkční určení člověka, jímž je seberozvoj, rodina, práce a veřejný život.

I když se podmínky kvalitativně změnily, objektivní problémy zůstávají, některé se dokonce prohlubují, např. se dále obranářskou politikou nezprivatizovaných podniků snižuje produktivita práce. Je tedy otázkou, nakolik jsou poznatky o využití a kultivaci lidského potenciálu dále užitečné.

Lidský potenciál představuje strukturovanou soustavu dispozic a zaměřenosti člověka k činnostem a k interpersonálním a sociálním vztahům. Je tedy předpokladem životních činností vztahů lidí, jejichž prostřednictvím se jako jednotlivci i sociální skupiny uplatňují ve společnosti a zároveň ji tím mění. Kultivace a uplatnění lidského potenciálu jsou závislé na stupni společenského rozvoje. Lidský potenciál je však zároveň **výsledkem** životních činností a vztahů lidí, proto-

že teprve v činném uplatnění a ve vztazích se mohou tyto dispozice a zaměřenost rozvíjet.

Každá společnost si ke kultivaci lidského potenciálu buduje řadu institucí - zdravotnických, školských, kulturních, sociálních, tělovýchovných, sportovních ap. **Jejich úroveň má pak podstatný vliv na stav lidského potenciálu.** Chceme-li poznat tento stav, nelze to na obecné úrovni, alespoň ne v prvním kroku, ale prostřednictvím jednotlivých analytických složek lidského potenciálu. Jsou jimi **potenciál zdraví, hodnotově orientační potenciál, poznatkový a dovednostní potenciál, tvořivý potenciál, sociálně participační potenciál a individuálně integrativní a regulační potenciál**, tj. schopnost využít v praktické činnosti ostatní složky potenciálu.

Stále ještě existují trochu naivní představy, že máme k dispozici nevyčerpatelné množství lehce mobilizovatelného lidského potenciálu. Zdaleka to není pravda. I navzdory tomu, když nás jeden z ministrů v pořadu Co týden dal ubezpečuje o opaku, konkrétně, že je irelevantní, odejdou-li mladí lidé do ciziny, že tu máme jiných schopných dost. Nemáme. Jinak by pro to speciálně vyškolení odborníci nejezdili po světě, zvláště po vysokých školách, a nelovili ty nejtalentovanější. Nemluvě již o tom, že je dostatečně známo, jak je v populaci rozložena inteligenční úroveň. Těch skutečně talentovaných je poskrovnu.

O SLOŽKÁCH LIDSKÉHO POTENCIÁLU

Hemingway kdysi řekl: „Aby byl člověk dobrým spisovatelem, potřebuje k tomu talent. A pak už jen zbývá, aby byl zdravý ...“ A tak to platí i pro všechna ostatní funkční určení člověka. Právě na zdraví je možno dokumentovat, že za rozvoj lidského potenciálu odpovídá jak společnost, tak každý jednotlivec. Jako jedna z charakteristik zdravotního stavu populace i všeobecného vyjádření rozvoje země se stále častěji, i přes problémy s tím spojené, začíná používat **střední délka života**. A ta je stále u nás, zvláště u mužů, velmi nízká. V Evropě jsme na jednom z posledních míst, i když jsme ještě v roce 1960 byli v první desítce. A co víc: snižuje se zdatnost a odolnost populace (to dobře vědí vojáci), i imunitní schopnosti organismu bránit se nepříznivým vnějším vlivům. Všechno to má nepříznivý vliv na pracovní výkonnost, reprodukci genetického fondu i kvalitu života vůbec. Je to daň za přidělování neodpovídajících prostředků určených péči o zdraví. Tato situace bohužel dále trvá. Včetně nevyjasněnosti dalších věcí v organizaci zdravotnictví.

Ztráty na potenciálu zdraví přitom ovlivňují celý společenský reprodukční proces i další sféry uplatnění člověka, tj. rodinný život, osobní životní uspokojení atd. Je tomu tak proto, že potenciál zdraví představuje fyzickou i psychickou, biologicky a sociálně podmíněnou zdatnost a odolnost. Zdatnost je **komplex** somatických a funkčních dispozic člověka k aktivní existenci. Odolnost je schopnost **aktivně** dosahovat rovnováhy s prostředím a aktivně se přizpůsobit změnám.

„Ve hře“ ovšem není pouze zdravotnictví. Na zdravotním stavu populace se podílí i ekologie, výživa a celkový způsob života. Na druhé straně však není zrovna nejvhodnější poukazovat na skutečnost, že se zdravotnictví podílí na zdravotním

stavu jen zhruba dvaceti procenty. Nemluvě o ošidnosti podobných soudů. Dokud zdravotnictví nebude fungovat tak, že jen ono je odpovědné za zdraví populace, a dokud jednotlivci nedojdou k závěru, že jen oni se musí postarat o své zdraví, nic podstatného se nezmění. Nic horšího by se však v současné době nemohlo stát, že péče o zdraví bude považována za osobní věc každého občana. Není sporu o tom, že pokud jde o odpovědnost za zdraví a s tím spojené hrazení nákladů, je nutné najít odpovídající proporce. Např. ve Švýcarsku si hradí občané téměř všechny náklady na ošetřování zubů, kromě vad genetických apod. Nutí je to starat se o chrup. Proto vynakládají na drahé zubaře jen asi sto franků ročně. Zubní lékaři se každému pacientovi věnují při běžné návštěvě zhruba hodinu. Významná pozornost se věnuje zdravotnické osvětě a prevenci.

Z analýz stavu potenciálu zdraví vyplývají dostatečně jasné cíle: výrazně prodloužit střední délku života a zvýšit podíl života prožitého ve zdraví, bez nemocnosti, úrazovosti a invalidizace, což je zároveň i zvýšením podílu života prožitého v činorodé a tvořivé aktivitě, s pocitem plného uplatnění tělesného, duševního a sociálního potenciálu lidí. Je to zároveň příspěvek k celkovému ozdravení genetického fondu našeho národa.

Homér kdysi napsal: „Jsem částí všeho, co jsem potkal.“ I každý z nás je svědkem mnoha jevů, situací, událostí. Vše přitom neustále hodnotíme. Některé věci či jevy jsou nám sympatické či potřebné, jiné méně, resp. je přijímáme i s odporem. Tak se postupně vytváří struktura našich hodnot, jejich hierarchie na základě preference, naše hodnotová orientace. Usilujeme o saturaci preferovaných hodnot, vynakládáme k tomu potřebné úsilí, ovlivňuje to naši motivaci. Tak hodnotová orientace má vliv i na naše chování.

Hodnotově orientační potenciál tak představuje sklon věnovat se pouze těm životním aktivitám, které jsou v souladu s přijatou soustavou hodnot. Je založen na schopnosti člověka přikládat diferencovanou význam všemu, co souvisí se životem, a rozhodovat se s ohledem na okolnosti, které přesahují individuální lidskou existenci.

Podle empirických výzkumů je v popředí hodnotové orientace současné populace zdraví, rodinný život a mír. Rok od roku stále zřetelněji tlhnou generace k individuálním hodnotám. Preferují je nejen před hodnotami volného času a konzumentskými, ale i hodnotami pracovními a společenskými. Pokračuje dále tendence uchýlovat se do soukromí. Z pracovních hodnot jsou preferovány pracovní kolektiv, výdělek, stálá práce, méně pak kvalifikace a postoje k inovacím a technice. Tedy hodnoty, na kterých závisí naše budoucnost, přechod k informační společnosti.

A co hůře, zcela zasunutý vzadu se po jistém polistopadovém oživení opět ocitají **hodnoty participační**, zájem o veřejnou činnost, zvláště v místě bydliště. Ale týká se to i zájmu o členství a činnost v politických stranách. Tento určitý odpor je jistě dědictvím minulosti. Ale vezmeme-li v úvahu, že např. o personální politice třeba ve státní správě rozhodují politické strany, může to být vážnou bariérou výběru těch skutečně nejlepších. Velikost politické strany a jejího vedení se nakonec může

ukázat v tom, že dokáže dát přednost někomu jinému než členu vlastní strany. Rozhodující je, aby byl odborník.

Do hodnotových orientací se promítl a dále promítá celý dosavadní vývoj. Zvláště pak příkrý nesoulad mezi oficiálně deklarovanými a v praxi skutečně uplatňovanými hodnotami. Nezdá se, že by se zatím všechno podstatněji změnilo. Jedním z těch faktorů, proč předcházející systém padl způsobem, jakým padl, byla totální korupce. I dnes však společnost zneklidňuje přinejmenším tušení tohoto rozkladného jevu. Má nesporný vliv i na rozsah a kvalitu participace. Bez aktivní a smysluplné participace se však ze současné stagnace nedostaneme. Což není popřením výrazné aktivizace např. trhu. Ten ale není všeobíjající.

Tak se dostáváme obecně k **sociálně participačnímu potenciálu**, který může být definován jako dispozice vstupovat do širších sociálních vazeb, uplatňovat se v nich a zároveň respektovat nároky, vyplývající z účasti na fungování sociálních institucí, které tyto vazby zprostředkovávají.

O povaze participace v totalitním režimu jsme měli možnost se přesvědčit osobně. Přitom si ovšem nelze dělat ani iluze, že v demokratické společnosti budou participovat všichni. Ale právě na podílu a kvalitě této participace je závislá prosperita společnosti. Žádná společnost nemůže bez její jisté míry existovat. Ani totalitní režim, který si vynucuje účast na společenských činnostech, aby jejich prostřednictvím lidmi manipuloval. Bez určité participace nemůže žít většina lidí. Zvláště pak v našem národě máme geneticky zakódovanou jak tendenci k demokracii, tak odpor k nelegitimní a neoprávněné autoritě. Proto máme sklon se sdružovat i ve spontánních aktivitách. V posledních desetiletích se však prostor pro takové sdružování neustále zužoval (po druhé světové válce bylo u nás kolem dvaceti tisíc nejrůznějších sdružení, na konci komunistického režimu již pouhých 1500, navíc kontrolovaných). Proto také bezprostředně po listopadových událostech došlo přímo k erupci vytváření tisíců hnutí a sdružení.

Je tu ovšem ještě vážnější problém. Zatím se u nás vytvořila majoritní forma demokracie, tedy účastnická a zastupitelská, s nižším podílem delegované odpovědnosti na jedince a s vyšším podílem odpovědnosti a kompetence voleným reprezentantům. Lidé jsou však připraveni na diskusi a dialog. Ve světě je také patrná tendence od této reprezentativní k participativní demokracii. Od hierarchických struktur k síťovým činnostem, představovaným především samosprávnými organizacemi. Od institucionální péče o člověka k svépomocným aktivitám lidí. Od majority k expertním systémům, k podpůrné úloze vědy. Od rozhodování většiny k respektování potřeb, zájmů a způsobu života nejrůznějších sociálních skupin a jednotlivců. Možná to zní při našich aktuálních problémech trochu jako hudba budoucnosti, ale je to naše perspektiva, na kterou i nyní nesmíme zapomínat. A to vše při úplné veřejné informovanosti o podstatných otázkách rozvoje demokratické společnosti a rozšíření a prohloubení práv člověka na individuální rozvoj.

Budoucnost je založena na **intelektuálním potenciálu, invenci, inovacích, tvořivosti**. Největší ztráty způsobuje nevyužití tvořivého potenciálu. Pyšníme se tím, že máme v našem národě obrovský tvořivý potenciál. Zatím však je stále

patrná velká diskrepance mezi invencí, objektivizovanou např. množstvím námětů, programů, vynálezů ap., a jejich nízkým využitím. A to i přesto, že se tvořivost přestala přelévat do volného času a stínové ekonomiky, jak to bylo typické ještě v nedávné minulosti.

Kreativní schopnosti jsou v populaci rozloženy podobně jako intelektuální předpoklady velmi nerovnoměrně. Vysoce tvořivých jedinců jsou pouhá dvě procenta. Nikoho z nich bychom neměli ztratit.

Tak se opět obecněji dostáváme k **poznatkovému a dovednostnímu potenciálu**, představujícímu disponibilitu s poznatky a dovednostmi, nezbytnými pro realizaci diferencovaných lidských činností a vztahů včetně připravenosti vhodné je uplatnit při sebeutváření člověka v praxi. Přechod k tržní ekonomice je nemyslitelný bez využití disponibilních poznatků a schopností lidí. Právě na stupni využití tohoto disponibilního potenciálu a jeho další kultivace je především založena prosperita nejvyspělejších zemí. (K tomu ovšem metodologická poznámka: Lidský potenciál je možno pojmut jako totalitu možností člověka a populace, tj. čeho jsou teoreticky schopni dosáhnout. Je to vlastně prostor pro další kultivaci lidského potenciálu. Disponibilní lidský potenciál je to, co má jedinec a společnost v daném okamžiku k dispozici. Konečně pak existuje skutečně využitý potenciál. Mezi těmito kategoriemi lidského potenciálu a jeho realizací jsou ovšem významné diskrepance. Rozhodující pro praxi je co nejvíce jej kultivovat a co nejvíce využít. Na tom je založena nejen prosperita, ale má to zároveň svou lidskou a demokratickou dimenzi.)

Současnou přelomovou etapou je možno, s vědomím diskusnosti, charakterizovat jako **přechod od industriální k informační společnosti**. Obsahem je mj. intelektualizace a s ní spojená intenzifikace, internacionalizace, ekologizace a inovativnost výkonu pracovních profesních rolí a řízení společnosti. A dále a především humanizace společnosti a s ní spojená demokratizace, lidská práva a rovné šance lidí. Obě složky jsou zcela neodlučitelné. Navíc se potvrzuje, že ekonomická úroveň zemí v podstatě odpovídá stupni její demokratizace a humanizace. Což platí ovšem i naopak: jaká je úroveň demokratizace země, taková je i její šance ekonomicky prosperovat.

Intelektualizace je do značné míry závislá na kvalitě poznatkového a dovednostního potenciálu. Z minulosti jsme sice zdědili dost vysoký podíl občanů se středním odborným vzděláním, ale méně již se středním všeobecným a zvláště pak vysokoškolským vzděláním. Tedy v typu a stupni vzdělání ve světě rozhodujícím.

Pro minulý režim bylo typické, že na jedné straně byli ve vysokých a odpovědných funkcích lidé s neodpovídající kvalifikací a vzděláním, na druhé straně pak lidé s vysokou kvalifikací byli nuceni pracovat na místech, kde jejich kvalifikace a vzdělání využity nebyly. Je však smutné, že s podobnými jevy se můžeme bohužel setkávat dále.

V této souvislosti je nemožné se nevyjádřit k praxi přijímání na výběrové školy. **Rozhodující vždy musí být talent.** Není možné ztratit ve vzdělávacím procesu ani jednoho talentovaného mladého člověka. Finanční možnosti rodiny musí být až

na druhém místě. Jinak zaměníme složení výběrových škol na základě mocenské protekce za složení na základě finanční situace rodiny. Nemluvě již o tom, jaké to může mít důsledky pro kvalitu pedagogického procesu.

ČESKÉ POUŠTĚNÍ SI ŽILOU

Strukturu ekonomiky a společenského života vůbec je nutno postavit na potenciálu, který tu je, a na předpokladech, jak jej dále kultivovat. To pochopili již před čtvrtstoletím Japonci, když na přelomu šedesátých a sedmdesátých let kriticky zhodnotili své předpoklady a přijali program informatizace společnosti, založený právě na kvalifikačních přednostech lidí, především intelektuálním potenciálu. Měli bychom k tomu skutečně dospět i my. Pozitivní je tu skutečnost, že pomalu převládá mínění, že musíme mít **státní politiku**, že nestačí pouze programy vítězných politických stran či existence právního státu s fungující tržní ekonomikou. Konečně Francouzi asi vědí, co dělají, když každých deset let vytyčují státní strategii. Mělo by to vždy být něco, co není pouze svázáno s aktuálním děním, stranickou politikou, ale míří na základě analýzy a konfrontace s úspěšnými zeměmi závazně do budoucnosti.

Samozřejmě, jak lehce se něco takového říká, o to hůře dělá. Jsme národem, který již podesáté v tomto století zažívá cosi, co lze nazvat pouštění si žilou. Někdy nám k tomu dopomohli jiní, jindy my sami, i když cizími inspirováni. Nejdříve nám zdecimovala náš potenciál první světová válka. Po ní jsme ne vždy efektivním způsobem využili lidský potenciál, který nám tu zbyl po Rakousko-Uhersku. Za pár let došlo k další devastaci za světové hospodářské krize. Po Mnichovu odešla část lidí, většinou nejschopnějších, do emigrace, a ne všichni se vrátili. Za války kromě mnoha jiných ztrát přišlo o život 360 tisíc lidí, z toho dvě třetiny našich židovských spoluobčanů. Po druhé světové válce jsme nejen poprávu potrestali kolaboranty, ale spolu s nimi i řadu vedoucích pracovníků a odborníků, kteří se podřízeným zdáli proto, že vyžadovali plnit povinnosti, příliš asociální. (Dalo by se přitom i diskutovat při oprávněném odsunu Němců o jeho rozsahu.) K další decimaci lidského potenciálu z třídně politických i jiných důvodů došlo po roce 1948. Na ně navazovaly čistky v roce 1958 jako reakce na polské a maďarské události. Statistice lidí pak bylo postiženo po 21. srpnu 1968 a v období tzv. normalizace...

Proč je to tu třeba připomínat? Abychom **neudělali stejnou chybu jako tolikrát v minulosti**, abychom si **nezdevastovali a nezdecimovali znovu náš lidský potenciál**. Máme ho už dost zdravotně, hodnotově orientačně, kvalifikačně, vzdělanostně i jinak poničený. Proč jsou mimo jiné Spojené státy tak úspěšné? Jistě je stejně jako nás postihly obě světové války a hospodářská krize. Ale spolu s tím, že v USA dokázali integrovat evropské a světové vlny emigrantů, zvláště pak kalvínský živel s výkonovou hodnotovou orientací, a také tím, že tu byla ve srovnání s Evropou práce vždy drahá, neboť si sem lidé přicházeli v první fázi především vydělat, pak rozhodující bylo, že v této zemi, až na krátkou epizodu maccarthismu, si nikdy **nedevasovali lidský potenciál**. Tak to bylo i v jiných zemích. Determinace je ovšem jednoduchá, neměli tu v moderní době totalitní režimy.

Nejhorší totiž je, což potvrdí psychologové, zahnat lidi do kouta, nedat jim šanci. Prosazovat v personální praxi místo výkonových askriptivní kritéria - stranická, přátelská, na základě svérázně vykládané minulosti lidí... Už nyní jsme ztratili mnoho schopných lidí, často i charakterově křehkých čistých, kterých by si všude ve světě vážili, a proto se nám i upřímně diví. Vše to je přímluvou za toleranci a velkorysost.

Kategorickým imperativem by proto mělo být, a to i v probíhajícím mocenském střetávání, odstranit všechny askriptivní bariéry, které znemožňují lidem se uplatnit. To je totiž podmínka i optimálního uplatnění individuálně integrovaného a regulačního potenciálu. Vždycky pochopitelně budou lidé, kteří s minimem schopností dokáží maximum, a na druhé straně schopní, kteří se příliš neprosadí. Neměli bychom to však podporovat, naopak vytvářet předpoklady pro schopné. Pro osobnosti, které kromě svých odborných schopností mají ještě jednu vlastnost, která je navíc v současné době i rozhodující, a tou je **odpovědnost**. A to je oč tu běží.

Plukovník doc. PhDr. Zdeněk R o z u m, CSc.

OSOBNOST VOJENSKÉHO PROFESIONÁLA: MOŽNOSTI, PŘEDPOKLADY A POŽADAVKY

Naši armádu, transformovanou podle nové vojenské doktríny, charakterizují mimo jiné intenzivně probíhající procesy humanizace a demokratizace. Tyto procesy evokují kvalitativně nové požadavky na osobnostní profil zejména vojáků z povolání. Vysoká úroveň všeobecné vzdělanosti, dobré fyzické a psychické předpoklady, žádoucí charakterové vlastnosti spolu s nezbytnými vojensko-odbornými kvalitami představují **souhrn základních požadavků na osobnost vojenského profesionála.**

Jedinec, absolvent vojenské školy či kurzu jakéhokoli typu se stává profesionálem jen za předpokladu, že u něj byly na žádoucí úrovni zformovány především **vojensko-odborné kvality** (osvojení pravidel a zásad vedení jednotlivých druhů

bojové činnosti, ovládnutí zbraní a vojenské techniky, umění velet, vést a učit, organizační schopnosti apod.). K utváření a rozvoji vojensko-odborných kvalit dochází především ve specifických podmínkách krátkodobé či déle trvající vojenské přípravy.

Na naplnění, jakož i na případném nenaplnění uvedených požadavků na osobnost vojenského profesionála mají **rozhodující vliv** dvě skutečnosti. Za první podmínky **rekrutace** a za druhé **systém přípravy na vojenskou školu**.

Podmínky rekrutace, možnosti výběru těch nejvhodnějších zájemců o přípravu na vojenskou profesionální dráhu, v mnohém předurčují jak systém, tak obsah i délku přípravy. Celospolečenské politické i ekonomické změny, nová situace na trhu práce, transformace školského systému včetně vojenského, budování armády nového typu i její redukce, to vše nutí uvažovat o nových přístupech k řešení této velmi složité otázky.

Zájem o službu v armádě se v mnohém odvíjí od **vztahu k otázkám brannosti** vůbec. Tento vztah u občanů, zejména však u mládeže, jak napovídají různé výzkumy i průzkumy, není příliš dobrý. Příčiny jsou různé a mnohé z nich, ne-li většina, souvisí s fungováním i životem samotné armády. Je možno očekávat, že tak jak se budou postupně měnit poměry v armádě, jak u mladých chlapců, kteří ukončí základní službu budou převládat pozitivní zkušenosti i prožitky, jak jejich rodiče nabydou přesvědčení, že „vojna“ z jejich synů dělá skutečné chlapy, tak se postupně bude měnit i vztah občanů nejen k armádě, ale i k politickým, ekonomickým a mravním otázkám zabezpečení obrany našeho státu vůbec.

Mnohé se za poslední tři roky v naší armádě změnilo k lepšímu. Rozdělení federální armády, rozsáhlé redислоkace, zkracování délky základní vojenské služby a další opatření poněkud znesnadňovala praktickou realizaci deklarovaných záměrů o humanizaci a demokratizaci vojenské služby. Hlavní vina za současný nepříliš uspokojivý stav je přisuzována především vojákům z povolání. Je však otázkou, zda bylo reálné dosáhnout zásadnějšího zvratu, a to zejména v oprávněně nekritizovanější otázce narušování mezilidských vztahů.

Pomineme-li některé vnější okolnosti (např. nedostatky v citové výchově rodiny a následky citové deprivace značného počtu dětí a mládeže) je možné uvažovat nejméně o dvou východiscích, **jak vztahové otázky v AČR úspěšněji řešit**. První východisko a následná opatření souvisejí s naplněním požadavku, aby velitelé, všichni důstojníci a praporčíci se pro své podřízené stali skutečnými autoritami. Snažit se **získat si uznání prostých vojáků** nejen svojí vojensko-odbornou vzdělaností, ale také pozitivními charakterovými a morálními vlastnostmi i uměním jednat s lidmi. Získat si důvěru a možná i lásku podřízených ne tím, že se jim budou podbízet, že budou zlehčovat podmínky výcviku či přehlížet nedostatky v kázni a pořádku, ale především tím, že přísnost a náročnost dovedně spojí s laskavostí a pozorností.

Tento přístup by měl jít ruku v ruce s úsilím o **výchovu kvalitního nejnižšího velitelského sboru**. Rozhodným způsobem by se měl změnit dosavadní, nevyhovující systém výběru adeptů do poddůstojnických škol i do škol pro důstojníky v záloze. Vedle kritéria obecné vzdělanosti, by mělo být mnohem více docerňováno kritérium mravnosti, schopností a předpokladů. Měl by být uplatněn, v moderních

armádách osvědčený, tzv. „napoleónský princip“, který předpokládá výběr těch nejschopnějších a nejmotivovanějších, prověřených v náročných podmínkách 2 až 3 měsíčního základního výcviku. Toto opatření by mohlo usnadnit i získávání většího počtu zájemců jak o službu na čas, tak i o eventuální studium na vojenských školách.

Předchozí, tezevitě vyslovené myšlenky nepovažuji za odbočení od tématu. Naopak, ukázaly jak **otázky získávání a výběru uchazečů o studium na vojenských školách úzce souvisejí s celospolečenskými, především pak s vnitroarmádními poměry.** V současné době by však nebylo správné příliš vyčkávat jenom proto, že dané poměry se budou měnit spíše pomaleji.

Již nyní bychom se u uchazečů o studium na vojenských školách měli zajímat nejen o úroveň znalostí středoškolské látky z matematiky a fyziky, o jejich fyzickou zdatnost a úroveň obecné inteligence, ale také, a možná především, o jejich **úroveň sociální inteligence** a také **motivace** charakterem té vojenské činnosti (zejména prací v obtížných podmínkách a prací s lidmi), kterou jako vojenští profesionálové budou vykonávat.

Nedostatečně motivovaní zájemci, s nižší úrovní všeobecné vzdělanosti a kulturní vyspělosti, s nedostatečně rozvinutými psychickými, fyzickými i mravními předpoklady by ke studiu na vysokou vojenskou školu neměli být přijímáni. A máme-li oprávněný pocit, že ke skutečně objektivnímu posouzení uvedených požadavků nelze dospět v rámci sebedelšího přijímacího řízení, pak umožníme, aby první 2-3 měsíce pobytu na vojenské škole nebyly údobím „převínováním batolat“, ale údobím tvrdé prověrky vůle a charakteru, síly a ochoty snášet těžkosti i strádání vojenské služby.

Vyšší úroveň vstupních kvalit studentů vojenské školy vytvoří předpoklad pro dosažení daleko vyšší úrovně výstupních kvalit absolventů. O co méně bude muset **systém přípravy vojenského profesionála** za nových podmínek rekrutace dohánět, kompenzovat, odstraňovat nebo opakovat, o to více bude moci prohlubovat, upevňovat, kultivovat a především rozvíjet. Vojenská škola bude muset i nadále rozšiřovat všeobecnou vzdělanost, kulturní i politickou vyspělost, prohlubovat psychické a fyzické předpoklady, jakož i kultivovat morální a charakterové vlastnosti svých studentů. **Tím hlavním, na co se však bude moci soustředit, budou vojensko-odborné kvality.** Právě při jejich utváření je vojenská škola nezastupitelná.

Osvojení si zásad organizace vedení různých druhů a forem bojové činnosti, teoretických znalostí konstrukce a provozu zbraní, vojenské techniky, praktických zkušeností z jejich ovládání a ošetřování, spolu s psychickou připraveností, vojenskou ukázněností a dalšími kvalitami, se stávají základem toho, čemu říkáme **vojenské umění.**

Kromě těchto, dá se říci obecných vojensko-odborných kvalit, k jejichž uplatnění dochází převážně až v podmínkách reálné bojové činnosti, hovoříme o vojensko-odborných kvalitách specifických, které nalézají své uplatnění již v době míru.

Utváření specifických vojensko-odborných kvalit, kam řadíme umění vést lidi, pedagogické schopnosti, schopnosti komunikace, anticipace, organizační schopnosti, umění prosadit se atd., je dlouhodobý proces, k jehož završení

dochází zpravidla až v průběhu výkonu konkrétní funkce. Tento proces je závislý jak na objektivních, tak i na subjektivních podmínkách.

Objektivní podmínky tvorby specifických vojensko-odborných kvalit jsou vyjádřeny, jak bylo již vzpomenuto, především vhodným typem osobnosti zájemce o nastoupení dráhy vojenského profesionála, zejména jeho psychickými, fyzickými a morálními předpoklady.

Zatímco o naplnění podmínek objektivní povahy bude v mnohém rozhodovat zejména postavení armády ve společnosti, prestiž vojenského povolání, **podmínky subjektivní** budou ovlivněny především odpovědností a moudrostí těch, kteří budou rozhodovat o charakteru systému přípravy vojenského profesionála a o jeho fungování.

Cíle, obsah, formy a prostředky spolu s dalšími prvky systému přípravy vojenských profesionálů by měly co nejpřesněji odrážet skutečné potřeby vojenské praxe včetně postižení vývojových tendencí těchto potřeb. Měly by zabezpečit velmi těsné propojení teorie s praxí. Otázkám řízení a usměrňování procesu tvorby a rozvíjení specifických vojensko-odborných kvalit by měla být věnována pozornost od samého počátku zahájení přípravy. I když v tomto procesu se předpokládá účast a podíl všech vyučovacích předmětů, včetně vlivu vojenského režimu a práce studentů ve volném čase, **mimořádný význam a místo náleží předmětům vycházejícím z takzvaných věd o člověku a společnosti.**

Pokud v minulosti byl proces utváření specifických vojensko-odborných kvalit méně efektivní, tak příčiny byly nejen v nedostacích spojených s rekrutací, ale i v nedocenění praktického významu právě těchto disciplín (zejména psychologie, pedagogiky a sociologie). Má-li být proces utváření specifických vojensko-odborných kvalit studentů vojenské školy či účastníků kurzu co nejefektivnější, má-li být opravdu celkovým vyústěním přípravy budoucího vojenského profesionála, je nutné dosáhnout toho, **aby vše, co říkájí zejména pedagogicko-psychologické a sociologické vědy teoreticky, se v celém systému přípravy, v každém předmětu, v činnosti každého učitele i velitele, v životě celé školy, dělo prakticky.**

Není možné se domnívat, že řízení, velení, výchově či vedení lze naučit jen prostřednictvím nějakého předmětu nebo skupiny předmětů. Například otázka rozvíjení schopnosti komunikace. Ucelený, na úrovni organizovaný kurz rétoriky může značně přispět k tomu, aby absolvent získal nejen představy, ale i dílčí zkušenosti jak vést rozhovor, jak promlouvat k lidem, jak mluveným slovem emocionálně působit na druhé a podobně. Nemůže však zajistit transfer zkušeností v dovednost nebo dokonce ve schopnost. K tomu může dojít jen za předpokladu, že celkový systém přípravy umožní studentům získávat další zkušenosti a tyto přetvářet v praktické dovednosti či schopnosti. To se týká i dalších kvalit jako např. umění velel, organizovat, schopnosti empatie, didaktických dovedností apod. Právě ve vztahu k postupnému utváření a rozvoji těchto vlastností jsou až dosud velkým hendikepem u současných studentů naprosto žádné zkušenosti z vlastní vojenské základní služby a minimální velitelská praxe před nástupem kariéry vojenského profesionála.

Příprava a zdokonalování osobnosti vojenského profesionála bude zajišťována celým systémem vojenského vzdělávání. Vedle základní středoškolské či vyso-

koškovské formy přípravy, již byla v článku věnována hlavní pozornost, nemění význam bude náležet různým nadstavbovým a doplňkovým kurzům, které zabezpečí cílevědomé zdokonalování důstojníků a praporčíků k výkonu vyšších funkcí.

Celkovou přípravu vojenského profesionála přitom nelze pojmát jen úzce pragmaticky. Vojenská škola, zejména vysoká, a to ve všech svých formách, musí usilovat o dosažení co nejvyššího rozvoje osobnosti budoucího vojenského profesionála, ochotného se dále vzdělávat a zdokonalovat, schopného rychle se orientovat i v těch nejsložitějších situacích a adaptovat na dynamicky měnící se podmínky vojenské praxe.

Podplukovník Dr. Antonín Svěrák

ZÁKLADY MEZINÁRODNÍ A OBRANNÉ POLITIKY EVROPSKÝCH NEUTRÁLNÍCH STÁTŮ

Ekonomicko-sociální a politicko-bezpečnostní přeměny ve státech střední a východní Evropy, vznik nových ohnisek napětí, urychlující se procesy západoevropské integrace a další projevy hektického vývoje po skončení éry studené války zasáhly pochopitelně i relativně nejstabilnější evropskou část - neformální společenství neutrálních států. Je samozřejmé, že nestojí stranou ekonomického, politického a vojenského vření. Některý stát je ovšem více zainteresován na bezpečnostních otázkách, jiný na hospodářské spolupráci. Ve všech ale probíhají aktivní diskuse o tom, zda bude výhodné zbavit se „pout“ neutrality a postupně se hlouběji a šířeji zapojovat do evropských integračních procesů s cílem završit tyto trendy plným členstvím v Evropských společenstvích, v Západoevropské unii či v Severoatlantické alianci.

◆ Švýcarská konfederace

Ve skutečnosti jedinou evropskou zemí, jejíž neutralita je zaručena mezinárodním společenstvím (Vídeňským kongresem v roce 1815), je Švýcarsko.

Statut ozbrojeného neutrálního státu striktně dodržuje, podařilo se mu zůstat stranou všech evropských konfliktů.

Koncepce celkové obrany je v Ústavě definována jako „uhájení nezávislosti vlasti proti vnějšímu nepříteli, udržení vnitřního klidu a pořádku, ochrana svobody a práv konfederace a podpora jejího společného blahobytu“. Z toho vyplývají i základní politicko-bezpečnostní cíle Švýcarska: obrana míru a nezávislosti, schopnost sebeurčení a svobody, ochrana národní svobody jednání a obyvatelstva a uhájení celistvosti státu.

Vzhledem ke změně klimatu v Evropě začalo Švýcarsko v posledních letech přehodnocovat defenzivní zaměření své zahraniční politiky, tak typické pro menší státní celky. Aktivněji se začalo účastnit procesů vytváření důvěry, budování kolektivní bezpečnosti v Evropě a rozvíjení dialogu se zeměmi tzv. třetího světa. Podalo žádost o vstup do Evropského společenství, zvažuje možnost členství v OSN. Účastnický komponent se tedy stále více začíná prosazovat v jeho zahraniční, bezpečnostní a v obchodní politice.

Důležitým obranným nástrojem pro interpretaci mírové zahraniční linie Švýcarska je jeho armáda. Země helvetského kříže není a nebyla členem žádné aliance, její politika se zakládá na trvalé ozbrojené neutralitě, která je základem a současně i prostředkem k zajištění národní bezpečnosti. Mezi základní úkoly švýcarské armády patří zadržovat protivníka před uskutečněním agrese, vést bojovou činnost formou obranného boje, klást odpor na území obsazeném nepřítelem a poskytovat pomoc civilnímu obyvatelstvu. K věrohodnosti švýcarské strategie odrazování bezesporu patří zachování miličního systému výstavby armády. O Švýcarech se říká, že nemají speciální ozbrojené síly, ale v případě potřeby se celá země může stát „autoarmádou“. V praxi to znamená, že po mobilizaci může mít švýcarská armáda k dispozici asi 625 000 osob a několik desítek tisíc příslušníků domobrany.

Je ale také pravda, že v posledních letech není mínění veřejnosti o branné službě a armádě vůbec tak příznivé jako v minulosti. Dokonce bylo vyhlášeno referendum, které mělo rozhodnout o samotné existenci ozbrojených sil. Největší výhrady byly k ekonomickým a finančním potřebám na udržování nákladného miličního systému. Přestože je Švýcarsko jednou z nejbohatších zemí světa, prostředky, které vynakládá na obranu, jsou limitovány. Proto se také začíná stále více zapojovat do kooperačních zbrojních projektů evropských států Atlantické aliance. I to je jeden ze způsobů, jakým je konfederace stále více vtahována do procesů evropské integrace.

◆ *Rakouská republika*

Státní nezávislost Rakouska garantovaly deset let po skončení druhé světové války čtyři její vítězné mocnosti zrušením okupačních zón a podpisem Státní smlouvy o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska. Podmínkou ovšem byla neutralizace země, kterou ve stejném roce vyhlásil rakouský parlament. Neutrální Rakousko vyhovovalo především tehdejšímu Sovětskému svazu. Na rakouském území byly totiž až do vyhlášení neutrality dislokovány jednotky americké armády,

ale i jiných západních armád, což překáželo při uplatňování sovětské zahraniční politiky vůči Maďarsku a celému jižnímu křídlu Varšavského paktu.

Základní cíl současné obranné politiky Rakouska lze charakterizovat jako ochranu rakouského lidu a základních hodnot státu, zejména zachování nezávislosti a územní integrity a podporu míru a stability v regionálním a globálním měřítku. Směrnice vojenské národní obrany tento hlavní úkol dále konkretizuje: zamezit vtažení Rakouska do ozbrojeného konfliktu, odvrátit vojenský útok zachováním přiměřené strategie odstrašování, plnit povinnosti vyplývající z mezinárodního práva, zabránit zneužití neutrálního území pro vojenské účely jiných států a obnovit teritoriální integritu, pokud by byla narušena.

Rakouská doktrína zdůrazňuje, že neutralita není politickým cílem sama o sobě, ale spíše prostředkem k dosažení politických cílů, jimiž jsou zachování nezávislosti Rakouska a celistvosti jeho území.

Státní hranice Rakouska s členskými státy NATO měří 1214 km, se zeměmi bývalé Varšavské smlouvy 924, se Slovinskem 311 a se Švýcarskem 164 km. Tato různorodost způsobila, že je vůči sousedům značně citlivé. Projevilo se to zejména po pádu komunistických režimů ve východní Evropě a po vypuknutí občanské války v Jugoslávii. Především z „libanonizace“ tohoto konfliktu má Rakousko značné obavy. Navíc je tento problém spojen s velkým přílivem utečenců na rakouské území a s potenciálním nebezpečím, že státní hranice překročí vojenské formace cizích států. Rakousko proto posiluje jednotky pohraniční stráže a procvičuje operační situace Bundesheeru při překrytí státní hranice. Ministerstvo obrany zároveň poukazuje na bohaté zkušenosti Rakouska z „mobilizace“ svých jednotek při krizích v sousedních státech (Maďarsko 1956, Československo 1968, Slovinsko 1991).

Vzhledem k současné vojenskopolitické situaci v Evropě se částečně mění i úkoly rakouských ozbrojených sil. Jejich organizace musí být mnohostrannější a především musí disponovat kvalitnějším potenciálem a mobilnější strukturou pro uspokojování nových požadavků včetně obrany „všech azimutů“. O tom, že armáda zůstává v rakouském systému všeobecné národní obrany nezastupitelným orgánem, svědčí i skutečnost reálného růstu vojenských výdajů. Jenom pro srovnání: Rakousko vydává v posledních letech na obranu v průměru na jednoho obyvatele asi 160 amerických dolarů ročně, zatímco bývalá ČSFR vydávala okolo 60 dolarů.

I když oficiální politické kruhy v Rakousku mají nadále zájem o zapojení země do Evropských společenství, rakouská veřejnost již několikrát vyslovila s touto žádostí nesouhlas. Souviselo to zřejmě i s někdejšími obstrukcemi při ratifikaci maastrichtských dohod a koneckonců i s menším zájmem Západu jednat o přijetí neutrálních evropských zemí do svých vojenskopolitických uskupení.

◆ Švédské království

Nejsilnější tendence ke změně zahraniční a obranné politiky evropských neutrálních států můžeme pozorovat ve Švédsku. Je to dáno jednak tím, že Švédská neutralita je pouze výsledkem více než stopadesátiletého národního

konsenzu bez jakéhokoli ústavního zakotvení a garantování mezinárodním společenstvím, ale také historickým vývojem a v současnosti i stavem ekonomiky.

Postupem času se Švédskému království stále obtížněji dařilo držet se stranou konfliktů vzniklých na evropském kontinentu. Nemálo Švédů se např. angažovalo v sovětsko-finské zimní válce ve prospěch svého skandinávského souseda, včetně přímé účasti v jeho ozbrojených silách. Méně slavnou úlohu sehrála švédská vláda ve chvíli, kdy po skončení druhé světové války vydala Sovětskému svazu německé vojáky a pobaltské uprchlíky. V poválečné éře studené války hrálo Švédsko roli skandinávského nárazníku mezi Finskem, svázaným smlouvou s SSSR, a Norskem - členským státem Severoatlantické aliance.

Krach komunistických režimů v Evropě, rozpad Varšavské smlouvy a Sovětského svazu postavil Švédsko, a nejen je, do nové situace, která zřejmě již tak striktně nevylučuje přijetí neutrálních zemí do existujících západních společenství. Zdá se, že Švédsko (především jeho vláda) hodlá této nové konstelace plně využít i vzhledem k nynějším, v minulosti prakticky absentujícím ekonomickým problémům. Proto také švédské politické kruhy vyvíjejí snahy vedoucí i integraci království do standardních evropských uskupení. Týká se to především vstupu do Evropských společenství. Jejich Komise v červnu loňského roku akceptovala žádost Švédska o členství s tím, že jednání o něm by měla být zahájena po ratifikaci maastrichtských dohod, s perspektivou přijetí za řádného člena asi v roce 1995.

Největší problém spočívá v tom, zda a nakolik bude Švédsko ochotno respektovat a prosazovat společnou zahraniční a obrannou politiku Evropských společenství. Ta navíc není ještě stále zcela přesně vymezena a formulována. V plné shodě zřejmě není ani mínění švédské veřejnosti a vlády. Podle průzkumu organizovaného koncem loňského roku bylo proti vstupu do Evropských společenství asi 41 % obyvatel, zatímco přívrženců evropské dvanáctky bylo jen 35 procent. Čím více apologetů ztrácí myšlenka zapojení země do evropské integrace, tím větší jsou aktivity vlády. Ta již projevila např. zájem i o vstup do vojenské aliance - Západoevropské unie, a dokonce přislíbila vyčlenit kontingent švédské armády do smíšeného francouzsko-německého armádního sboru, který by se měl stát jádrem tzv. Euroboru. K participaci na něm se ovšem ještě oficiálně nevyjádřili ani představitelé ortodoxních členů Severoatlantické aliance.

Jaké jsou tedy trendy nové bezpečnostní a obranné politiky Švédska? Jeho ozbrojené síly disponují celkem 63 tisíci příslušníků. Při mobilizaci jsou sice schopny se rozrůst na téměř 800 tisíc osob, ale v případě rozsáhlejší agrese ani tento počet nemůže zajistit obranu země. Největší riziko pro Švédsko i nadále představuje bývalý SSSR, zejména militarizovaný poloostrov Kola, který je od švédských hranic vzdálen ani ne 200 km. Proto v budoucnosti bude mít Švédsko zájem na opuštění principu neúčasti v blocích. Současně však nelze předpokládat, že by dovolilo přítomnost cizích vojenských jednotek a zařízení na svém území. Bude se snažit i nadále zabezpečovat svoji suverenitu vlastními obrannými prostředky.

V současnosti se však švédská armáda potýká se značnými problémy. Vyplývají např. z rozdílu mezi požadavky a skutečností při financování obranného potenciálu, ze slabší operační vycvičenosti vojsk, z nedostatku aktivních poddůstojníků či odborných pedagogů.

♦ Finská republika

Na rozdíl od Švédska byly finské snahy o vstup do západní Evropy a zapojení do výstavby evropského bezpečnostního systému minimálně do počátku sedmdesátých let značně rozpačité. Na vině jistě byla především sovětsko-finská Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z roku 1948. Dokument mj. finské straně ukládal poskytnout bývalému Sovětskému svazu pomoc při zajištění jeho obrany, pokud by eventuelní útok byl veden přes území Finska.

Tato smlouva, často označovaná jako poslední relikv stalinové éry, byla zrušena teprve v lednu 1991. Současně byla podepsána nová, nyní rusko-finská Smlouva o neútočení a spolupráci, která podobný závazek pochopitelně nezahrnuje. Obě země se pouze zavazují, že proti sobě nepoužijí sílu a že budou respektovat společnou 1270 km dlouhou státní hranici. Nová smlouva byla uzavřena na deset let s tím, že se její platnost bude automaticky prodlužovat o dalších pět let, jestliže ji některá ze stran nevypoví. Mohla by být také konečnou tečkou a zapomenutím za vyčerpávajícími válkami s SSSR v období let 1939 až 40 a 1941 až 44.

Poté, co se Finsko i oficiálně vymanilo ze „sovětského pouta“, jeho úsilí o integraci do západní Evropy je zcela zřejmé. Finsku jde především o členství v Evropských společenstvích, což je motivováno ekonomickými důvody. Stejně jako Švédsko a další neutrální země Evropského sdružení volného obchodu uvažuje i Finsko o přijetí za člena této organizace v prvním pořadí. V souladu s tímto záměrem finská vláda nadále intenzivně hledá způsob, jak se vymanit ze své neutrality, aniž by to vedlo k nějakým nepřijemným a nedůstojným závazkům, jak tomu bylo v případě smlouvy se SSSR.

Finsko se svým nejaderným statutem a mírovou zahraniční politikou, jejímž vyjádřením je i skutečnost, že Helsinky se staly symbolem politického řešení evropských problémů a krizí, přispívá značnou měrou ke stabilitě regionu severní Evropy.

Hlavním cílem finské obranné politiky je zachovat svobodu a nezávislost země a uchránit ji od vtažení do ozbrojeného konfliktu. V mnohém to ovlivňují geografické podmínky. Vojenská doktrína Finska počítá s obranou všech částí území. Tedy jak nejlidnatější a průmyslové jižní části, tak i severního Laponska. Všechny totiž mají svůj specifický strategický význam. Finské území také spojuje evropský Západ s Východem. Největším objektem zájmu a ohrožení pochopitelně i nadále zůstává jako v případě Švédska poloostrov Kola s téměř absolutní škálou nejničivějších prostředků jaderného napadení.

Při uplatňování bezpečnostní politiky sehrávají významnou úlohu ozbrojené síly. Jejím hlavním úkolem je - v duchu již uvedené obranné priority - znemožnit každému z možných agresorů narušení finského území. To znamená přesvědčit ho, že každý útok proti Finsku by byl pro protivníka neefektivní z hlediska času, použitého lidského potenciálu a techniky. Jinými slovy: vojenským cílem ochrany a obrany finského území je způsobit útočníkovi takové ztráty, které by převýšily jeho předpokládané výhody.

Finsko se svými 4,8 miliónu obyvatel má asi jedním miliónem vycvičených záložníků, z nichž plně mobilizovaných je téměř 700 tisíc. Základním vojenským výcvikem v trvání 8 až 11 měsíců prochází ročně asi 30 000 mladých Finů, zdokonalovacích

cvičení se každý rok účastní až 50 tisíc mužů. Je zřejmé, že vzhledem k rozloze země a nejadernému charakteru by Finsko nebylo schopno se bránit většímu agresorovi. Do budoucna má proto zájem nejen o účast v Evropských společenstvích, ale i v západních vojenských uskupeních, která by garantovala jeho suverénní rozvoj.

◆ *Irská republika*

Aby byl výčet úplný, ještě malá zmínka o posledním z evropských neutrálních států - o Irsku. Nejblíže k pravdě bude asi tvrzení, že většina ze 3,4 miliónu Irů nikdy nechtěla a nechce sloužit zájmům britského královského rodu, tedy Velké Británie. Svoji neutralitu Dublin nepovažuje ani v nejmenším za element, který je vyděluje z evropského dění. To nakonec potvrzuje i členství Irské republiky v Evropských společenstvích. Její neutralitu lze považovat za přísně lokální a v evropském kontextu za málo významnou.

Je zřejmé, že integrační procesy západní Evropy budou postupně zahrnovat i další kontinentální regiony. Nezáleží však jenom na nich, jak rychle se budou integrovat do „velké Evropy“. Rozhodující slovo budou mít západní společenství. Především ona budou určovat pořadí států při rozšiřování své členské základny. Zcela prioritní postavení v tomto smyslu zaujímají zmíněné ekonomicky silné a politicky zcela stabilizované neutrální země Evropy. Jejich vstup do západní Evropy by mohlo podstatně brzdit pouze oddalování korekce jejich neutrálních statutů nebo nesouhlas veřejnosti s členstvím v integračních uskupeních.

Literatura:

- **Die Neutralität im Wandel aufgrund der sich verändernden politischen Lage in Europa.** Landesverteidigungsakademie 1992. Vídeň.
- **Malá československá encyklopedie.** Akademia 1987. Praha.
- **Military Balance 1992-93.** IISS 1993. Londýn.
- **Seminář k vojenským doktrínám 16. 1. - 5. 2. 1990.** Vídeň.
- **Seminář k výkladu a posouzení vojenských doktrín 8. - 11. 10. 1991.** Vídeň.

TEORIE A PRAXE MODERNÍCH ARMÁD

Bipolární rozdělení světa a rychlý rozvoj vědy a techniky výrazně ovlivnily zejména výstavbu moderních armád, která však pokračuje i po ukončení konfrontace, byť poněkud jiným způsobem. Celý tento proces je též zdrojem mnoha poznatků a zkušeností. Ve svém příspěvku bych rád upozornil na ty, které jsou využitelné v praxi, podnětné pro vojenskou teorii nebo vhodné jako informace.

Značně rozsáhlá a různorodá problematika je uspořádána zhruba do tří oblastí:

♦ **Prvá se zabývá otázkami vědeckotechnického rozvoje a jeho dopadem na vojenství.** Tento rozvoj probíhal v obou vojenských blocích nejprve živelně. Brzy se však stal středem pozornosti jako faktor velkého významu. Znalost zásad jeho fungování, jejich využívání nebo opomíjení, případně ideologizace byly v širších souvislostech jedním z klíčových momentů v konfrontaci mezi Varšavskou smlouvou a NATO.

♦ **Druhá oblast se týká zbrojení.** Navenek všechny země víceméně uznávají nutnost odzbrojení, ale všechny tak či onak zbrojí, třeba jen omezeně, a své armády nadále v rámci možností zdokonalují, přizpůsobují novým podmínkám. Je zřejmé, že si nezbytnost armády přes určité výhrady uvědomují a nevylučují nebezpečí dosud nedefinovaného ohrožení. A tedy i nadále se vydávají značné finanční prostředky na zbrojení, které by jinak třeba umožnily řešit kardinální ekologický problém.

♦ **Třetí oblast je zaměřena na vojenské aspekty naší doby a jejich perspektivu.** Vratkost vývoje v této dekádě je až překvapivá, ale v únosných mezích z hlediska celosvětové bezpečnosti. V řadě zemí se objevují různé místní konflikty za účelem jiného vnitřního uspořádání, dochází k násilnému střetu zájmů většinou mezi nově vznikajícími státy nebo při oživení starých nedořešených sporů, nejednou v místech s dosud poměrně stabilními vztahy. Určitým mementem, ale i varováním pro budoucnost, se stala válka v Perském zálivu. Mezinárodní systémy bezpečnosti se aktivizují, ač nejednou za pomoci vojenské přítomnosti nebo i zásahu. Přesto se některé závažné jevy mohou vymknout kontrole jako těžko kalkulatelné rizikové faktory s dalekosáhlými důsledky. Mnohostranná včasná příprava armád, zohledňující rovněž plnění bezpečnostních úkolů, se stává nezbytností.

Podklady k teorii a praxi moderních armád byly získány asi ze stovky časopiseckých titulů, desítek knih a dalších materiálů vesměs z období 1958 - 1993, z nichž jsou uvedeny, zčásti jen signálním způsobem, jen některé z posledních let.

Pro orientaci a výběr problémů byl zpracován stručný obsah s pořadově číslovanými tematickými body - viz **tabulku 1**.

Tabulka 1

Tematické body	Strana	Tematické body	Strana
I. oblast:			
1. Věda.	20	19. Palebná síla armád.	31
2. Informace.	21	20. Ozbrojené síly a moderní bojiště.	31
3. Čas.	21	21. Strategie k odstranění disparity v poměru sil.	31
4. Výběr osob.	22	22. Logistika.	32
5. Základní a aplikovaný výzkum.	22	23. Válečné náklady.	32
6. Utajení.	22		
7. Vojenské výdaje.	23	III. oblast:	
8. Funkční analfabetismus.	23	24. Zdroje nestability a napětí.	33
9. Kooperativní řízení.	24	25. Varianty vývoje v Evropě.	34
10. Nebojové složky.	24	26. Přesun těžiště světového dění.	34
11. Profesionalizace.	24	27. Zachování míru.	35
12. Multiplikátory.	25	28. Jaderná hrozba.	35
II. oblast:		29. Terorismus.	36
13. Kvalitativní zbrojení.	26	30. Změny v doktrínách a strategických koncepcích.	37
14. Zbrojní výzkum a vývoj.	27	31. Konvenční prostředky absolutní převahy.	37
15. Zbrojní výroba.	29	32. Nevojenské nástroje expanze.	38
16. Pracnost zbrojní výroby.	29	33. Vojenská globalistika.	38
17. Nákladnost vojenské techniky.	30		
18. Zbrojní autarkie.	30		

I. VĚDECKOTECHNICKÝ ROZVOJ A VOJENSTVÍ

- Věda**, nejdůležitější zdroj nových poznatků, které vytváří, rozšiřuje a mění, se po 2. světové válce postupně stala ve všech svých podobách skutečným mocenským agens. Její úroveň, rozsah a náročnost dosáhly poměrně rychle stupně, kdy žádná jednotlivá země již nebyla sama schopna zvládat vědu (a na ní založenou moderní techniku) do plné šířky a hloubky, nýbrž jen v mezinárodní spolupráci a za využití celosvětových informačních pramenů.

Zatímco rychlý rozvoj vědy a s ní spojené techniky začíná výrazněji ovlivňovat civilní oblast zhruba od poloviny našeho století (automatizace výroby, jaderná

energetika, nové materiály, elektronika, pronikání do kosmu i podstaty hmoty, kybernetizace, informační exploze), ve vojenství byly nebývalé možnosti aplikované vědy prokázány již za 2. světové války především při projektu Manhattan s jeho převratným jaderným produktem.

Vědeckotechnický rozmach některých zemí však může mít imperiální podtext, např. v duchu cca 20 let starého, ač poněkud nadneseného stanoviska skupiny japonských vědců (přibližná citace): „Nepotřebujeme ani tak generály a admirály, neboť svět kolem roku 2000 bude velmi ochotně využívat dobrodiní japonské vědy a techniky.“

Dalekosáhlé uplatnění vědy a moderní techniky ve vojenské sféře přineslo zejména nástup kvalitativního zbrojení s jeho četnými aspekty.

2. Velmi důležitým až klíčovým faktorem se staly relevantní **informace**, ať pro potřebu řízení, tvůrčí i běžnou činnost. Všeobecně platí, že méně kvalitní řídicí tým s dobrými informacemi je lepší než kvalifikovaný orgán s nedostatečnými, resp. špatnými informacemi. Přitom je nutno vyvarovat se dle možností jednodušečnosti informačního toku a získávat informace z více zdrojů.

Podíl vědeckotechnických informací (VTI) na nových objevech dosahuje 70 % až 90 % a teprve zbytek připadá na vlastní tvůrčí činnost. Jiná praxe, tedy s nedostatečnými VTI, je sice možná, ale značně neefektivní, neboť je nutno objevovat věci již objevené. VTI jsou nejen produktem, ale též nástrojem vědeckotechnického rozvoje. Není tajemstvím, že např. prudký vzestup některých asijských zemí (Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan, Singapur aj.) spočívá do značné míry v úporném získávání a operativním využívání VTI i dalších možnostech, jako je nákup vzorků a zejména licencí.

Vlivem VTI jsou nové objevy známy dříve, než mohou být aplikovány ve zbrojní oblasti, takže již nelze s překvapením vyvinout principiálně nový druh bojové techniky.

U řídicích orgánů mají VTI spolu s ekonomickými informacemi představovat sice jen do 5 % a u náčelníků výzkumných a vývojových zařízení do 10 % celkového toku informací, mají však nezastupitelné místo.

3. Dvojakou, ale vždy rozhodující roli má čas jako násobitel, pokud je dobře využit, ale i jako brzda, pokud se jím plýtvá, vědeckotechnického rozvoje či jiných na něm závislých procesů, neboť je regulativem při uplatňování všeobecně platné zásady, že „kdo má hodně, bude mít ještě víc, kdo má málo, bude mít ještě méně“. Jinak řečeno ta země, výrobní celek, armáda apod., které disponují potřebnými informacemi, odborníky, moderní výzkumnou, vývojovou a výrobní základnou, financemi atd. a pohotově vše využívají v praxi, jdou značně rychleji kupředu než v opačném případě, kde sice, ač pomalu rovněž postupují, ale ve srovnání s prvním případem zaostávají a stávají se spíše outsidersy světového soupeření.

Na okolnosti, že v zemích Varšavské smlouvy byli všeobecně 2,5 i vícekrát pomalejší než na Západě, byla založena jedna teorie o automatickém vítězství Západu, resp. NATO v případě, pokud se tak nestane jiným způsobem.

4. Nebývalý, spíše klíčový význam má **výběr osob** zejména pro důležité řídicí funkce, kde mají působit jako multiplikační faktor rozvoje svěřeného úseku. Přitom nezbytný požadavek na vysokou osobní odpovědnost má odradit nejen ty, kteří na funkci odborně či jinak nestačí, nýbrž i ty, kteří „všechno vědí, ale nic nedovedou“. Špičkoví odborníci s potřebnou tvůrčí fantazií jsou sotva nahraditelní, pokud ovšem neustrnou, pečují o další osobní růst, oprostují se od neúčelného autoritářství a subjektivismu a využívají různých možností (konzultace, informace aj.) k dosažení optimálních výsledků.

5. **Základní a aplikovaný výzkum** se např. dle amerických poznatků sice podílí jen asi do 8 % na celkovém počtu nových objevů (ostatní jsou získávány převážně během výroby a jiného realizačního procesu), mají však vesměs zásadní význam. Lze to dokumentovat třeba tím, že za revoluční objev využitelný pro SDI mohlo být vyplaceno i jednotlivci až 70 mil. USD.

Priorita zbrojení vedla v prvních 2 až 3 poválečných desetiletích k tomu, že se stalo hlavně ve vyspělých zemích hnací silou rozvoje. V dalším však přebírá tuto vedoucí úlohu civilní sféra, neboť již měla větší možnosti než armáda, která byla stále méně schopna obsáhnout obrovský rozsah integrující se moderní vědy a techniky. Důsledkem je, že armády využívají u některé své techniky ze 70 až 80 % komerčních možností a jen zbývajících 30 až 20 % je realizováno zbrojní oblastí.

V NATO bylo členským zemím doporučeno věnovat na výzkum a vývoj alespoň 2 % HNP, později 3 až 4 %. V praxi se tyto výdaje pohybují v hlavních zemích kolem 3 %, u menších vyspělých zemí mezi 1 až 2 %, u méně vyspělých činí asi 1 %. V zemích bývalé Varšavské smlouvy bylo v některých případech dosahováno i vyšších podílů, ale bez adekvátních výsledků (malá motivace, byrokratismus, zbytečné utajování apod.)

6. Mimořádný význam, zvláště za rychlého vědeckotechnického rozvoje, má problematika **utajení**, jejíž správné uplatňování a naopak se zejména v podmínkách konfrontace projevovalo ve svém souhrnu jako faktor strategické důležitosti, neboť:

- Omezení utajení jen na nejdůležitější otázky umožňuje vysokou a všestrannou akceschopnost armády, pružnou spolupráci jak mezinárodní, tak s civilní oblastí. Nicméně rozsah utajení se v praxi v jednotlivých zemích v rámci vojenského bloku poněkud liší. Např. v Německu nepodléhají utajení vojenské úkoly zadávané vysokým školám, úkoly plněné průmyslem jsou utajovány ze 4 % a z úkolů řešených ve vojenských zařízeních to nepřesahuje 15 %. Podobně tomu je v dalších vyspělých zemích, hlavně ve zbrojním vývoji a výrobě, kde všude je důležitost času respektována i na úkor utajení.

- Nadměrné a zbytečné utajení vede k těžkopádnému plnění úkolů a činností nebo je až znemožňuje, brání pohotovému využívání, resp. transferu poznatků a objevů získaných ve zbrojní oblasti pro potřebu národního hospodářství se všemi z toho plynoucími negativními důsledky pro danou zemi. Ve vyspělých zemích se

zveřejňuje kolem 80 - 90 % výsledků zbrojního výzkumu a vývoje, přičemž z nich je dle některých statistik využito asi 60 %.

- Existují, ač neověřené poznatky, že i nadměrné utajení nezabrání získat z veřejných zdrojů a za použití moderní průzkumné techniky alespoň 90 %, ale i více potřebných informací.

7. Tlak na **vojenské výdaje** je velký, ač kontroverzní - jednak na jejich omezování ze strany státního rozpočtu, kde představují nezřídka až 20 %, jednak na jejich zvyšování požadované armádou (přitom v řadě zemí jsou vojenské rozpočty nižší než skutečné vojenské výdaje, na kterých se podílejí i některá jiná ministerstva). Dle západních odborníků nemají vojenské výdaje dlouhodobě přesahovat 5 % HNP, aby nevznikla tíživá hospodářská situace. Zatímco ve vyspělých zemích byla tato hranice i za konfrontace v podstatě dodržována, nestalo se tak u většiny zemí bývalé Varšavské smlouvy, především u SSSR, kde oněch 5 % bylo soustavně překračováno, dle odhadů 2,2 až 3krát a přispělo tak spolu s dalšími okolnostmi k jeho „uzbrojení“. V současné době vydává ze 78 významnějších zemí na vojenské účely od 2 % do 5 % HNP 43 zemí, od 5 do 10 %, tj. 21 zemí a více než 10 % ještě 14 zemí.

V rozpočtech moderních armád bývá maximálně do 65 % určeno na běžnou činnost, 15 až 30 % na nákup výzbroje a jiné techniky, do 10 %, výjimečně i více na výzkum a vývoj a asi 3 % na stavbu objektů. V běžných cenách se vojenské rozpočty zhruba za 10 až 15 let zdvojnásobovaly, v reálné hodnotě se však většinou zvyšovaly o 1 až 3 % ročně, přibližně v souladu s růstem HNP. V poslední době dochází vlivem omezování vojenských výdajů v řadě zemí ke značným změnám v rozpočtech.

Zatímco na začátku XIX. stol. se vojenské výdaje ve světě pohybovaly kolem 10 mld. USD a trvalo přes 100 let než došlo k jejich zdvojnásobení, překročily v r. 1935 již 30 mld. a koncem 40. let dosáhly 100 mld., v další dekádě 140 mld., koncem 60. let více než 200 mld., v polovině 70. let překonaly 300 mld., aby se koncem 80. let vyšplhaly k fantastickému 1 biliónu USD, kdy minutu co minutu byly na vojenské účely vydávány 2 mil. USD. Loni se již setkáváme s překvapivě nízkými celosvětovými 826,7 mld. díky obrovskému snížení až propadu vojenských výdajů v SNS ve srovnání s SSSR, obdobně tomu bylo i jinde v bývalé Varšavské smlouvě, ale též asi o 20 mld. v USA atd. Prakticky to znamená, že oněch 826,7 mld. představuje pouze 3,7 % hrubého světového produktu, který v r. 1992 činil 22,3 biliónů USD oproti 5 % a 18,3 biliónům v r. 1988. Existují však i trendy opačné. Např. v Asii byly v letech 1988 až 1992 zvýšeny vojenské výdaje z ročních 122 na 168,7 mld. USD - viz **tabulku 5**.

8. Značné tempo vědeckotechnického rozvoje vede k tomu, že i ve vyspělých zemích je podstatně více než analfabetů (neovládajících psaní vůbec nebo natolik, aby mohli vyhovět minimálním požadavkům běžného života) tzv. **funkčních analfabetů**, neboli těch, kteří nejsou připraveni stát se jakkoliv produktivními pracovníky.

Tento nový jev nutno brát v úvahu i v armádě. Měl např., i když blíže nespecifikovaný, vliv na výsledky kvalifikačních zkoušek v americké armádě v r. 1979, tedy 5 let po přechodu na profesionalizovanou armádu, spojeném s překotným nábořem dobrovolníků, takže nevyhovělo 91 % technického personálu vojskového letectva, 69 % obsluh spojovacích zařízení, 49 % příslušníků ženijní služby, 43 % vojáků polního dělostřelectva.

9. Při zvětšující se specializaci a technizaci se postupně v moderních armádách prosazuje **kooperativní řízení**, přičemž dosavadní dva způsoby, tj. autoritativní a kamarádský se i nadále dle situace používají, ale jen jako doplňkové, resp. pomocné způsoby řízení a velení.

Je to důsledek té skutečnosti, že nejen náročná technika, ale i většina bojových a řada zabezpečovacích činností integruje vojáka do pracovního týmu, takže představený již obvykle není schopen osvojit si plně všechny podřízené odbornosti; vzniká tak druh odborné kázně, kde vzájemný závislý vztah nutí k partnerské spolupráci.

10. Zvětšující se potřeba obsluh rostoucího počtu různé nebojové techniky, zajištění provozuschopnosti bojové techniky i jejího použití, to spolu s řadou jiných, včetně nových činností vede k růstu podílu **nebojových složek** v moderních armádách. V americké armádě v Evropě, zabezpečované však do značné míry hostitelskou zemí, kulminoval podíl těchto složek svými 41 %, zatímco za války v Koreji představoval 62 % a ve Vietnamu v r. 1968 činil 65 %. Různými opatřeními se u americké armády v Evropě podařilo snížit podíl nebojových složek na 29 %, což je v daném případě považováno za nejnižší možnou hranici. V německé armádě se např. po reorganizaci brigád v polovině 70. let snížil podíl nebojových složek či vojáků z 59 % na 49 %.

11. Kvalitativní proces v moderních armádách nastoluje stále více jejich **profesionalizaci**, která nejlépe vyhovuje požadavkům na odbornost, pohotovost, bojeschopnost. Přechod na výrazně převažující nebo plnou profesionalizaci však závisí na mnoha okolnostech.

Ještě v r. 1991, neboli před snižováním početního stavu vojsk v NATO v průměru o 14 % a v bývalé Varšavské smlouvě o desítky procent, měly profesionální armády pouze V. Británie, Kanada, USA a atypické Lucembursko. V žádné moderní evropské armádě se zavedenou brannou povinností nebyl podíl vojáků z povolání (dobrovolníků) vyšší než v německé armádě s jejími 57,4 %; ve Francii to bylo 49,5 %, Itálii 40,3 %, Nizozemí 55,3 %, Belgii 55,6 %, Rakousku 49,1 %, Norsku 30,3 %, Švédsku 25,7 % - viz. **tabulku 2**. V zemích bývalého východního bloku nepřesahoval podíl vojáků z povolání 40 %.

Snižování početních stavů vojsk, určitý posun těžiště vojenských úkolů do bezpečnostní sféry s možností zásahu i mimo Evropu, to vše vyžaduje vysokou akceschopnost a širší profesní zdatnost, zdůrazňuje nezbytnost zvýšení profesionalizace: pokud možno plnou u sil rychlého zasazení, převážnou u polních vojsk, zatímco v rozvinutých teritoriálních silách mohou podstatně převyšovat

**Podíl výdajů na běžnou činnost v profesionalizovaných
a ostatních armádách**

Tabulka 2

Typy armád (státy)	Běžná činnost [%]	Státy	Běžná činnost [%]
1. Profesionalizované armády		Island	
Kanada	47,6	Itálie	57,6
Lucembursko	74,6	Německo	49,9
USA	37,6	Nizozemí	52,9
Velká Británie	40,6	Norsko	39,9
		Portugalsko	64,1
2. Armády s povinnou základní službou			
Belgie	64,7	Řecko	61,3
Dánsko	57,6	Španělsko	55,4
Francie	34,0	Turecko	36,4

Pramen: Jāne's NATO Handbook 1990/1991, s. 400

příslušníci základní služby i jako záložníci, resp. vojáci propuštění z aktivní dobrovolné služby, pokud netvoří zálohu polních vojsk.

Mnoho zemí, mezi nimi i naše republika, již ohlásila přechod na vysoce a některé země na plně profesní armádu, jako např. Belgie od r. 1994, Nizozemí od 1988. Pokud se týče věkového složení, je např. u americké armády 77 % důstojníků a 96 % ostatních ve věku do 40 let. Zahraniční odborníci dospěli většinou k závěru, že při zachování základní služby, ať z důvodů tradičních, morálních nebo finančních by neměl podíl vojáků z povolání překročit 70 % a vojáků základní služby klesnout pod 30 %, nemá-li takový branný systém ztratit smysl.

Podíl nákladů na běžnou činnost, zahrnující též finanční náležitosti vojáků, se u plně profesionalizovaných armád nebo armád se z. sl. nijak výrazněji neliší; u prvních je spíše nižší, aniž to lze prozatím zevšeobecňovat.

12. Zvláště nezbytnými se staly intenzifikační faktory, neboli násobitele, **multiplikátory** (Force multipliers), které umožňují dosažení nebývalých výsledků bez vynaložení nadměrného úsilí, nákladů, prostředků.

Takovým multiplikátorem může být prodloužení nepřetržité bojové aktivity vojáků „protiúnavovými“ tabletami, nebo ochranné vesty snižující přibližně o 70 % ztráty vojáků, nemluvě o jejich velkém morálním či psychologickém účinku, představujícím vlastně další multiplikátor. Je to však i přechod na malou ráž (cca 5 mm) u ručních zbraní, která je mnohem účinnější než dosavadní ráže mezi 7 až 8 mm.

Stáří vojáků americké armády (1991)

Tabulka 3

Stáří	Důstojníci		Ostatní	
	Počet	%+/	Počet	%+/
Do 20 let	26	0+	265 751	16
21 - 25	36 248	13	553 628	34
26 - 30	69 187	25	353 374	21
31 - 35	51 557	19	247 848	15
36 - 40	56 118	20	158 123	10
41 - 45	42 433	15	53 952	3
46 - 50	15 544	6	9 660	0,5
Přes 50	4 784	2	1 106	0,5
Neupřesněno	208	0+	814	0+
Celkem	276 105	100	1 644 256	100

+/- Zaokrouhleno

Pramen: Defence IX-X/1992, s. 28

Patří sem rovněž odstraňování byrokratismu, využívání různých rezerv, ekonomické myšlení velitelského sboru atd.

II. PROBLEMATIKA ZBROJENÍ

13. S vědeckotechnickým rozvojem se mění i charakter zbrojení; dřívější bylo kvantitativní. Vyznačovalo se velkým počtem vojáků, výzbroje, zaměstnanců ve zbrojní výrobě, dlouhou vojenskou základní službou, hromadným použitím vojsk. Postupně se ve vyspělých zemích prosazovalo **zbrojení kvalitativní**, které bylo např. v NATO jako princip oficiálně přijato sice až v r. 1971, ale bylo dle možností uplatňováno, zvláště ve výzbroji, již předtím. Vyznačuje se méně početnými, vysoce až plně bojeschopnými a značně pohyblivými armádami, vyzbrojenými vesměs moderní až nejmodernější technikou, jejíž velká náročnost nutí k větší profesionalizaci alespoň určitých druhů vojsk nebo jejich složek, snižuje možnost masové výroby a spolu s nebývalou její nákladností nutí k omezení válečné zálohy, především u nejmodernějších zbraňových a jiných systémů, přičemž operační záloha je obvykle vytvářena v rozsahu do 10 %. Samozřejmostí se stávají úsporná opatření a nezřídka i částečné ponechání druhořadější nebo zavádění jednodušší méně nákladné techniky.

Důležitou součástí kvalitativního zbrojení se stala malá, vysoce kvalifikovaná střediska operačního výzkumu či jiný podobný orgán s počtem do 10 až 15 špičkových pracovníků (jejich výběr má někde i punc státní důležitosti), který nahrazuje chybějící zpětnou vazbu. K jejich úkolům patří zejména provádění analýz velkých

výdajů a důležitých opatření, jako je výše válečných zásob, změna branného systému apod. Expertiza od tohoto orgánu má spolu s ostatními stanovisky přispět k optimálnímu řešení, efektivnímu využívání rozpočtu, potlačení subjektivismu aj.

14. Vojenský, především **zbrojní výzkum a vývoj** je nadále nenahraditelným nástrojem při vyzbrojování armád, ač prováděného na poněkud jiných principech než konfrontace. Tím, že pracuje neustále na vývoji nové a zdokonalování techniky zavedené, brání jejímu zastávání. Je proto nadále rozvíjen a náklady na něho jsou i zvyšovány přesto, že intenzita vojenského úsilí většinou klesá, včetně rozpočtů. Např. americká armáda zvýšila výdaje na výzkum a vývoj ze 34304 mld. USD v r. 1991 na 40,730 mld. v r. 1993, ačkoli vojenské rozpočty v uvedených letech činí 290,9 a 267,6 mld. USD.

Výdaje na vojenský výzkum a vývoj v USA v mld. USD

Tabulka 4

Druh ozbrojených sil	1991	1992	1993
Pozemní síly	5,362	6,236	5,867
Vojenské - námořnictvo	8,345	8,198	9,488
- letectvo	11,686	15,154	15,184
Agentury	8,909	10,032	10,190
Celkem	34,302	39,620	40,729

Pramen: Aviation Week and Space Technology 11. II. 1991, s. 85

Za konfrontace se zbrojní výzkum a vývoj stal nejen alternativou ničivé války, protože druhou stranu nutil k neobyčejně nákladným protipatřením a tím ji vyčerpával, ale též hlavním nositelem vědeckotechnického rozvoje, neboť zaměstnával přímo či nepřímo 30 až 50 % veškeré výzkumné a vývojové kapacity vyspělých zemí.

Na výzkum a vývoj se z vojenských rozpočtů věnuje od malých procentuálních podílů u méně významných zemí až do 10 % i více u hlavních vyspělých zemí (s výjimkou 5 % Německa, jehož situace je však specifická), nebo u zemí usilujících o značnou zbrojní autarkii, jako je např. Izrael nebo Švédsko. Přitom z vyčleněné rozpočtové položky většinou připadá do 16 % na výzkum (z toho 2 až 10 % na základní a zbytek na aplikovaný) a alespoň 84 % na vývoj. V mnoha případech se vzhledem k náročnosti projektů nebo z finančních důvodů s výhodou využívá mezinárodní spolupráce, která je sice poněkud zdoluhavější, ale pro zúčastněné partnery o desítky procent méně nákladná, než kdyby úkol řešil každý sám; např. německá armáda realizuje v mezinárodní spolupráci alespoň 69 % zbrojních úkolů včetně výroby.

Orientační údaje ke zbrojení ve světě (převážně k r. 1992)

Tabulka 5

Země Světadíl Organizace	HNP +/- [mld. USD]	Vojenské výdaje [mld. USD]	Počet vojáků [mil.]	Počet zaměst- nanců ve zbrojní výrobě [mil.]	Objem zbrojní výroby [mld. USD]	Zbrojní vývoz [mld. USD]
EVROPA						
- státy NATO	6555,4	161,4	2,757	1,500	45	8,0
- Rusko	1130,0	63,0	2,720	2,000	30	9,5
- Ostatní	1475,6	113,0	1,863	0,630	6	2,0
Celkem	9161,0	337,4	7,340	4,130	81	19,5
ASIE						
- Čína	369,8	11,6	3,030	3,500	7	2,0
- Ostatní	5015,4	157,1	6,748	0,700	10	3,1
Celkem	5385,2	168,7	9,778	4,200	17	5,1
AFRIKA	409,6	18,0	1,960	0,200	1,6	0,6
AMERIKA						
- Severní	6266,7	281,3	1,998	2,750	81	15,0
- Latinská	775,4	13,2	1,441	0,100	4	1,0
Celkem	7042,1	294,5	3,439	2,850	85	16,0
AUSTRÁLIE	337,1	8,1	0,082	0,030	1	0,3
Svět celkem	22 332,3	826,7	22,599	11,410	185,6	41,5
NATO						
- USA	5673,9	270,9	1,914	2,700	80	14,7
- Kanada	592,8	10,4	0,084	0,050	1	0,3
- státy NATO v Evropě	6555,4	161,4	2,757	1,500	45	8,0
Celkem	12 822,1	442,7	4,755	4,250	126	23,0

*) Hrubý národní produkt

Poznámka: Tabulka sestavena z pramenů 1990 - 1993

15. Za kvalitativního zbrojení se **zbrojní výroba** vyznačuje některými zvláštnostmi, např.:

- ▲ Nezbytností mezinárodní spolupráce (podmínky pro ni vznikají začátkem 60. let) při současném odklonu od zbrojní autarkie, která se stává nákladným a neefektivním anachronismem.
- ▲ Úzkým profilem zbrojní výroby je její nákladnost, náročnost a specialisté, na kterých v podstatě závisí i růst jejího objemu. Ten je sice doprovázen zvýšením počtu zaměstnanců, ale jen o 1/10 ve srovnání s dřívějškem.
- ▲ Živení zbrojní výroby není dobře možné bez zbrojního vývozu zejména do bohatých rozvojových zemí, kam bylo např. jen v letech 1983 až 1990 dodáno za 301,7 mld. USD vojenské techniky. Výjimkou je Japonsko, které nevyvážá a je finančně schopno krýt svoji, co do sortimentu omezenou, malosériovou zbrojní výrobu.
- ▲ Podíl zbrojní výroby na průmyslové produkci představuje u zemí s méně rozvinutou zbrojní výrobou, jako je např. Nizozemí, Belgie nebo Kanada od 1 do 2 %, přes 4 až 5 % u V. Británie či Francie až do cca 3 až 10 % u USA (dle angažovanosti americké armády v zahraničí aj.).
- ▲ Zbrojní výroba přestává být vlivem úsporných opatření a menších zakázek eldorado pro všechny, takže poměrně dobře profitují velcí výrobci, schopní do značné míry zvládat svůj výrobní úsek. V USA byla např. uzákoněna nejvyšší míra zisku na 10 %, není ale většinou dosahována.
- ▲ Ve vyspělých zemích připadá v průměru na 1,3 vojáka jeden a s úvahou vývozu až asi 1,5 zaměstnanec ve zbrojní výrobě.
- ▲ Ve světovém rámci existují 4 skupiny zbrojních výrobních zemí. První vyrábí velmi náročnou výzbroj. Druhou představují průmyslové země, kde se dosud šířeji neuplatnil vědeckotechnický rozvoj, takže převládá druhořadější vojenská technika, zvláště vlivem menšího uplatnění elektroniky. To však nevylučuje, aby některé výrobky byly na vysoké úrovni. Další skupinu tvoří méně vyspělé velké země, např. Čína, Indie, Brazílie, usilující prozatím o zbrojní autarkii. Do 4. skupiny patří některé vyspělejší rozvojové země.
- ▲ Celosvětová zbrojní produkce v r. 1992 se odhaduje na 186 mld. USD, na čemž se podílí 44 % Evropa, 8,5 % Asie, 46 % Amerika, 1 % Afrika, 0,5 % Austrálie, zbrojní vývoz dosáhl asi 42 mld. USD.

16. **Pracnost zbrojní výroby** se za kvalitativního zbrojení neobvykle zvýšila, v letech např. do konce 60. let o 2600 % ve srovnání s obdobím 2. světové války a téměř obdobně v jiných náročných odvětvích zejména díky rozmachu elektroniky s desetitisíci a později až milióny i více komponenty v 1 litru. U špičkových produktů není ojedinělou výjimkou, že na jednoho výrobního pracovníka připadají i dva kontrolaři.

Měsíční tempo výroby náročných zbraňových systémů (letadla, PL komplety, balistické ŘS aj.) vesměs nepřesahují několik, maximálně několik desítek kusů měsíčně, což platí též pro USA. V posledních letech konfrontace vyráběly v průměru 4,5 až 5krát méně své moderní až nejmodernější výzbroje než SSSR své větší poněkud druhořadější produkce. Značným problémem je přechod na válečnou výrobu, pokud není připravena. Je např. známo, že i za dřívějšího kvantitativního zbrojení trvalo Spojeným státům americkým dva roky než za 2. světové války dosáhly 25 % později dosaženého maxima. Z toho důvodu prezident Reagan nařídil, aby byly pro případ válečné výroby připraveny též sady jednoduchých druhů bojové techniky s možností masové výroby.

17. **Nákladnost vojenské techniky** se s každou její generací nejméně zdvojnásobuje, přičemž k obměně dochází většinou za 10 - 15 let; v reálných cenách však činí růst u nové generace kolem 30 %, neboli asi o 2 % ročně, což je sice někdy v souladu s průměrným růstem HNP, spíše ho o něco přesahuje. To má za následek, že při nákupu dalších generací příslušné techniky lze získat stále méně kusů. Bojová hodnota armád se tím však nesnižuje, neboť každá nová generace je alespoň o 25 % účinnější než předchozí. Přitom připadá nezdědka 30 až 60 % nákupní ceny moderních zbraňových systémů na elektroniku.

Zatímco za 2. světové války nakoupily USA za 1,1 mld. USD celkem 57 000 tanků, bylo možno začátkem 70. let získat jen 3600 tanků, tj. 16krát a nyní 250krát méně. U letounů je rozdíl ještě větší. Na 99 000 letounů bylo nutno vynaložit 4,6 mld.; v polovině 70. let by za stejnou sumu bylo možno získat pouze 360 ks neboli 300krát méně a v současné době 870krát méně letounů srovnatelných druhů.

Příklad růstu cen jednotlivých generací tanků: M48 v r. 1956 za 600 000 DEM, LEOPARD 1 z konce 60. let za 1,3 mil., LEOPARD 2 ze začátku 80. let 3,5 mil. DEM.

Několik současných cenových údajů v USD: tank T-72 z výprodeje je za 50 000, nový za 1,2 až 1,4 mil., T-80 za 2,2 mil., americký M-1 ABRAMS za 4,8 mil., francouzský LECLERC za 5,7 mil.; MiG-29 za 12 i více mil., TORNADO za 40 mil., MIRAGE 2000-5 za 36 mil., PLŘS PATRIOT 1,1 mil., klouzavá puma GBU-15 za 200 000, PTRS TOW 2 za 20 000. Atrapy jsou dodávány za 0,5 až 1 % nákupní jednicové ceny příslušné bojové techniky.

18. Při vývoji a výrobě širšího sortimentu moderní až nejmodernější vojenské techniky již není možná plná **zbrojní autarkie** v žádné zemi včetně USA. Může však existovat tam, kde převládá výzbroj druhořadější (např. Rusko, Čína), nebo sice moderní, ale v omezeném sortimentu jak tomu je třeba ve Švédsku, přičemž je však nezbytné získávat zahraniční know-how. Malé nebo vyspělé země nemohou samy vyvíjet ani licenčně vyrábět mnohé náročné druhy vojenské techniky než za pomoci a spolupráce se zahraničním partnerem. Za správné se u nich považuje sledovat světový vývoj ve zbrojní oblasti, aby své prostředky a možnosti mohly využít efektivně, a rozvíjet ty druhy techniky, pro které mají tradiční a jiné předpoklady. **Za nesprávný se považuje nákup veškeré vojenské techniky v zahraničí**, byť to bylo ekonomicky výhodnější, neboť to přece jen vede k technologickému zaostávání takové země a vznikají nemalé problémy s provozuschopností techniky, profesní úrovní příslušného personálu, závislosti na dodavatelské zemi apod.

19. Podstatně se zvýšila **palebná síla armád**, vyjádřená na základě smrtícího účinku jednotlivých zbraní typové armády o 100 000 mužích v posledních dvou stoletích, dokumentující též rozhodující vliv vědeckotechnického rozvoje i v této oblasti:

- napoleonská éra	5 500 000,
- občanská válka v USA	14 500 000 (26krát za 50 let),
- 1. světová válka	232 800 000 (16,3krát za 52 let),
- 2. světová válka	1 280 500 000 (5,5krát za 26 let),
- 70. léta	23 500 000 000 (18,4krát za 33 let).

Poznámka: V závorce je násobek palebné síly v srovnání s předchozím obdobím.

K tomu: Ukazatel smrtícího účinku činí např. u pušky z XIX. stol. 36, u kulometu ze 2. světové války 17 980, u tanku 2 202 000, u vzdušného výbuchu o 20 kt, tj. 48 550 000 atd.

20. Problematika **ozbrojených sil a moderního bojiště** se zkoumá v řadě zemí. Některé poznatky:

a) U pozemního vojska by se měla vzhledem k velké různorodosti úkolů prosadit stavebnicová struktura umožňující sestavit nejlépe vyhovující kombinaci jednotek, což však při plnění úkolů klade zvýšené nároky na přípravu, pohyblivost vojsk atd.

b) Budoucí značně automatizované bojiště s rostoucím uplatněním robotiky, snížením počtu obsluh, „zneviditelněním“ zbraňových a jiných systémů, řídkou sestavou vojsk, se bude jevit víceméně jako prázdné, takže bude obtížnější cíl objevit než zničit. Nejdůležitější se stane schopnost přežít živé síly a techniky též proto, že ztráty jsou těžko nahraditelné. Problém ochrany má být řešen komplexně včetně zavedení mobilních úkrytů proti střepinám.

c) Platnost Lanchesterova zákona koncentrace je anulována existencí velmi přesných a účinných zbraní, zatímco dříve kvantum sil a bojové techniky představovalo rozhodující faktor úspěchu.

d) Podstatně se zvyšuje úloha pěchoty, zvláště v zastavěném a porostlém terénu. Může asi dvojnásob převýšit počet mechanizované pěchoty; ta je vhodná zejména k protiútokům a sesednutí k vytváření PT přehrad. Význam tanků se snižuje. Bojové vrtulníky budou s ohledem na jejich omezený počet asi k dispozici spíše na vyšším stupni.

e) Předpokládá se zintenzivnění radioelektronického boje, existence tzv. elektronických středisek fúze dat, zpracovávajících automaticky informace z různých zdrojů, hlavně z průzkumu, formou souhrnů k dané problematice.

f) I nadále se počítá s existencí tří branných systémů (dobrovolný, povinný, smíšený). Kromě sil rychlého zasazení, polních a teritoriálních sil se doporučují též speciální jednotky proti destabilizujícím jevům včetně terorismu, a k jejich odstranění.

21. V souvislosti s kvantitativní, případně kvalitativní převahou protivníka vzniká problém jak ji odstranit, a navíc získat převahu. To je obsahem tzv. **strategie**

k odstranění disparity v poměru sil (Countervailing strategy). Má být uplatňována nejen při koncipování vojenské strategie, ale též v rámci bojových operací i vedení bojové činnosti prakticky na všech stupních velení jako souhrn opatření ke zvrácení nepříznivého poměru sil. Využívá se k tomu především multiplikátorů, znásobujících možnosti vojsk a bojové techniky. Závisí vesměs na kvalitaci, informovanosti a schopnostech těch, kteří její použití v daném případě uskutečňují v praxi. Např. převahu protivníka v tancích lze anulovat větším počtem méně nákladných (ve srovnání s tanky) PT zbraní, pohotovým manévrem PT prostředků apod.

22. Mimořádného významu nabývá **logistika**, zahrnující dopravu, materiál, údržbu a provoz techniky, zdravotnictví; její spolehlivé fungování není dobře možné bez potřebné infrastruktury, která připraví letiště, přístavy, sklady, systém PHM, spojovací a varovací zařízení, navigaci, bojová VS, palebná postavení ŘS aj.

Nároky na logistiku vyplývají též z počtu zásobovacích položek a denní spotřeby: - počet položek v r. 1990 činil např. v německé armádě asi 1,9 mil. s ročním přírůstkem cca 40 000, v americké armádě dosáhl celkem 5,8 mil. - denní spotřeba na 1 vojáka za 1. světové války byla 6 kg, ve 2. světové válce 20 kg, v lokálních válkách vedených USA 90 kg a současná spotřeba odvozená z praxe při cvičeních přes 100 kg. Přitom 50 až 60 % připadá na PHM a do 18 % na munici.

Význam logistiky je např. v NATO zdůrazněn i tím, že při omezování počtu vojsk se doporučuje ponechat ji alespoň na dosavadních stavech. Důležitost dobře fungující logistiky ukazují poměrně malé náklady 5 mil. DEM ročně na údržbu německého vojenského inventáře v hodnotě 134,85 mld. DEM, což představuje pouze 3,7 % této hodnoty, zatímco v mnoha jiných armádách asi 5 %.

23. **Válečné náklady** moderních armád velmi vzrostly, přičemž se jako kritéria používají průměrné výdaje na 1 zabitého protivníka. Zatímco za Julia Ceasara činily tyto výdaje v přepočtu na americkou měnu 75 centů, tedy necelý dolar, za Napoleona to bylo 3000 USD, za 1. světové války 7krát více, ve 2. světové válce 200 000 USD přímých válečných výdajů; nepřímé výdaje, neboli na penze, invalidní dávky apod. jsou podstatně vyšší. Např. za 1. světové války činily přímé výdaje USA 26 mld. USD a nepřímé 112 mld. Ve srovnání s tím byla případná válka v Evropě za účasti 30 amerických divizí při trvání 1 roku o 120 bojových dnech vykalkulována na 1131 mld. USD, čili 3 mld. denně, takže náklady na 1 zabitého protivníka lze odhadovat na několik milionů dolarů. Takový odhad není přehnaný, neboť např. za války v Perském zálivu se kalkulace na 1 zabitého pohybuje v desítkách milionů; přesný údaj není k dispozici, protože Irák dosud své ztráty nezveřejnil a dodatečné, upřesňující americké informace hovoří o překvapivě malém počtu 1500 (což se jeví jako méně pravděpodobné), takže by připadlo alespoň 33 mil. USD na 1 zabitého iráckého vojáka.

Náklady na válku v Perském zálivu v mld. USD hrazené spojencům

Tabulka 6

Plátce	Příjemce				
	USA	V. Británie	Turecko a Egypt	Ostatní	Celkem
Saúdská Arábie	16,80	0,56	2,85	1,77	21,98
Kuvajt	16,01	1,32	2,50	2,18	22,01
SAE	3,5	0,50	0,85	0,62	5,47
Celkem	36,31	2,58	6,20	4,57	49,46

Pramen: Europäische Sicherheit 8/1992, s. 443-446

III. ŠIRŠÍ VOJENSKÉ ASPEKTY

24. Zvláštním fenoménem naší doby jsou četné **zdroje nestability a napětí** regionálního i širšího významu. Již samotná jejich existence je důvodem k obavám. Patří k nim zejména:

- Nacionalismus až šovinismus, etnické, civilizační a jiné rozdíly.
- Zhoršující se ekologická situace spojená s napětím, násilím, živelnou migrací nebo i cíleně ovládanými migračními toky, což je některými politology považováno za nejúčinnější zbraň této doby. Např. v zemích ES je již na 17 mil. cizinců, neboli 5 % obyvatel, tedy islámský fundamentalismus (z cca 800 mil. muslimů je přibližně 100 mil. radikálních šíitů) a jiné projevy náboženské nesnášenlivosti; - státní, mezinárodní a jiný terorismus vyznačující se rostoucí brutalitou.
- Imperiální snahy o ekonomické, finanční, vědeckotechnické ovlivňování jiných zemí a regionů, někdy i cestou jejich ponechání ve funkčním analfabetismu neboli neschopnosti zapojit se do různých mezinárodních systémů pracujících na moderní bázi, tzn.:
 - nedokonalost mezinárodních bezpečnostních a kontrolních systémů nebo jejich ovládnutí jednou nebo několika zeměmi;
 - velké a nadále se prohlubující ekonomické rozdíly (např. 20 % nejbohatších zemí světa má průměrný roční příjem na hlavu 22 808 USD, 20 % nejchudších jen 163 USD), neúnosná zadluženost, hlad (trpí jím přes 1 mld. lidí), zaostalost, nezralost politických struktur, kleptokracie, přelidněnost;
 - nedodržování smluv, bezzásadovost, porušování lidských práv;
 - problematický vývoj v nástupnických státech bývalého SSSR;
 - šíření JZ a jiných ZHN, dodávky zbraní s velkým ničivým účinkem a nejmodernější vojenské techniky do oblasti napětí, nebo jejich tamní licenční výroba;
 - uzurpování moci mezinárodními organizacemi;

- nedostatek surovin, zdrojů pitné vody nebo naopak jejich dominantní ovládnutí;
- malá informovanost, dezinformace, počítačová diverze;
- narušování demokratizačních procesů, mezinárodního pořádku;
- formování militantních spojení, nové mocenské až velmocenské úsilí některých zemí, zvláště po vzniku mocenského vakua po rozpadu SSSR apod.;
- objevy ovlivňující převratným způsobem dědičnost, dlouhověkost, imunitu, manipulaci s lidmi, zvýšení IQ apod., pokud by se staly monopolem některé země nebo organizace.

Nebezpečnost naznačených jevů je zvýrazněna tím, že vzdálenosti ve světě se vlivem technického pokroku zkrátily a nastolily nové dimenze v celosvětové bezpečnosti i vojenských strategických koncepcích.

25. Různorodost dění na našem kontinentě vede ke snaze o jeho usměrnění ze strany jednotlivých velmocí. Jejich **varianty vývoje v Evropě** zahrnují sice obecně prospěšný záměr, ale jsou víceméně poplatné též zájmům jejich tvůrce.

♦ **Americká varianta**, podporovaná zejména V. Británií a zeměmi Beneluxu v podstatě konzervuje dosavadní stav. Bude zřejmě určující alespoň do poloviny 90. let než evropské země budou schopny zajistit bezpečnost kontinentu. Počítá s NATO jako s hlavním nástrojem, s KBSE jako doplňujícím systémem. S přesunem amerických zájmů do oblastí Pacifiku, někdy koncem 90. let, se má definitivně uvolnit prostor pro jiné varianty.

♦ **Německá varianta** spočívá v rozhodujícím vlivu nejsilnějších evropských zemí včetně Ruska a snad i Ukrajiny. Je pro zvýraznění více politické než vojenské funkce NATO. Převažující ekonomické postavení SRN v rámci varianty je evidentní, což by asi vedlo k závislosti alespoň menších zemí na německém zájmu.

♦ **Francouzská varianta**, která již s USA nepočítá, ale americké solidarity se nezbývá, klade důraz na evropskou integraci, ač ve formě konfederace, na institucionalizaci KBSE, na společný ekonomický vzestup všech evropských zemí a nikoli vzestup dvoustupňový jako u předchozích dvou variant.

Okolnost, že se staví společný francouzsko-německý armádní sbor jako základ „evropské armády“ signalizuje určitou kombinaci prvních dvou variant usku-tečňovaných pravděpodobně v rámci Západoevropské unie, která má být otevřena i pro další země, a začala upevňovat svoje mocenské pozice (nákladem 3,8 mld. USD buduje vlastní družicový průzkumný systém, připravuje společnou dálkovou leteckou dopravní flotilu, požaduje společné vojenské plánování apod.).

26. Zhruba před 20 lety již někteří američtí experti a představitelé dospěli k názoru že **těžiště světového dění se přesunuje** pomalu, ale definitivně z oblasti Atlantiku s Evropou a Severní Amerikou do oblastí Pacifiku, kam patří též východní a jiho-východní Asie, kde žije přes polovinu lidstva, a jsou předpoklady vědeckotechnické a ekonomické expanze. Skutečnost takový názor potvrzuje.

Špičkovou technologii zvládá a rozvíjí v širokém rozsahu Japonsko, následováno s určitým odstupem prudčeji se rozvíjejícími (růst HNP v průměru téměř

10 % ročně), avšak kapacitně či do sortimentu omezenými „malými draky“, neboli Jižní Koreou, Tchaj-wanem, Hongkongem, Singapurem. Z 9 největších výrobců elektroniky je 5 japonských s ročním obrátem 95 mld. USD.

Velmi rychle je modernizována čínská průmyslová základna, která má umožnit značný ekonomický vzestup jako hlavní předpoklad ambiciózního cíle: nejpозději do poloviny příštího století být světovou supervelmocí vedle USA. Na cestě vzhůru je též Thajsko.

Celý tento svět je v pohybu. Dynamika jeho rozvoje se bude zřejmě zvyšovat, takže může výrazněji ovlivnit celosvětový vývoj již v prvních dekádách příštího století. Stanovisko australského Střediska pro strategická a obranná studia konstatuje: „Bezpečnostní situace v asijsko-pacifické oblasti bude v příštích letech méně stabilní než v době studené války.“

27. V otázce **zachování míru** nutno prozatím rozlišovat lokální a mezinárodní dimenzi, kde je mír již nedělitelný. Různých menších střetnutí v rámci jednotlivých zemí nebo při jejich hranicích v souvislosti s místními problémy se očekává více než dříve. Místní konflikty však nelze podceňovat, neboť spíše výjimečně představují zcela izolovaný jev. Celosvětový mír, v podstatě takový, kde by se přímo formou bojových akcí neangažovala žádná velmoc a v rozvojovém světě mocnost se zahraniční pomocí, lze již považovat v blízké budoucnosti za značně pevný. Dle prognóz NATO je sotva možno počítat s nějakou větší agresí před r. 2010.

Zatímco v období konfrontace závisel světový mír především na jaderném patu (obě vojenská uskupení měla dostatek až nadbytek JZ na zničení druhé strany, ale žádná strana neměla naději na vítězství bez rizika, že bude sama zničena), je v dalších letech záležitostí stále více respektovaných mezinárodních systémů bezpečnosti a zvláště vojenských garancí NATO a USA, působících preventivně jako deterent.

K zachování míru nejen formou jeho ochrany, ale i obrany jsou prozatím zapotřebí i vlastní armády jednotlivých zemí, aby se tyto země nestaly lákadlem pro uplatnění různých sfér vlivů, zdrojem nestability.

28. Dosud nebyla odstraněna **jaderná hrozba** v podobě jednostranného úderu, havárie, dalšího šíření JZ, jaderného terorismu či nějaké technické závady nebo selhání člověka, zatímco nebezpečí jaderné války bylo prozatím zcela minimalizováno, takže se JZ staly spíše politickým nástrojem. K jaderné hrozbě:

- Základní tajemství konstrukce jaderné nálože již neexistují, je známa řada způsobů výroby jaderné výbušniny, pohyb štěpného materiálu i jeho produkce nejsou plně pod kontrolou obdobně jako nákup různých zařízení, odborníky lze zaplatit, jak se též praktikuje.
- Smlouvy o nešíření JZ a o zákazu pokusů s nimi mají některé nedostatky, umožňující jejich porušování.
- Nové jaderné nebezpečí mohou představovat jak některé nástupnické státy bývalého SSSR, které JZ získaly, tak další noví vlastníci JZ, přičemž skutečnou hrozbou nejsou ani tak jejich miniarzenály, nýbrž nepředvídatelnost, nahodilost,

ale i rozhodnost JZ použít bez ohledu na možné důsledky. Existují názory, že proliferace může změnit strategickou rovnováhu ve světě.

Např. v SNS je přibližně 2000 – 3000 vědců (z dřívějších asi 900 000 osob zaměstnaných v SSSR v jaderné oblasti) s vědomostmi o výrobě JZ. Na jednu jadernou nálož je zapotřebí buď 15 kg obohaceného uranu, nebo 6 kg plutonia, přičemž do r. 2000 mají být z bývalé sovětské armády vyraženy JZ o 300 až 500 tis. kg obohaceného uranu a 60 000 kg plutonia. (Dle bývalého amerického ministra obrany R. Cheneyho, může být do r. 2000 schopno vyrábět JZ nejméně 8 rozvojových zemí, chemické zbraně 30 těchto zemí, 19 zbraně biologické.)

- Velké nebezpečí, srovnatelné s termonukleárním výbuchem, představují nespolehlivé jaderné elektrárny, divoké skládky jaderného odpadu zejména v mořích a oceánech, jakož i havarované ponorky s jaderným pohonem a jejich JZ (=ekologické jaderné nálože).

Z hlediska šíření a použití JZ nutno za nebezpečný považovat zejména široký oblouk do Vladivostoku na jih a dále podél asijských břehů přes Střední východ až po Maroko, kde je kromě KLDK a váhající Indie řada především islámských zemí (Pákistán, Írán, Irák, Sýrie, snad Egypt, ale též Lybie a Alžírsko) které usilují, vesměs za využití zahraniční pomoci, o vlastní JZ, nemluvě o dosavadní jaderné mocnosti Číně a zřejmě též Izraeli.

29. Zvlášť nebezpečným jevem, který v podmínkách vědeckotechnického rozvoje nabývá ve srovnání s dřívějším kvalitativně nových, přímo obrovských možností, je **terorismus**, ať státní nebo mezinárodní, kriminální či extrémistický. Na jeho existenci reagují nejen policejní a jiné bezpečnostní složky, speciální armádní jednotky, ale postupně s tímto jevem musí kalkulovat i armády mnoha zemí. Neboť co např. může znamenat libyjský program strategického raketového potenciálu, jehož přechod na raketojaderný nelze vzhledem ke kontaktům s Pákistánem, KLDK a Čínou vyloučit? Může jižní křídlo NATO, a nejen ono, nereagovat?

K teroristickým akcím nebývalého dosahu může např. patřit:

- použití nervově paralytických látek, způsobujících ochrnutí až smrt, jako je americká VX, jejíž vzorec byl asi před 20 lety odhalen a je dostupný v nejedné patentové knihovně, a byl k dispozici též u nás.
- diverzní využití radiologických bojových prostředků,
- jaderná nálož umístěná teroristy na životně důležitém nebo zvlášť vhodném místě za účelem politického nebo jiného vydírání apod., jejíž získání není neřešitelným problémem (a je s podivem, že se tak dosud nestalo), jak již v r. 1980 konstatovala americká Fordova nadace nebo o 5 let později vědci Pugwashského hnutí za mír,
- použití bakterií *Clostridium botulinum* způsobujících otravu botulotoxínem, nebo jiných podobných bojových biologických prostředků jejich vpravením do distribuční potravinové nebo vodovodní sítě.

30. Vzhledem k minimalizaci možné agrese v Evropě nebo proti ní a naopak velkým růstu jiných, většinou pro armádu netradičních nebo vůbec nových úkolů zejména bezpečnostních, se dostává do popředí univerzální použitelnost vojenské síly. Celá oblast bezpečnosti jako výrazný fenomén naší doby začíná být řešena komplexně. O její důležitosti svědčí např. i okolnost, že v Bonnu byla zřízena Vojenská akademie pro bezpečnostní politiku. To vše spolu s novým vývojem v Evropě a ve světě vede ke značným změnám v **doktrínách a strategických koncepcích**, neboť dosavadní, v podstatě jediný hlavní úkol, odrazení agresora, se stává jen jedním z řady dalších úkolů, ovšem s odlišením priorit dle situace. I v době nehlubšího míru nelze opomenout jeden trvalý úkol, zajišťovat věrohodnost obrany země, přičemž se nevylučuje, že později může být armáda v souvislosti s integračním procesem v Evropě součástí nějakých vícenárodních sil, fungujících spíše za využití demokratických vazeb než spojeneckých smluv.

Nicméně někteří prognostici začínají spojovat národní bezpečnost se zachováním nezbytného životního prostředí neméně než s armádou a usilují o „strategickou ekologickou iniciativu“ (Strategic Environmental Initiative, SEI), přičemž na ochranu životního prostředí by se vydávalo nejméně tolik jako na vojenské účely.

Z hlediska současného vývoje nabývá na významu vojenská doktrína jako nadřazená vojenské strategii, formuluje širší úkoly a zásady státní a vojenské politiky, nyní s důrazem na bezpečnostní problematiku, na zdroje nestability přicházející v úvahu, věrohodnost naší obrany, branný systém, vyzbrojování armády a další podobné faktory.

31. Namísto použití JZ se především velmocí snaží o získání **konvenčních prostředků absolutní převahy**, které navíc v době míru mohou být rovněž používány jako nástroj nátlaku nebo odstrašování v rámci úsilí o zachování stability a míru ve světě. Vývoj takových prostředků je podmíněn především úspěchy v elektronice. Patří sem:

- protiletadlové, protiraketové, případně protikosmické prostředky, schopné sestřelit či vyřadit veškeré v úvahu přicházející cíle,
- technicky nezjistitelné letouny, balistické rakety, tanky, bojová plavidla aj. (tzv. technologie stealth),
- „inteligentní munice“,
- prostředky radioelektronického boje schopné suverénně kontrolovat, tedy ovládat elektromagnetické spektrum na bojišti i válčišti,
- velký předstih v elektronice, která je univerzálním násobitelem účinnosti prakticky již veškeré moderní vojenské techniky.

Za využití především uvedených prostředků je možno, zjednodušeně řečeno, beztržně působit proti území protivníka tak dlouho dokud nepřijme podmínky; případně vniknutí na jeho území je potom spojeno s minimem vlastních ztrát. Takové možnosti absolutní technické převahy naznačila válka v Perském zálivu.

Nicméně někteří odborníci v hlavních zemích NATO konstatují, že se zmenšuje západní technologický předstih, takže v další budoucnosti by prostředky absolutní převahy mohly být v rukou např. konglomerátů zemí východní a jihovýchodní Asie.

32. Období konfrontace bylo též poznamenáno koncipováním, rozvíjením a zčásti i využíváním mocenských **nevojenských nástrojů expanze**, určených k oslabení protivníka formou jeho negativního ovlivňování nebo k narušení jeho pozic v různých částech světa a k upevnění postavení angažující se koalice nebo země ve světě. Tyto nástroje byly někdy označovány jako nepřímé války. Bylo jich známo 14: válka biologická, elektronická, geofyzikální (ekologická), hospodářská, informační, kosmická, podvrtná, potravinová, psychická, psychochemická, psychologická, surovinová, technická, zneklidňující. Řada z nich byla podrobně rozpracována.

Postkonfrontační vývoj naznačuje, že některé praktiky minulosti mohou být nadále, byť ve změněné podobě používány, někdy dokonce i cestou pozitivního působení, jako je např. hospodářská pomoc, která však po překročení určité hranice může mít pro suverenitu podporované země neblahé důsledky. Celá problematika se významně dotýká národní bezpečnosti, kde by měla být předmětem trvalého zájmu.

33. Již za konfrontace byly v řadě malých zemí, jako je např. Rakousko, Izrael nebo též u nás zřizovány různé ústavy či jiná zařízení pro strategická studia, tehdy se zaměřením jen na vojenskou problematiku. V současné době se jejich tematický záběr neobyčejně zvětšil a zkomplikoval, navíc za zcela změněné situace. Vystává nutnost zvládat komplexně celou problematiku, což by mohlo být úkolem **vojenské globalistiky** (pracovní označení - pozn. autora), kterou by se mohl zabývat k tomu příslušný kvalifikovaný orgán nebo zařízení.

Globální pohled na současný vývoj s jeho vojenskými aspekty s možností i diferencovaného zaměření na určitou problematiku by měl být uplatňován především při koncipování vojenské politiky s důrazem na výstavbu a vyzbrojování armády za využití nejen multiplikátorů, ale též relevantních zahraničních poznatků a zkušeností.

Některé prameny:

Knihy:

- Military Balance, do r. 1992/1993, Londýn.
- Jane's NATO Handbook 1990/1991, Londýn.
- Forecast International/DMS, 1990, USA.

Časopisy:

Vojenské rozhledy, A-Revue, ATM; Europäische Sicherheit, Sddit u. Technik, Wehrtechnik, Oester-reichische Militärische Zeitschrift, Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift; Defense and Foreign Affairs, Strategic Policy, Jane's Defence Weekly, NATO's Sixteen Nations, International Defence Review, U. S. News and World Report; Défense nationale.

- K I. oblasti navíc:** Air et Cosmos 8. - 14. VII. 1991, s. 14; Aviation Week and Space Technology 11. II. 1992, s. 85; Defence IX-X/1992, s. 19; Der Spiegel 8. II. 1993, s. 36; Air Force Magazin V/1992, s. 29.
- Ke II. oblasti navíc:** Armed Forces Management III/1992, s. 7 a V/1992 s. 29 a 34; Defence IX-X/1992, s. 28; Stern 6/1991, s. 19; Defense News 22. - 28. II. 1993, s. 1; Armée et Defense I-II/1992, s. 24; Military Technology 8/1991, s. 10 - 21; Défense et Armement VII - VIII/1991, s. 58 - 65.
- Ke III. oblasti navíc:** Der Schweizer Soldat V/1992, s. 202; Der Spiegel 27. II. 1993, s. 2; Revista española de defensa II/1992, s. 56 - 59 a VII - VIII/1993, s. 72; Rivista Militare V - VI/1992, s. 21; Armed Forces Journal International X/1992, s. 62 - 64; Defense News 27. I. 1992 s. 1 a 16. - 22. XI/1992, s. 2; Loyal II/1993, s. 17; Armée et Defense I - II/1992, s. 19.

Plukovník doc. Ing. Jaroslav K o m á r e k, CSc.

TRANSFORMACE VOJENSKÉHO ŠKOLSTVÍ VYŽADUJE SYSTÉMOVÉ ZMĚNY

Vojenské školství AČR se v poslední době dostává opět do popředí zájmu, a to ne právě příznivého. Ostatně není se čemu divit. Zatímco již federální armáda byla redukována a zásadně reorganizována a obdobné změny stojí před Armádou České republiky, struktura vojenských škol na území České republiky zůstala doposud prakticky nedotčena. O nutnosti transformace sice panuje všeobecná shoda, ale na otázku „jak“ již bylo prezentováno v armádě i na veřejnosti více a diametrálně odlišných názorů než na kterýkoli jiný problém.

Ze samotného snížení počtů armády nelze jednoznačně vyvozovat požadavek analogického snížení počtů ve vojenském školství. Pokud se totiž nesníží počet studijních oborů (ostatně ten se v tomto školním roce podstatně zvyšuje o studijní obory převzaté z vojenských škol na Slovensku), projeví se snížení potřeby absolventů pouze zmenšením učebních skupin a problematickou možností částečné integrace výuky a větší odborné „univerzálnosti“ učitelů nebo nižší periodicitou otevírání studijních oborů a zaměření, což může být z hlediska efektivnosti ještě horší. Přes kvantitativní analogii cesta k transformaci vojenského školství zřejmě nevede, což platí i pro tendence k porovnání relativního podílu školství v zahraničních armádách, kde se většinou srovnává nesrovnatelné. Klíč k transformaci vojenského školství je především v rukou „zákazníka“ - v kvalitativní změně požadavků velení armády na přípravu důstojníků a praporčíků a jediné z nich se mohou odvíjet skutečně systémové změny ve vojenském školství.

Stanovení potřebné velikosti a struktury vojenského školství se může jevit jako úloha s poměrně malou neurčitostí vycházející z údajů o kvalifikační a věkové struktuře současné armády, o vývoji populace a perspektivních potřebách armády (viz Pichl, K., Vojenské rozhledy 1/93). Realnost řešení této úlohy je ale založena na třech předpokladech:

- definování racionální potřeby druhů a počtů vojenských kvalifikací,
- existence efektivního systému přípravy těchto kvalifikací,
- akceptování vojenské kvalifikace společností a to aktivně (zájem o získání) i pasivně (akreditace vzdělání).

Je evidentní, že mezi těmito základními faktory je vzájemná vazba a nelze je řešit izolovaně. Neznamená to ale, že definovaná množina požadavků armády a postojů společnosti jednoznačně určuje systém přípravy. Možných řešení je více a podstata problému transformace vojenského školství je právě v návrhu nejefektivnějšího řešení s ohledem na výsledky a náklady. Pro školství, a zvláště vojenské, je charakteristické, že jsou respektovány tradice. Proto se armády i s obdobnou organizační strukturou mohou zásadně lišit uspořádáním vojenského školství, což bývá u nás používáno pro argumentaci i z diametrálně odlišných stanovisek.

První předpoklad racionální transformace je v současné době již řešen. **Nová organizační struktura AČR stanoví, které funkce a odbornosti budou zastávat důstojníci, praporčíci a občanskí zaměstnanci a odpovídající požadavky na jejich vzdělání.** Transformaci vojenského školství není ale politicky únosné odkládat a na solidní analýzu vlivu ještě dokončované organizační struktury armády není dostatek času. Proto by bylo účelné stanovit určité obecné principy tak, aby do **procesu transformace vojenského školství byly od počátku založeny systémové změny podmiňující dosažení vyšší efektivity.**

Základní problém transformace vojenského školství AČR je v řešení přípravy funkčně nejdůležitější a z hlediska přípravy nejnáročnější složky - důstojníků z povolání (a výhledově i s omezeným závazkem). V těchto souvislostech nejde o podceňování významu přípravy v budoucnu početnější složky praporčíků, ale je evidentní, že **k přeměně vojenských středních škol pro mládež na praporčícké školy pro dospělé jiná alternativa není.**

Dosavadní systém přípravy důstojníků z povolání je charakteristický poskytnutím inženýrského vzdělání s vojenskoodbornou přípravou pro nástupní funkci se současným absolvováním základní vojenské služby výhradně ve vojenské vysoké škole. Pro zachování tohoto systému svědčí tendence k vysokoškolské přípravě důstojníků ve většině evropských armád, ale tak jednoznačná argumentace to není.

Na příklad poručíci z Ecole Spéciale Militaire de Saint-Cyr mají inženýrský diplom, ale získají jej tříletým studiem, ke kterému jsou přijímáni po předchozím absolvování civilní dvouleté pomaturitní „přípravky“ obdobné jako ostatní studenti vysokých technických škol ve Francii. Souběžně s touto tradičně elitní školou se v Coetquidan připravují důstojníci z povolání v dvouleté Ecole Militaire Inter-Armes, do které vstupují záložní důstojníci a poddůstojníci, kteří osvědčili velitelské schopnosti v praxi a složili náročné přijímací zkoušky, ale graduace nedosáhnou. Dověšením přípravy absolventů obou škol pro nástupní funkci velitele čety je pak jednoroční aplikační škola podle druhu vojsk. Rozdíly v přípravě důstojníků se projeví až v dalším průběhu služby, kdy pyramida funkcí se směrem nahoru zužuje a provádí se výběr do vyššího stupně vzdělání v Ecole Supérieure de Guerre.

Obdobně problematická je argumentace univerzitami Bundeswehru, které sice dávají důstojnickým čekatelům se závazkem na čas možnost získat vysokoškolské vzdělání (vůbec nesouvisející s jejich vojenskou odborností) za téměř poloviční dobu studia civilního, ale tuto náročnou šanci využije úspěšně jen menší část, všichni pak pokračují ve službě u jednotek a rozdíl v získaném vzdělání se projeví až při výběru budoucích důstojníků generálního štábu ke studiu na Führungsakademie der Bundeswehr.

Ostatně vzhledem k řadě dalších armád, kde úplné inženýrské vzdělání není součástí vstupní přípravy důstojníků z povolání (Holandsko, Rakousko, Švédsko, USA, V. Británie), je evidentní, že univerzálním atributem vojenského školství je především **účelovost přípravy**, tj. její zaměření na to, jaké odborníky armáda nezbytně potřebuje a kteří nemohou být školeni mimo armádu. S účelovostí přípravy bezprostředně souvisí další princip, charakteristický pro hierarchický systém armády, a to je **postupnost přípravy**, tj. potřebné vzdělání v pravý čas a vzhledem k perspektivě. Nezastupitelné místo má proto ve vojenském školství příprava pro vyšší velitelské a štábní funkce, která systematicky navazuje na předchozí stupeň přípravy a získanou praxi a musí proto se vstupní přípravou důstojníků tvořit vyvážený celek.

Cestou k uplatnění těchto principů ve vojenském školství AČR je v souladu s obecnými trendy školství ČR **dvoustupňové vysokoškolské vzdělání**, které na rozdíl od současného stavu respektuje „pyramidu“ potřeby funkcí různé úrovně.

Úloha prvního stupně je jednoznačná - všichni důstojníci z povolání by měli získat nejdříve **tříleté bakalářské vzdělání** manažerského nebo technického zaměření, které by je s všeobecnou vojenskoodbornou přípravou, doplněnou konkrétní přípravou druhu vojsk, připravilo **pro nástupní funkci velitele čety** (odlišnosti je nutno uvažovat pouze u letectva).

Problematickejší otázkou je uspořádání **druhého stupně studia**, kde se projevují tendence považovat bakalářské studium za neúplné vzdělání a prakticky v každém studijním oboru uvažovat o **doplnění inženýrským studiem pro praxi na úrovni roty**. Jestliže se pak naváže současnou formou přípravy pro vyšší velitelské a štábní funkce, tj. roční akademický kurz pro stupeň útvar (ale to bude v brigádách organizaci prapor), pro stupeň svazek a kurz generálního štábu, žádoucí efekt racionalizace vojenského školství se zřejmě nedostaví.

Zásadním přínosem je **důsledné prosazení dvoustupňového vysokoškolského vzdělání tak, aby druhý stupeň jako základní vzdělání pro stupeň prapor nahradil současné dva jednoroční akademické kurzy**, které svým utilitárním zaměřením na přípravu pro konkrétní funkci nemohou dosáhnout nároků ani motivace vyššího stupně vysokoškolského vzdělání. Studium velitelů by mělo být zaměřeno na management ve vojenském prostředí štábů s minimální (nebo žádnou) diferenciací podle druhů vojsk a obdobné studium by absolvovali důstojníci pro vyšší odborné funkce s diferenciací na logistický, inženýrský a sociální management. Přínosem dvoustupňového studia by byl vedle úspory nákladů i odpovědnější a praxí obohacený přístup ke studiu, ale nejpozději ve věku do 30 let umožňujícím ještě efektivní učení. Vedle tohoto studia má své oprávnění diametrálně odlišná forma přípravy, která se osvědčila v zahraničních armádách - **účelově zaměřené krátkodobé kurzy pro vyšší stupeň velení**, různé odbornosti i poslání, podmiňující ustanovení do funkce a **zpravidla propojené se zkouškami pro povýšení**.

Realizace druhého stupně přípravy je možná po transformaci současné Velitelské a štábní fakulty Vojenské akademie na skutečně vysokoškolskou fakultu manažerského zaměření, což je po reorganizaci stávajících kateder a doplnění kateder vojenskopolitického a ekonomického zaměření reálné. Obdobnou úlohu plní prestižní Naval Postgraduate School v Kalifornii, která jako jediná z vojenských

škol v USA je oprávněna udělovat magisterské nebo inženýrské tituly bakalářům námořnictva, pozemních vojsk a částech i letectva (jež má obdobnou školu The Air Force Institute of Technology v Ohio).

Kurz generálního štábu by měl být zachován v dosavadním rozsahu (1 rok), ale s obsahem výuky strategicko-operačního, vojenskopolitického a vojenskoeconomického charakteru, a to i pro civilní pracovníky státní správy.

Vysokoškolská příprava technického zaměření pro zbraňové a informační systémy a logistiku, která má v dosavadním systému vojenského vzdělání významné zastoupení, je rovněž adaptovatelná do dvoustupňového vzdělání. **Dvouleté inženýrské vzdělání speciálně pro vojenskou techniku by bylo možno absolvovat po bakalářském studiu zpravidla po určité praxi, případně pro občanské zaměstnance výzkumné základny a eventuálně i zbrojní průmysl bezprostředně ve vazbě na studium na civilní škole. Potřeba důstojníků s výrazně technickým vzděláním může ale výhledově znatelně klesnout, protože zbraňové systémy budou obsluhovat a udržovat zejména praporčíci a poddůstojníci z povolání, opravovat občanští zaměstnanci nebo soukromé firmy a úlohou důstojníků v této oblasti bude především řízení (a proto i pro ně v druhém stupni studium managementu).**

Pro úzce specializované a početně malé vojenské odbornosti, které je možno připravovat studiem na civilní vysoké škole, bude nutno nalézt odpovídající způsob vojenské přípravy, např. absolvováním školy pro důstojníky v záloze v rámci zkrácené základní služby. Zajímavá je v této souvislosti obdoba u nás zrušených vojenských kateder, která se osvědčila v USA, kde 60 % důstojníků vstupuje do armády (i když zpravidla jen na čas) po dobrovolném a placeném výcviku vedle vysokoškolského studia.

Dalším principem racionální transformace je **univerzálnost přípravy**. Ve vysokoškolské přípravě se všeobecně prosazují širší studijní obory a tedy univerzálnější a perspektivnější použitelnost. Radikálně je nutno snížit nejen počet studijních oborů, ale těžiště specializované přípravy pro konkrétní funkce a techniku dát do škol druhů vojsk (připravují důstojníky na krátkodobý závazek a v záloze, praporčíky a poddůstojníky), tak jak je to prováděno v zahraničních armádách.

Základní složkou vojenské odbornosti při perspektivním zvyšování profesionalizace armády bude schopnost řídit sociotechnické systémy s důrazem na úlohu člověka v těchto systémech (tj. sociální management ve vojenském prostředí) a v přípravě je nutno akceptovat celkovou vzdělanost a schopnost komunikovat s veřejností.

Vojenské školství by se nemělo izolovat od civilního a postupně bude účelné zajistit obousměrnou vazbu na civilní vysokoškolské vzdělání (tj. možnost bakalářského studia na vojenské škole a inženýrského nebo magisterského na civilní a naopak) jako krok k další racionalizaci přípravy specifických vojenských odborností i rekvalifikace pro odchod z armády.

Univerzálnost přípravy není jen otázkou otevřenosti vůči civilnímu školství, ale je to i navázání na evropské vojenské myšlení jako předpoklad efektivní spolupráce se zahraničními vojenskými školami a postupného sblížování s evropskými bezpečnostními strukturami.

Studijní obory vysokoškolského studia nemohou být odděleny od vědních oborů a v souladu s obdobným vývojem ve společnosti by měly být vytvořeny i ve

vojenských školách podmínky pro rozvoj vědní podpory obrany státu. Vědní podpora obrany státu se stane otevřenějším systémem, v kterém se bude v souladu se zahraničními trendy zvyšovat podíl vědeckého potenciálu mimo resort obrany.

Pro teoretické řešení přípravy a použití ozbrojených sil bude ale nadále základním zdrojem přípravy vědeckých pracovníků **doktorandské studium** především na vojenské vysoké škole. Dosavadní indoktrinovaný systém vědních oborů a úseků vojenských věd nahrazují širěji pojaté obory doktorandského studia. Jejich místo v univerzální vědě bude ale nutno v procesu akreditace obhájit prokazatelnou existencí specifického teoretického aparátu umožňujícího zkoumat zákonitosti války a výstavby ozbrojených sil.

Dále je nutno zdůraznit, že účelovost přípravy se musí navenek projevit **věrohodností přípravy k obraně** jako jednou ze základních podmínek změny postoje společnosti k armádě a k obraně státu vůbec. Pokud nebude zavedeno absolvování základní služby (nebo její části) před vstupem do vojenské školy, vstupní vojenská příprava by měla být prováděna v rozsahu několika měsíců a s intenzitou zajišťující konečný výběr adeptů z hlediska fyzické zdatnosti, volných vlastností a především velitelských schopností. Pro zahraniční vojenské školy je charakteristický polní stejnokroj studentů i učitelů, tvrdé limity na překážkové dráze a vysoká pořadovost. Aktuální odborná úroveň učitelů vojenských předmětů je zajišťována permanentní rotací kádrů na všech funkcích a do vojenských škol se tito učitelé nehlásí, ale jsou vybíráni a určováni velitelsky. Věrohodnost přípravy k obraně by se měla navenek projevit i v pěstování tradic charakteristických pro vznik československé armády, která se obešla bez parádního kroku i okázalých uniforem.

K náročné vojenské přípravě musí být i odpovídající výcvikové podmínky a tak nejen základní vojenský výcvik, ale minimálně celý **první ročník bakalářského studia by měl probíhat pro všechny důstojníky (včetně letectva) ve Vyškově**, kde jsou pro vstupní přípravu nejlepší podmínky. Výuka ve vyšších ročnících může být organizována po blocích s využitím předností jednotlivých dislokací vojenských škol i vojsk a vyloučením duplicit. **Integrace přípravy** neznamená vytvoření těžkopádného kolosu, ale pružný systém, v kterém student prochází postupně několika školními a výcvikovými zařízeními, což se považuje z hlediska poznání vojenského prostředí i různých regionů za přednost a motivuje vysoké nároky na kvalitu vzájemně navazujících škol, fakult a kurzů. Pro zahraniční vojenské školy je charakteristické, že vojenská a akademická příprava je vzhledem k odlišné legislativě relativně samostatná a není zatížena **problémy materiálního zabezpečení, které je řešeno komplexně a rovněž relativně samostatnou logistikou**. Integrace vojenského školství do jednoho celku by zajistila vnitřní mobilitu graduální, postgraduální a negraduální přípravy podle potřeb armády a je i účelnější z hlediska akreditace v soustavě civilních vysokých škol a vědních oborů.

Stanovení cílové podoby vojenského školství AČR a odpovídající transformace dědictví federální armády nebude jednoduchým a jednoznačným procesem a bez principiálních a systémových změn se neobejde. V této souvislosti je vhodné připomenout, že systémový přístup je charakteristický zkoumáním celku ve všech jeho podstatných souvislostech, a proto i toto širěji pojaté zamyšlení, které tak postihuje jen jednu specifickou stránku úlohy lidského prvku v systému obrany státu.

KONCEPCE DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DŮSTOJNÍKŮ LOGISTIKY ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Základní strukturální změny v Armádě České republiky (AČR) se musí projevit i ve vojenském školství.

Nedílnou součástí vojenského školství vždy byla oblast přípravy odborníků pro všestranné zabezpečení vojsk. V současné době probíhá transformace týlového a výzbrojně technického zabezpečení do integrovaného systému logistické podpory, na což je nutno s předstihem reagovat vytvořením koncepce přípravy odborníků. S logistickou podporou nejsou zatím žádné praktické zkušenosti. Není ani odpovídající teoretický základ. Proto příprava učitelů logistiky a příprava odborníků-logistiků pro potřebu praxe je úkolem vysoce aktuálním a naprosto nezbytným.

Dosavadní pojetí výuky, existující organizační struktury již tyto kvalitativně nové úkoly nemohou zvládnout.

To jsou důvody, proč je koncepci vzdělávání důstojníků logistiky věnována taková pozornost.

POTŘEBA ŠKOLENÍ

Odborníci logistiky pro nejnižší funkce by měli být připravováni ve vysokoškolském studiu, buď na civilní nebo na vojenské vysoké škole, anebo i kombinovaným způsobem.

Pro stanovení potřeby přípravy odborníků logistiky je nutné vycházet z plánovaného vzdělání pro funkce jednotlivých stupňů velení. Jde o nové organizační struktury, nový systém řízení, vazby a působnosti materiálně technického zabezpečení. Z toho vyplývá potřeba vzdělávat jednotlivé řídicí funkcionáře.

Podle předpokládaných organizačních struktur velení a řízení logistiky lze očekávat, že pro stupeň brigáda bude třeba připravit funkcionáře týlu a výzbrojně technického zabezpečení na 7 druhů funkcí (počínaje náčelníkem logistiky a konče velitelem praporu zabezpečení), pro stupeň armádní sbor rovněž 7, pro stupeň velitelství logistiky 20, pro útvary a zařízení logistiky 11 a pro logistiku Generálního štábu 20 druhů funkcí.

Až dosud nejsou přesně známy počty, funkční náplně, pravomoci a odpovědnosti funkcionářů logistiky jednotlivých stupňů velení. Podle provedených úvah,

zahraničních zkušeností a v souladu s celkovou koncepcí vzdělávání bude vhodné přípravu diferencovat do několika kurzů a v nich jednotlivé funkcionáře připravovat.

- **Na stupni brigáda** by měl mít akademický kurz logistiky (AKL) náčelník logistiky, jeho zástupce a velitel praporu zabezpečení; pro ostatní důstojníky připravit a uskutečnit kvalifikační kurzy pro výkon funkce (všeobecné logistický, výzbrojně technický a týlový) taktického stupně.
- **U velitelství armádního sboru** by měl mít vyšší akademický kurz GŠ náčelník logistiky a jeho zástupce po dřívějším školení ve vyšším akademickém kurzu logistiky (VAKL). VAKL by měli absolvovat všichni náčelníci oddělení a skupin logistiky velitelství armádního sboru, velitel brigády zabezpečení a jeho zástupci. Starší důstojníci logistiky by absolvovali kvalifikační kurzy pro výkon funkce (všeobecné logistiky, výzbrojně technický a týlový) operačního stupně.
- **Na úrovni velitelství logistiky** by měl mít VAK GŠ velitel, jeho zástupce a náčelník štábu po dřívějším školení ve VAKL. Ostatní funkcionáři až do náčelníka skupin vto by absolvovali VAKL. Vedoucí starší důstojníci a starší důstojníci by byli připravováni v kvalifikačních kurzech (všeobecné logistiky, výzbrojně technický a týlový) operačního stupně.
- **U týlových a technických svazků, útvarů a zařízení logistiky** by měl mít VAKL velitel brigády a jeho zástupci a velitel pluku. Vývojoví a výzkumní pracovníci, ale i ostatní zájemci, včetně učitelů logistiky by absolvovali postgraduální doktorandské studium a ostatní by byli proškoleni v kvalifikačních kurzech pro výkon funkce operačního stupně.
- **Z odborníků logistiky Generálního štábu** by měl mít VAK GŠ inspektor logistiky a jeho náčelník štábu a náčelníci hlavních správ logistiky AČR. Absolventy VAKL by byli všichni ostatní funkcionáři až do náčelníků skupin vto. Vedoucí starší důstojníci a starší důstojníci by byli připravováni v kvalifikačních kurzech pro výkon funkce operačního stupně.

OBSAH STUDIA

■ Akademický kurz logistiky pro stupeň brigáda

Obsah studia AKL musí vyváženě zahrnovat společenskovědní předměty s důrazem na řízení ekonomiky obrany státu, všeobecné teoretické předměty s těžištěm v managementu na střední úrovni a vojenskoodborné předměty. Tělesná výchova, studium ekologie a cizích jazyků jsou samozřejmým požadavkem.

Těžiště odborné přípravy tohoto kurzu musí být zaměřeno na:

- bojovou připravenost logistiky brigády,
- mobilizaci brigády,
- logistickou podporu vojsk na teritoriu,
- bojovou přípravu funkcionářů a útvaru logistiky,
- využívání vojenské dopravy,

- velení a řízení logistiky,
- logistickou podporu brigády v míru a v poli,
- logistickou podporu letectva,
- logistickou podporu PVO.

Studium završí problematika logistické podpory svazu.

■ Kvalifikační kurz všeobecné logistiky brigády

Veškeré kvalifikační kurzy budou zahrnovat pouze odbornou problematiku. Přípravu společenskovední, všeobecně teoretickou, jazykovou a tělesnou účastníci kurzu mohou podle vlastního uvážení uskutečňovat v době svého osobního volna.

Odborná příprava bude zaměřena na:

- pravidla vedení mobilizační dokumentace brigády,
- využívání technických a týlových útvarů a zařízení na teritoriu,
- plánování bojové připravenosti a boj. přípravy funkcionářů a útvaru logistiky,
- kontrolní činnost v rámci brigády,
- zpracování operační dokumentace logistiky brigády,
- využívání výpočetní techniky při velení a řízení logistiky brigády,
- mobilizační rozvinování, přemísťování a rozmísťování, ochranu a obranu útvaru zabezpečení,
- součinnost uvnitř i vně logistiky brigády.

■ Kvalifikační kurz z výbrojné technického zabezpečení brigády

Tento kurz bude zaměřen na řízení a zabezpečení:

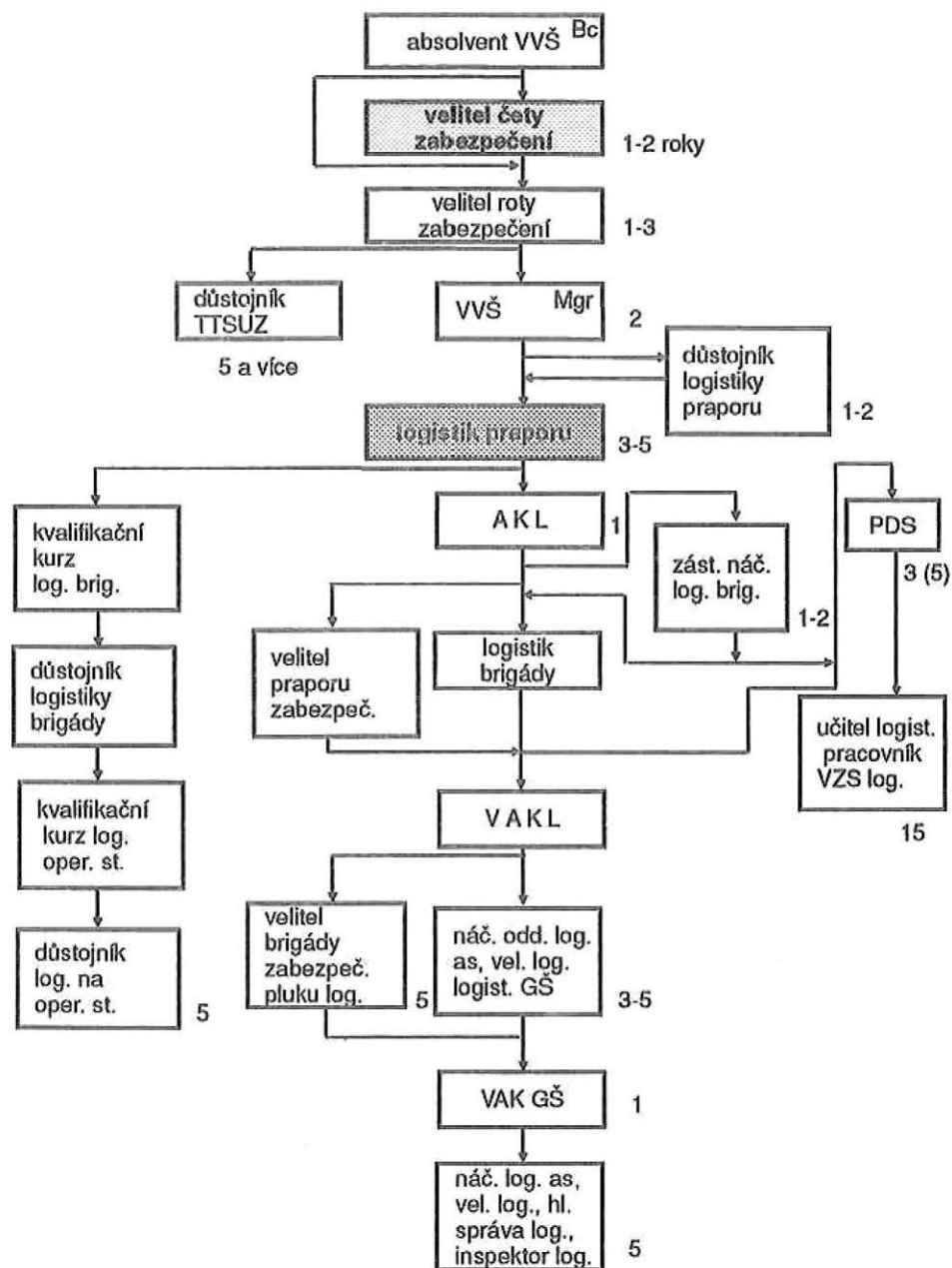
- ukládání výbroje a techniky,
- provozu a ošetřování výbroje a techniky,
- zásobování materiálem všech materiálových tříd,
- odborné přípravy specialistů logistiky,
- zásobování municí a pyrotechnickou činností,
- metrologického zabezpečení a odborné technického dozoru,
- oprav a revizí výbroje a techniky a materiálu všech současných materiálových tříd,
- využití výpočetní techniky v rámci informatiky logistického systému.

■ Kvalifikační kurz týlového zabezpečení brigády

Odborná příprava bude zaměřena na:

- tvorbu a rozmísťování zdrojů všech materiálových tříd na taktickém stupni,
- tvorbu, doplňování a obnovu zásob brigády,
- skladové hospodářství brigády,
- zásobovací systém brigády,
- manipulaci s materiálem a ložné práce,
- životní prostředí a zásobování,

Varianta 1: absolvent bakalářského studia VVŠ

- ekonomické a finančně právní aspekty zásobování,
- využití výpočetní techniky v zásobování brigády,
- poskytování služeb jednotkám brigády.

■ Vyšší akademický kurz logistiky

Obsah studia kurzu musí uspořádat a prohloubit společenské vědomí, formovat teoreticko-metodologická východiska řízení pracovních skupin a dát odpovídající odborný základ k řízení sil a prostředků logistiky na vyšších a nejvyšších velitelských stupních.

Středem odborné přípravy bude:

- bojová připravenost logistiky armádního sboru (as),
- mobilizace logistiky armádního sboru,
- logistická podpora vojsk na teritoriu,
- organizace vojenské dopravy armádního sboru,
- poskytování služeb (stravování, vyzbrojování, doplňování PHM apod.) vojskům as,
- zásobování vojsk armádního sboru,
- logistická podpora vojsk as v míru a v poli,
- logistická podpora sboru letectva,
- logistická podpora sboru PVO,
- velení a řízení logistiky armádního sboru,
- bojová připravenost týlových a technických svazků, útvarů a zařízení velitelství logistiky (TTSÚZ),
- mobilizace TTSÚZ velitelství logistiky,
- vojenská doprava na teritoriu ČR,
- poskytování služeb vojskům AČR,
- zásobování vojsk Armády České republiky,
- logistická podpora vojsk AČR v míru a v poli,
- finance, personalistika, pracovní právo,
- ekologie v AČR,
- velení a řízení logistiky AČR.

■ Kvalifikační kurz všeobecné logistiky operačního stupně

Odborná příprava bude zaměřena zejména na:

- bojovou a mobilizační pohotovost TTSÚZ velitelství logistiky,
- logistickou podporu vojsk na teritoriu,
- přípravu podkladů a zpracování dokumentace při logistické podpoře armádního sboru a vojsk AČR v míru a v poli,
- kontrolní činnost na operačním stupni,
- využívání výpočetní techniky při velení a řízení velitelstvím logistiky a logistikou GŠ,
- mobilizační rozvinování TTSÚZ, jejich přemísťování, rozmísťování, ochranu obranu na operačním stupni,

- zpracování plánů zabezpečení,
- součinnost uvnitř i vně logistiky armádního sboru, velitelství logistiky a logistiky GŠ,
- ekologii v AČR.

■ Kvalifikační kurz výzbrojné technického zabezpečení operačního stupně

Kurz bude zabezpečovat přípravu výkonných pracovníků a odborných funkcionářů v řízení a ekonomickém zabezpečení:

- oprav a služeb výzbroje, techniky a materiálu,
- nákupu oprav a služeb z mimoarmádních organizací,
- využívání rozpočtových položek materiálně technického zabezpečení,
- řešení technických problémů provozu techniky a výzbroje u vojsk z hlediska spolehlivosti, zvyšování životnosti atd.,
- připravenosti a organizace mobilizačního rozvinování prostředků logistiky,
- ukládání výzbroje a techniky,
- organizace zásobování materiálem všech materiálových tříd,
- metrologie a odborně technického dozoru,
- zabezpečení vojsk municí a pyrotechnickou činností,
- ekologie v AČR,
- využití výpočetní techniky v rámci informačního zabezpečení logistiky.

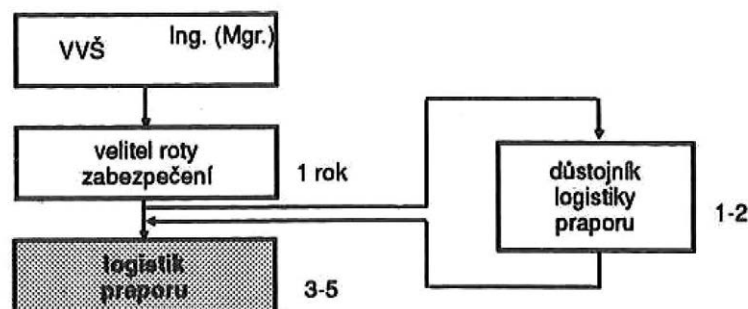
■ Kvalifikační kurz týlového zabezpečení operačního stupně

Odborná příprava bude zaměřena na:

- tvorbu a rozmísťování zdrojů všech materiálových tříd na operačním stupni,
- vedení účetní evidence materiálu a jeho inventarizace,
- tvorbu, doplňování a obnovu zásob na operačním stupni,
- skladové hospodaření armádního sboru a TTSÚZ velitelství logistiky,
- zásobovací systém armádního sboru v AČR,
- manipulaci s materiálem a ložné práce na operačním stupni,
- ekologii v AČR,
- ekonomické a finančně právní aspekty zásobování operačního stupně,
- využití výpočetní techniky v zásobování armádního sboru a TTSÚZ velitelství logistiky,
- poskytování služeb vojskům AČR.

Pro současné pojetí obsahu studia je typický souběh tří směrů: všeobecné logistiky, výzbrojné technický a týlový. Tyto směry jsou podle stupňů velení rozděleny na taktickou a operační část. Hloubka a šíře studia je diferencována jednak pro řídicí funkcionáře a jednak pro řadové pracovníky.

Variantha 2: absolvent VVŠ (Ing., Mgr.)

pokračování kariéry jako ve variantě 1.

VYUČOVACÍ PŘEDMĚTY

Vyučovací předměty logistiky vycházejí z obsahu studia, ze studijního oboru a studijních specializací. V současnosti navrhovaný studijní obor Ekonomika obrany státu a vojenská logistika odpovídá i navrhovanému vědnímu oboru Ekonomika obrany státu a vojenská logistika. Oba obory jsou zatím chápány jako pracovní názvy, přičemž jejich konečné schválení se očekává ve školním roce 1993/94.

Uvažované předměty pro studijní obor Ekonomika obrany státu a vojenská logistika musí odrážet potřeby praxe a současně musí mít úzký vztah k dalším studijním oborům vojenským i vyloženě civilním, ke společenským a technickým studijním oborům.

Navrhované vyučovací předměty budou ve studijních plánech zahrnuty do části „vojenské a vojensko-odborné předměty“.

Na základě uvedených úvah se předpokládá výuka těchto předmětů:

1. Ekonomika obrany státu.
2. Obecná logistika.
3. Vojenská logistika.
4. Finančně právní služba.
5. Vojenská doprava.
6. Materiální zabezpečení vojsk.
7. Zabezpečení službami.
8. Vojenská ekologie.
9. Velení a řízení logistiky.
10. Provoz a opravy výzbroje a techniky.
11. Metrologické zabezpečení.
12. Informatika v logistice.

Cílem předmětu Ekonomika obrany státu je prohloubit ekonomické vědomí, uvést do systémových souvislostí a vzdělávat v oblastech odolnosti národního hospodářství, ekonomických základů obranyschopnosti, ekonomiky obrany za branné pohotovosti státu, hospodářské mobilizace a válečného hospodářství.

Obsahem předmětu Obecná logistika budou oblasti platné pro kterýkoliv podnik, to je fyzická distribuce, řízení materiálového toku, marketingová logistika, obchodní logistika, mezipředmětová logistika, průmyslová logistika.

Předmět Vojenská logistika bude zahrnovat specifiku logistiky a logistické podpory v podmínkách AČR jak v době míru, tak za branné pohotovosti státu. Bude řešit a rozvíjet otázky logistiky od stupně brigáda až po vrcholové orgány logistiky. Tudíž v sobě zahrne také operační stupeň, tj. armádní sbor a velitelství logistiky. Logistická podpora vojsk v boji i operaci zahrne obranu, útok i pochod.

V rámci předmětu Finančně právní služba bude zahrnuta finančně právní problematika finančního zabezpečení v systému logistiky operativní působnosti strategické, dispoziční, administrativní a operační. Dále bude řešena problematika plánování a řízení materiálových toků, zabezpečení jejich kontroly korunou, rozhodování o alokaci rozpočtových prostředků, snižování rizik restrikce a důsledky pro rozvoj armády.

Vyučovací předmět Vojenská doprava zahrne jednotlivé druhy doprav, jejich integrujících činitelů v logistice, místo, vztah, úlohu a úkoly.

Předmět Materiální zabezpečení vojsk bude tvořit oblast zásob, tj. zdroje, tvorba zásob a materiální zabezpečení vojsk, tj. plánování evidence, hospodaření, zajišťování, likvidace a prodej materiálu, materiálové třídy. Součástí předmětu bude oblast manipulace s materiálem, technické prostředky pro mechanizovanou manipulaci a technologie manipulačních prací.

Do předmětu Zabezpečení službami bude zahrnuto poskytování služeb (včetně drobného prodeje) vojskům v míru i v poli (doplňování techniky, PH, stravování, vyzbrojování, atd.), mírová a polní problematika všech služeb v podřízenosti logistiky, možnosti služeb, kapacity, realizace základních činností.

V předmětu Vojenská ekologie budou objasňovány zásady ochrany životního prostředí, legislativní opatření, havarijní záchranný systém v AČR.

Předmět Velení a řízení logistiky, jako integrující vyučovací předmět, zahrne informační systém logistiky s jeho informačními toky, prostředky komunikace, programové dílo, místa velení a všechny funkce a cykly velení a řízení logistiky.

Předmět Provoz a opravy výzbroje a techniky zahrne nová ustanovení v řízení provozu a oprav veškeré výzbroje a techniky, plánování, vyhodnocování, využívání projektů, uzavírání smluv na opravy v civilních organizacích, ukládání techniky.

Předmět Metrologické zabezpečení zahrne síly a prostředky metrologického zabezpečení a technického dozoru, jejich možnosti, způsob využití, znalost základních státních norem a jejich realizace v praxi, odpovědnost.

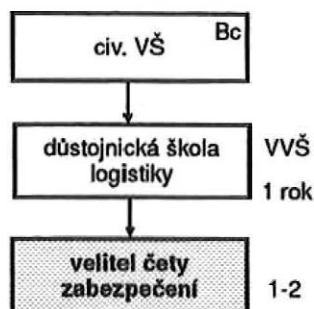
Předmět Informatika v logistice zahrne informační zabezpečení logistiky, výpočetní podporu procesů logistiky, využívané programy a prostředky, automatizaci a přenos dat.

Velká šíře studijního oboru Ekonomika obrany státu a vojenská logistika si vynucuje velký počet předmětů, vnitřně diferencovaných a navíc i rozsáhlých.

V logistice mohou působit i důstojníci, kteří přijdou do armády po absolvování civilního vysokoškolského studia zejména ekonomického a technického zaměření.

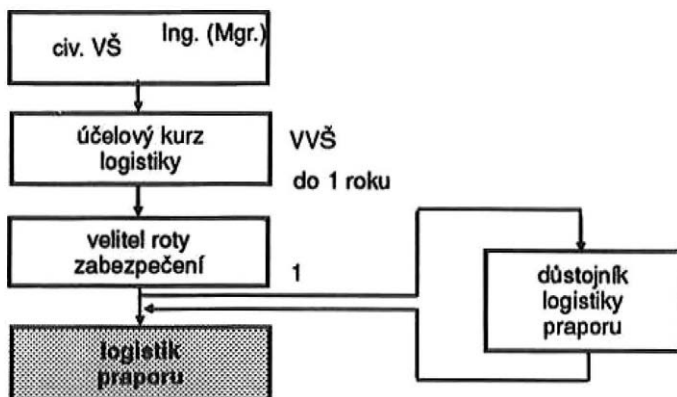
Náborovaní vysokoškoláci projdou důstojnickou školou (kurzem) logistiky a tím by se měli dostat na přibližnou vojensko-odbornou úroveň absolventů VVŠ.

Varianta 3: absolvent bakalářského studia civilní VŠ

pokračování kariéry jako ve variantě 1.

Varianta 4: absolvent civilní VŠ (Ing., Mgr.)

pokračování kariéry jako ve variantě 1.

Praxe začínajících důstojníků logistiky by měla začít na nejnižším stupni u čety-roty zabezpečení. Je to osvědčená zkušenost nejen vojenská, ale i podnikatelská. Důstojníci logistiky dostanou základ pro vedení podřízených, bezprostředně se přiblíží technice a získají dovednosti při práci s ní a vojenskoodborné návyky ve velení a řízení logistiky a mohou se přiučit od nadřízených.

Po praxi na nejnižším stupni a případném dokončení vysokoškolského studia nastoupí ti nejlepší na funkci logistika praporu. Do pěti let by mělo být zřejmé, kdo z důstojníků logistiky praporu bude perspektivní a nastoupí do AKL, a pro koho budou vhodnější výkonné štábní funkce.

Absolvováním AKL se důstojníkovi logistiky rozšíří perspektivy. Může pokračovat po dráze velitelské nebo logistické anebo vědeckovýzkumné.

Skutečně úzký výběr uchazečů ze všech odvětví logistiky bude směřovat do VAKL. Ten je chápán jako nejvyšší logistické učení AČR. Do VAK GŠ přejde úzká skupina funkcionářů s předurčením na nejvyšší funkce logistiky AČR.

Nabízené varianty nevylučují zahraniční studijní pobyty či stáže týkající se všech oborů, odvětví a skupin logistiky.

Výstavba logistického systému zabezpečení musí být doprovázena tvorbou odpovídající struktury vzdělávací soustavy odborníků logistiky. Nad těmito problémy jsme se pokusili ve svém příspěvku zamyslet. Výsledkem úvah jsou prvotní návrhy, které bude třeba i nadále rozpracovávat na základě analýz dalších podmínek.

Poznámka: Na schématech jsou uvedeny varianty kariéry důstojníků logistiky s různým vstupem do armády.

Plukovník v zál. Ing. Josef N a s t o u p i l

KRIZOVÉ SITUACE A JEJICH ŘEŠENÍ ARMÁDOU

Změny, k nimž došlo v nedávné době v Evropě, byly dostatečně popsány. V jejich důsledku se doba výstrahy, a proto také doba uvedení armády do pohotovosti k obraně státu poskytovaná zpravodajskými službami, prodloužila ze 48 hodin na několik týdnů až měsíců. Tato doba se ovšem týká rozsáhlého ohrožení vyžadujícího aktivizaci celého obranného potenciálu státu.

Při celkovém uvolnění však mohou nastat krizové situace menšího rozsahu, ale s kratší dobou výstrahy a přitom tak vážné, že k jejich řešení bude zapotřebí ozbrojené síly. Mohou být dvojího druhu:

- konflikty nízké intenzity uvnitř státu,
- krizové situace vyvolané migrací.

KONFLIKTY NÍZKÉ INTENZITY

Státy, v nichž probíhají procesy spojené s přechodem od totalitního k demokratickému systému, charakterizuje mezi jiným:

- politická nestabilita a soupeření skupin o moc,
- nezkušená správa a neúčinnost administrativy,
- snaha bývalých struktur o návrat k moci, často se skrytou podporou zvenčí.

Slabost nové vlády podněcuje k odporu nespokojené sociální (národnostní, etnické, profesní, náboženské aj.) skupiny. Jejich odpor může nabývat různých forem a různé intenzity:

- občanská neposlušnost,
- stávky a manifestace,
- sabotáže a terorismus (síla a účinnost terorismu spočívají v tom, že malou zbraní se vytváří velký efekt; účelem terorismu je dosáhnout toho, „aby svět o nás věděl“),
- ozbrojené povstání (synonymy pro ozbrojené povstání jsou občanská válka, revoluční válka, hnutí odporu apod., které mohou mít jak pozitivní, tak negativní význam, avšak vždy znamenají konflikt nízké intenzity).

Odpor proti vládě může slílit od nižších stupňů intenzity k vyšším stupňům. Těmto je nutno čelit takto:

▲ občanské neposlušnosti, stávkám a manifestacím politickými a ekonomickými opatřeními,

▲ sabotážím a terorismu policejními opatřeními,

▲ ozbrojenému povstání, jež zpravidla začíná sabotážemi a terorismem a postupně silí, vojenskými opatřeními.

Existuje rozsáhlá zahraniční literatura popisující vývoj, strategii, organizaci a působení hnutí odporu, jakož i předpoklady jeho úspěchu.

Avšak na druhé straně se teorie vojenství donedávna téměř nezabývala ani studiem vnitřní funkce ozbrojených sil, ani vedením boje proti silám odporu.

Vznik ozbrojeného povstání je bezpochyby projevem vážné vnitrostátní krize, která však nevzniká náhle, nýbrž postupně narůstá. To poskytuje vládě příležitost předejít takové krizi již v jejím zárodku a nepřipustit její rozšíření ve vojenský konflikt. Je to možné, protože ozbrojené povstání nemůže uskutečnit několik jednotlivců bez podpory a účasti většího počtu obyvatelstva.

Bylo by chybou domnívat se, že:

- ozbrojené povstání vzniká spontánně (naopak, vždy je připravováno a vyvoláno promyšleně, v daném způsobu boje vyškolenými a odhodlanými jednotlivci a skupinami),

- ozbrojenému povstání, používajícímu nekonvenční strategii a taktiku, lze čelit konvenční strategií a taktikou ozbrojených sil připravených k boji proti stejné konvenčnímu protivníkovi na frontě.

Konvenční ozbrojené síly neměly proti silám hnutí odporu, tj. proti nekonvenčním silám, většinou úspěch. Naproti tomu se osvědčily útvary speciálně vybavené a vycvičené pro tento druh války. Mnohé státy již po desetiletí takovými útvary disponují a získaly zkušenosti z jejich bojového použití.

Nekonvenční síly považují a používají čas jako svou zbraň. I v tomto případě platí obecný vzorec:

$$U = k \cdot F \cdot M \cdot t$$

kde:

U - celkový účinek vyvinutého úsilí,

k - koeficient daného případu,

F - souhrn materiálních sil,

M - souhrn morálních sil,

t - čas.

Protože hnutí odporu nahrazuje nedostatek materiálních sil časem, může konflikt trvat celá léta i desetiletí.

Strategie hnutí odporu prochází čtyřmi obdobími:

- organizační období: vytvoření politické a vojenské infrastruktury, vedení malých vojenských akcí (sabotáž, terorismus) a zřízení základny,

- strategická defenziva: rozšíření rozsahu vojenských akcí na co největší prostor (léčky, přepady), čímž jsou vládní síly přinuceny k rozptýlení svého úsilí, takže nikde nejsou silné a všude jsou slabé,
- strategický mrtvý bod: vykonávání tlaku na vládní síly a současná reorganizace sil hnutí odporu na konvenční armádu,
- strategická ofenziva: porážka vládních sil, svržení vlády a uchopení moci ve státě.

V takové válce (s výjimkou čtvrtého období) neexistují žádné fronty ani týlové prostory: válka se vede na ploše, nikoli na linii fronty.

Pozoruhodným rysem boje hnutí odporu je, že k tomu, aby dosáhlo svých cílů, nemusí vůbec porazit vládní konvenční síly; ve vleklém konfliktu může vládu k ústupkům donutit konfliktem unavené obyvatelstvo.

Důležitým poučením z nekonvenčních válek je, že neexistuje žádné čisté vojenské řešení. K úspěchu vlády proti hnutí odporu může vést jen kombinace politických, policejních a vojenských opatření, protože odstranění příčin, které hnutí odporu vyvolaly, je stejně důležité jako vojenská vítězství, neboť zbaví hnutí odporu podpory obyvatelstva, bez níž se nemůže rozvíjet a silit.

Příprava k řešení vnitrostátní krize tohoto druhu musí zahrnovat:

- vytvoření vojenských útvarů způsobilých k potlačení sil hnutí odporu,
- zpravodajskou spolupráci policejních sborů s těmito vojenskými útvary,
- řešení sociálních (národnostních, ekonomických, náboženských, etnických a jiných) problémů,
- ochranu ozbrojených sil proti rozkladnému působení hnutí odporu.

Ozbrojené síly jednoho státu vyslané k potlačení hnutí odporu v jiném státě se setkají s dalšími problémy: budou částí obyvatelstva považovány za intervenční síly, neznalost jazyka a prostředí, pocit ohrožení existujícího vždy a všude, nesnadná součinnost s místními orgány.

Proces potlačení nekonvenčních ozbrojených sil vyžaduje rozsáhlou aktivitu myšlení kombinovanou s odhodláním proniknout do podstaty věci a se schopností posuzovat všechno podle jeho úlohy bez ohledu na obyčeje, doktrínu nebo výcvik.

Bez úzké integrace zpravodajství a vojenských operací nebude mít úsilí o potlačení hnutí odporu úspěch.

Ve státech všestranně konsolidovaných je nebezpečí vzniku ozbrojeného povstání menší a pravděpodobnost, že bude utlumené již ve svém prvním období (sabotáže, terorismus) vyšší. Imunní však není žádný stát. Jestliže potenciální teroristé a povstalečtí vůdci ztratí podporu v jedné cizí zemi, hledají a mohou ji záhy nalézt jinde. Většina států činí preventivní opatření proti vnitřnímu rozvratu na poli zpravodajském a vojenském.

Kdo pozorně sleduje vnitrostátní vývoj v České republice a správně vyhodnotí některé události, dojde k závěru, že i Česká republika musí činit opatření pro prevenci vzniku hnutí odporu, k nimž patří mezi jiným vytvoření jednotek a útvarů schopných účinně potlačit nekonvenční síly, kdyby jejich působení přesahovalo možnosti policejních sborů.

Potom je nutno odpovědět na otázky týkající se počtu, síly, rozmístění, organizace, doplňování, výzbroje a výcviku takových jednotek a útvarů.

Níže je uveden návrh možné odpovědi na tyto otázky. Autor článku upozorňuje, že tento návrh je pouze představou toho, jak by podobný úkol sám řešil, kdyby mu byl uložen, a že byl sestaven bez jakékoli spolupráce nebo porady s kýmkoli.

Za postačující lze považovat čtyři „lehké pěší“ prapory schopné působit samostatně, jakož i společně v podřízenosti velitelství jimi tvořené brigády.

Síla praporu o pěti rotách by byla přibližně 600 mužů.

Prapory je účelné rozmístit rovnoměrně po celém území, a to tak, aby silniční síť umožňovala rychlé přemísťování jednotek všemi směry. Také je možno rozmístěním praporů vytvořit těžiště v určitém prostoru. Velitelství brigády by mělo být umístěno přibližně uprostřed sestavy praporů.

Všechny prapory mohou mít stejnou organizaci, a to velitelství praporu, spojovací četa, týl praporu a pět rot, z nich jedna výcviková, ostatní čtyři stejné.

Doplňování nelze řešit vojáky základní služby vzhledem k náročnosti a délce výcviku. Po skončení přibližně jednoletého výcviku by vycvičení vojáci odešli do zálohy a jednotka by nikdy nebyla schopna bojového nasazení.

Proto je nezbytné, aby mužstvo a poddůstojníky praporu tvořili dělesloužící. Branci by měli možnost přihlásit se ke službě u těchto praporů tak, že by rok základní služby konali speciální výcvik u výcvikové roty a po jeho úspěšném absolvování by podepsali závazek ke službě jako dělesloužící na čtyři roky. Ovšemže by bylo nutno k výběru způsobilosti povolát nejméně dvojnásobek potřebného počtu a během zkoušek a výcviku postupně odesílat méně způsobilé k jiným útvarům. Doplňování by se uskutečňovalo každoročně v jediném nástupním termínu.

Každá z rot by tudíž měla vojáky stejného nástupního termínu, což je výhodné z výcvikových a jiných důvodů. Dlouhodobá společná služba by nesporně přispívala k vysoké soudržnosti a bojové síle jednotek.

Poddůstojníci by byli vybíráni a doplňováni z počtu vlastního praporu.

Důstojníky by bylo možno pečlivě vybírat z nově jmenovaných důstojníků pěchoty a na funkce je zařazovat po úspěšném absolvování speciálního školení a výcviku.

Výzbroj by zahrnovala útočné nože, pistole, samopaly, odstřelovačské pušky, ruční granáty, lehké a těžké kulomety, granátomety, bezzákluzová děla, minomety střední ráže, signální pistole, lehká a střední obrněná i neobrněná vozidla, motocykly, detektory min, přístroje pro noční vidění, radiostanice, pouta, slzný plyn aj.

K okamžité dispozici musejí být dopravní vrtulníky o kapacitě alespoň jedné roty, jakož i průzkumné vrtulníky a bojové vrtulníky (nevelkého počtu).

Výcvik musí být velmi náročný, protože potenciální protivník je velmi rozmanitý a proměnlivý.

Pro poddůstojníky a mužstvo musí výcvik zahrnovat:

- ovládání všech druhů zbraní, řízení všech vozidel, používání radiostanic,
- orientaci v terénu podle mapy i bez mapy ve dne i v noci,
- průzkum pozorováním,
- boj zblízka, boj v budovách, zneškodnění protivníka a získávání zajatců,

- překonávání přirozených i umělých překážek, zjišťování a zneškodňování nástrah,

- taktiku nekonvenčních sil a taktiku boje proti nim,

- mentální průpravu, která by měla být zavedena jako nová disciplína,

- tělovýchovu zaměřenou na získání a udržení fyzické i psychické zdatnosti a odolnosti.

Pro důstojníky musí školení zahrnovat kromě uvedeného také:

- sociální poměry ve vlastní zemi a v jiných zemích a jejich změny, s důrazem na prostor předpokládaného bojového zasazení,

- vojenský zeměpis prostoru předpokládaného zasazení,

- strategii hnutí odporu,

- strategii státu pro potlačování terorismu, sabotérů a hnutí odporu,

- mezinárodní válečné právo s důrazem na nekonvenční vedení boje,

- zásady vedení psychologického boje proti hnutí odporu,

- zásady ochrany vlastního obyvatelstva a vlastních vojáků proti propagandě hnutí odporu,

- zásady spolupráce s policejními a zpravodajskými orgány.

Každé družstvo, každá četa i rota musejí být schopny plnit bojové úkoly samostatně a iniciativně v odloučení od ostatních sil praporu.

Štáby brigády a praporu potřebují mít tyto skupiny:

- zpravodajskou pro udržování styku se státními zpravodajskými orgány a pro získávání zpráv vlastními silami,

- operační pro přípravu plánů bojového použití v prostoru předpokládaného zasazení, jakož i pro přípravu velitelsko-štábních cvičení i cvičení s vojsky, včetně cvičení s bojovou střelbou,

- spojovací (hlavním spojovacím prostředkem za bojového zasazení je radiostanice).

- psychologického boje s ofenzivním i defenzivním zaměřením,

- výcvikovou (u brigády) pro studium a zavádění nových způsobů boje a výcviku.

V pohotovosti k okamžitému zákroku by bylo možno udržovat jednu četou, v pohotovosti se lhůtou 24 hodiny jednu rotu. Počet hotovostních jednotek by bylo možno kdykoli zvýšit na základě zpravodajských informací.

Všechny roty (vedle výcvikové) by samozřejmě i nadále prováděly výcvik pro zdokonalování a udržování fyzické kondice a bojeschopnosti.

Ve čtvrtém a pátém roce služby by bylo možno, bez újmy pro výkon služby, zájemce školit pro uplatnění po skončení závazku v oborech např.:

- výkonný praporčík pro ostatní útvary armády,

- policejní pro službu u policie nebo Pohraniční stráže,

- Finanční stráže,

- poddůstojník nebo cvičitel pro službu u vlastního praporu.

Armáda i státní orgány by tak získávaly ukázněné, zdatné, vycvičené a spolehlivé pracovníky.

Za potřebné lze považovat zřízení vojenské studijní skupiny, jejímž úkolem by bylo studovat, vyhodnocovat a zevšeobecňovat poznatky o:

- terorismu, hnutí odporu, jejich politických a vojenských cílech, metodách a způsobech vedení boje, jakož i jejich geografickém rozmístění,
- způsobech ochrany proti terorismu a hnutí odporu a jejich potírání.

Ve skupině by měli být zařazeni:

- vševojskový důstojník nebo důstojník gšt.,
- sociolog a antropogeograf v jedné osobě,
- redaktor souhrnných zpráv předkládaných minimálně dvakrát ročně, v naléhavých případech častěji nebo bez prodlení, a to pro potřebu vedoucích vojenských, policejních a státních orgánů i jednotek zde navržených.

Účinnost skupiny bude záviset především na výběru pracovníků.

Ozbrojené síly takto mohou k řešení problému hnutí odporu přispět dvojím způsobem:

- vyškolit důstojníky schopné poskytovat vládním orgánům rady, jak nejlépe postupovat v různých stadiích vývoje hnutí odporu s důrazem na jeho likvidaci v počátečním stadiu,
- vytvořit jednotky schopné potlačit vojenskou složku hnutí odporu, jestliže by se nepodařilo předejít jejímu vzniku; samotná existence takových jednotek by mohla do jisté míry odstrašovat od pokusů o rozpoutání vnitrostátního konfliktu.

KONFLIKTY VYVOLANÉ MIGRACÍ

Zrušení železné opony a vízové povinnosti mezi evropskými státy vyvolalo vlnu migrace ve směru „Východ - Západ“ bezprecedentní rozsahem a rychlostí. Kromě toho existuje směr migrace „Jih - Sever“. Statisíce lidí bez jakýchkoli prostředků hledají útočiště v hospodářsky vyspělých zemích ve snaze dosáhnout blahobytu. Všichni se vydávají za hospodářské emigranty, avšak bezpochyby mezi nimi existují tři druhy osob:

- skuteční hospodářští emigranti,
- lidé, kteří chtějí zbohatnout nepoctivým až zločinným způsobem: obchodníci se zbraněmi, drogami aj.,
- agenti tajných služeb a teroristé.

Procentuální podíl jednotlivých druhů nelze odhadnout ani přibližně. Nikdo není schopen tyto skupiny rozlišit, takže alespoň zpočátku, dokud nedojde k odhalení osob (pokud k němu vůbec dojde) patřících do dvou posledních skupin, mají všechny stejný „status“ osob dožadujících se pomoci, dovolávajících se lidských práv a Gándhího poučky, že „všichni lidé jsou bratři“.

Lidská práva byla formulována za určitých podmínek, avšak nebylo přitom pamatováno na opatření proti jejich zneužívání v neprospěch jiných a nebylo pamatováno ani na formulaci lidských povinností, jimž by měla být dána přednost před právy.

Ano, všichni lidé jsou bratři, ale není dobrým bratrem ten, kdo nechce vyvíjet úsilí ve vlastní zemi a být na obtíž bratrovi v cizí zemi, a je nutno dát mu to na srozuměnou.

Pozornost si zasluhuje skutečnost, že emigranti opouštějí země s nižší hustotou zalidnění, země potenciálně bohaté, a směřují do zemí hustě zalidněných.

Ve státech, přes něž vlny emigrantů procházejí, a v cílových státech vznikají problémy:

- ekonomické: ubytování, stravování, zdravotnická péče aj.,
- sociální: nespokojenost domácího obyvatelstva, nepřizpůsobivost přistěhovalců aj.,
- bezpečnostní: kriminalita, konflikty s místním obyvatelstvem, ohrožení státní bezpečnosti, terorismus aj.,
- politické vnitrostátní, do nichž vyúsťují všechny výše uvedené problémy, a mezinárodní, vznikající mezi státy, do nichž přistěhovalci přicházejí, a státy, z nichž přicházejí nebo jimiž procházejí.

V lednu 1993 bylo na hranicích České republiky zadrženo při jejich ilegálním přechodu celkem 3277 osob, z nich 90 % na hranici s Německem (Respekt 8/1993 - pozn. autora). Není známo, kolik jich při přechodu hranic zadrženo nebylo.

V této souvislosti hrají zvláštní úlohu osoby zvané převaděči, kteří mají svoje tajné organizace.

Je přirozené, že se státy, i při svém humanitním postoji, musejí proti tomuto nekontrolovatelnému přílivu bránit. Přitom mají tyto možnosti:

- znovuzavedení vízové povinnosti, což však nevyřeší problém ilegálního přechodu hranic,
- navracení zachycených migrantů do zemí, odkud přišli,
- střežení hranic na vstupu do země tak účinné, aby nemohlo docházet k nelegálnímu přechodu.

Obě poslední možnosti cílových států vytvářejí velké problémy pro státy tranzitní, jimž nezbývá nic jiného než uskutečnit stejná opatření na hranicích, přes něž k nim migranti přicházejí.

Rozhodnutí o tom, jaké z uvedených opatření nebo jejich kombinace se použije, je rozhodnutím politickým.

Problém omezení této migrace je tak rozsáhlý, že vyžaduje spolupráci a ochotu k jeho řešení ve všech státech: ve státech, z nichž emigranti pocházejí, ve státech, jimiž procházejí a ve státech, do nichž směřují. Nepodaří-li se tento problém uspokojivě vyřešit, nebo změní-li se k horšímu vnitřní situace v některých státech a emigrace z nich zesílí, nebude jiné řešení než střežení státních hranic na směr příchodu migrantů do země, což je problémem vojenským.

Obrana a ochrana státních hranic ozbrojenými silami vždy byla ultima ratio. Vojenské střežení hranic proti přílivu migrujících osob je nutno považovat za krajní opatření, jehož by bylo nutno použít pouze při ohrožení života obyvatelstva státu.

Úvahy o takové potřebě se vyskytují např. ve Švýcarsku, kde imigrace přesahuje meze únosnosti.

Střežení státních hranic armádou by se mohlo setkat s nesouhlasem části mezinárodního společenství. Avšak na druhé straně by nesporně mělo odrazující účinek na potenciální migranty, což by bylo ku prospěchu všech dotčených států.

Likvidace organizací převáděčů je úkolem bezpečnostně-policejním.

K vojenskému střežení hranic existuje několik možností:

- posílit pohraniční policii jednotkami pravidelné armády tak, aby mohla celou hranici střežit souvisle a nepřetržitě,
- některé úseky státní hranice střežit vojenskými jednotkami a jiné pohraniční policií,
- posílenou pohraniční policii vybavit přístroji pro zvýšení účinnosti střežení a snížení potřeby osob.

Při úvahách o vojenském střežení hranic je nutno vycházet z toho, že na hranicích České republiky prakticky neexistuje neprůchodný terén, takže střežení by muselo být souvislé. Převáděči z místního obyvatelstva znají okolní terén dokonale.

Stejně jako výše jsou další úvahy a kalkulace osobní a neuvažují konkrétní situaci ani konkrétní úkoly ochrany hranic (které autor nezná).

Pro souvislé střežení 100km hranice je, podle mého odhadu, zapotřebí brigáda o přibližně 1800 vojáků se třemi prapory o pěti rotách.

Odhad spočívá na těchto předpokladech:

- strážní stanoviště o dvou mužích vzdálená od sebe cca 1 km, umístěná na cestách do vnitrozemí, na výstupech z lesů, na místech s dobrým výhledem, v nevelké vzdálenosti od hranice, vybavená střelnými zbraněmi (i kulomety) se svítícím střelivem, dalekohledy, přístroji pro noční vidění a osobní radiostanicí,
- střídání strážných na stanovištích maximálně po čtyřech hodinách,
- střídání stráží po 24 hodinách; strážnice vybavena radiostanicí a vozidlem pro rozvoz strážných,
- úsek roty 6 až 7 km; strážnice na velitelském stanovišti roty,
- při velitelském stanovišti praporu jsou v pohotovosti dvě eskorty o síle každá 1 + 5, vybavené vozidlem a radiostanicí a určené k převozu osob zachycených podle hlášení strážních stanovišť (velitelských stanovišť rot) na určené místo,
- při velitelských stanovištích praporů a brigády konají službu policejní orgány,
- brigádní záloha v síle čtyř.

Celková potřeba vybavení pro brigádu pouze pro úkoly střežení je přibližně:

- 30 vozidel,
- 150 radiostanic většinou krátkého dosahu,
- 135 přístrojů pro noční vidění,
- dopravní vrtulník o kapacitě minimálně jedno družstvo.

Brigády tohoto určení a složení v konvenční armádě neexistují a musely by být v případě potřeby sestaveny. Nelze považovat za účelné často střídát jejich příslušníky, protože znalost terénu a místních poměrů, kterou lze získat jen delším pobytem na místě, může přispívat ke zvýšení účinnosti střežení. Proto by bylo

zapotřebí pro každých 100 km hranic disponovat dvěma brigádami, které by se po půl roce střídaly. Každá brigáda by měla jednotný nástup branců a po půlročním výcviku by byla rozvinuta do strážní sestavy. Takto by byla zajištěna vycvičenost vojáků pro potřebu mobilizované armády i ochrana státní hranice. Výcvik potřebný ke střežení hranice nemusí po půlročním vojenském výcviku trvat déle než týden.

Vojákům je nutno vysvětlit, že střežení hranice není honem na lidi, nýbrž ochranou zájmů státu a jeho obyvatel. Účelné je získat ke spolupráci místní obyvatelstvo.

Účinnost a pružnost střežení musejí být zajištěny dokonalou spoluprací se zpravodajskými orgány, jejichž úkolem je zjišťovat blížící se vlny emigrantů, směry jejich pohybu, převáděče, cílové země aj.

Je zřejmé, že použití vojenských jednotek ke střežení státní hranice je nesnadným a nákladným úkolem. Je nutno zvážit, zda je pro stát výhodnější:

- vpustit migranty do vlastní země, nechat je v ní bez vědomí a kontroly státních orgánů volně se pohybovat a „působit“, a přitom riskovat, že nakonec budou zase do země vráceni ze sousedních států, nebo

- zastavit migranty ihned na hranici a vrátit je tam, odkud přišli.

I když podaří uzavřít mezinárodní dohody pro omezení nelegální migrace, nedosáhne se jejího úplného potlačení, takže problém bude existovat i nadále, přičemž se může v závislosti na vývoji v některých zemích, i značně vzdálených, občas zostřovat.

* * *

Krizové situace, které byly v článku popsány, a to konflikty nízké intenzity a migrace, od sebe povahou značně odlišné, mají některé společné rysy důležité pro jejich vyřešení, a to potřebu:

- včasných a úplných zpráv o situaci, tj. nutnost zpravodajství a průzkumu,
- pohotovosti ke včasnému a energetickému zákroku,
- kvalifikovaného zákroku.

Tím je potvrzena účelnost vytvoření několika praporů „rychlé reakce“, schopných účinně řešit krizové situace (včetně střežení hranic). Ostatním útvarům armády se tak umožní věnovat se svému mírovému poslání, tj. vycvičit vojáky pro mobilizační armádu a připravit mobilizaci.

Plukovník Ing. Jiří Vlasák

MOŽNÉ POUŽITÍ VOJSKA ÚZEMNÍ OBRANY

Zcela nové podmínky, ve kterých se ocitla Česká republika, vyvolávají potřebu vytvořit v rámci současně koncipované bezpečnostní politiky státu systém obrany a tím i odpovídající organizační strukturu, která by vycházela z optimálních požadavků na obranu, reálných ohrožení, rizik a ekonomických možností státu.

Jedním z vytvářených druhů pozemního vojska je vojsko územní obrany, které je určeno k plošné obraně konkrétního prostoru své dislokace ve známém terénu v součinnosti s polními vojsky.

Vzhledem k probíhající reorganizaci je třeba analyzovat bojové možnosti brigády VÚO s diferencovaným počtem praporů ve vztahu k plnění uvedených úkolů a možností protivníka.

Uvažovaná brigáda VÚO má ve srovnání s brigádami polního vojska (mechanizovanou a tankovou) výrazně nižší bojový potenciál, nízké počty protitankových zbraní a bojové techniky. Palebná síla, manévrovost a možnosti protitankové obrany brigády VÚO jsou omezené. Úspěšnost vedení bojové činnosti bude tedy do značné míry závislá na znalostech o terénu, jeho ženijní úpravě, využití zátarasů i celkovém uspořádání obrany. Takováto obrana bude do značné míry poziční a statická, bude používána na méně významných směrech úderů protivníka v terénu pro jeho útok nevýhodným, bez větších protiztečí a rozsáhlejších manévrů vojsky a palbou.

Ke splnění stanovených úkolů lze, podle mého názoru, předpokládat následující použití sil a prostředků vojska územní obrany (VÚO):

- ▲ zaměřit se od počátku na obranu státní hranice a přehrazení pasivních operačních směrů vyčleněnými silami VÚO;
- ▲ při útoku protivníka položit důraz na obranu prostoru v hloubce k udržení důležitých klíčových prostorů operačního významu, v součinnosti s polními vojsky ničit nepřítele na kterémkoli místě a v kterékoli době, získat čas a vytvořit podmínky pro případný zásah mezinárodních bezpečnostních struktur.

Při hrozbě vojenského napadení republiky patří k nejdůležitějším úkolům armády **přikrytí státní hranice**. Jeho podstatou je vytvořit podmínky pro organizovaný přechod státu i armády k obraně obyvatelstva, samostatnosti a celistvosti.

Přikrytí státní hranice je proto důležitou operační činností naší armády se strategickým významem. V žádném případě ji nelze ztotožňovat se střežením státní hranice, jehož podstatou je zabránit jak jednotlivcům, tak skupinám v nedovoleném přechodu státní hranice.

Smyslem přikrytí je včasnou obranou státní hranice, zejména přechodů, vyčleněnými silami zabránit agresorovi v jejich ovládnutí a v proniknutí na naše území. V krajním případě mu to alespoň ztížit, ničit jeho proniknuvší síly, udržet výhodný prostor a získat čas pro rozvinutí hlavních sil a jejich organizované zaujetí obrany podle připraveného zámyslu. Současně také umožnit přechod státu na válečné podmínky. Prosazováním zámyslu efektivní obrany zbavovat protivníka iniciativy a postupně ji převzít našimi vojsky. Z cíle přikrytí jednoznačně vyplývá, že je součástí obranné operace. Rozhodujícím způsobem tak ovlivňuje vývoj, průběh a také trvání ozbrojeného konfliktu.

Z úkolů přikrytí je zřejmé, že k němu dochází v době, kdy vlastní síly nejsou rozvinuty a nemají zaujatou obranu a z opatření protivníka je patrna bezprostřední příprava k napadení republiky. Bude se na něm podílet vedle pozemního vojska i vojsko PVO a letectvo. Vzhledem k našim podmínkám a možnostem potenciálních protivníků je prvořadým úkolem předejít protivníka v ovládnutí přechodů na státní hranici a současně zabránit činnosti jeho letectva proti našim vojskům, obyvatelstvu, narušování systému řízení státu, armády a ekonomiky a provádění obranných opatření.

Na přikrytí státní hranice bude mít vliv zejména způsob zahájení a vedení agrese protivníkem, konkrétní situace našich hlavních sil a čas, který potřebují vojska k uskutečnění přikrytí a hlavní síly k zaujetí obrany.

Úloha použití vojsk územní obrany v hloubce vyplývá z místa v operační sestavě, situace a možností uskupení sil protivníka a zámyslu jeho útoku z důležitosti bráněného prostoru, charakteru terénu i zámyslu vedení operace a bude úkolem velice aktuálním od samého počátku operace.

Domnívám se, že VÚO v hloubce operační sestavy armádního sboru může být použito k:

- plnění obranných úkolů, budování a obsazení prostorů obrany, postavení i ke krytí uskupení polního vojska;
- zřizování zátarasů a přípravu objektů k ničení v hloubce;
- organizování a provádění pořádkové služby při přesunech;
- bránění důležitých správních a ekonomických center;
- zabezpečování klidu na teritoriu v součinnosti s Policií ČR;
- provádění záchranných a vyprošťovacích prací v součinnosti s ostatními útvary záchranného a vyprošťovacího systému v ČR.

Složení a úkoly VÚO v hloubce budou do značné míry ovlivněny způsobem vedení obranné operace, na kterou bude mít vliv především rozsah konfliktu, síla a zámysl protivníka, který může vést útočnou činnost.

Z časového hlediska není možno vyloučit úderý na VÚO v hloubce prakticky se zahájením ozbrojeného konfliktu. Cílem těchto úderů, které mohou být prováděny taktickým letectvem a raketami, prostředky vysoce přesných zbraní, bitevními vrtulníky, výsadky a diverzně průzkumnými skupinami, bude snaha oslabit síly v hloubce obrany, ochromit nebo vyřadit důležité správní, průmyslové objekty a narušit rozvinování vojsk do operační sestavy a tím zabránit narůstání úsilí s hloubkou obrany, nelze vyloučit ani úderý s cílem klamat o zámyslu útočné operace a směru hlavního úderu.

Na základě posouzení zámyslu protivníka, bojových možností, místa, úlohy, rozsahu a obsahu úkolů brigády územní obrany a rozlohy jednotlivých oblastí může vojsko územní obrany jako celek po uvedení do plné bojové připravenosti plnit obranné úkoly na celém teritoriu anebo, což se jeví pravděpodobnější, bude postupně s rozšiřující se agresí a její eskalací rozvíjeno do operační sestavy armádního sboru a podle svého předurčení bude plnit úkoly, čemuž musí odpovídat organizace, složení i vybavení.

Obrana důležitých prostorů v hloubce bezprostředně souvisí s přípravou zámyslu a podle něj vedené bojové činnosti. Uskuteční se tehdy, jestliže, se protivníkovi podaří prolomit prostory obrany svazků prvního sledu armádního sboru a hrozí akutní nebezpečí rozvinutí jeho útoku do operační hloubky. V tom případě může vést brigáda VÚO obranu samostatně, avšak zpravidla ji povede v součinnosti s polními vojsky, která byla protivníkem sražena do hloubky obrany armádního sboru. Při vedení obrany v hloubce tato brigáda bude mít více smíšených praporů než pěších.

Domnívám se, že by mohla brigáda plnit v součinnosti s polními vojsky úkoly v hloubce takto:

- zabezpečovat čáry zasazení druhého sledu polních vojsk do protizteče (protiúderu);
- poutat síly protivníka k vytvoření podmínek k provedení protiztečí druhými sledy polních vojsk;
- krýt bok úderného uskupení polních vojsk;
- vybudovat prostor obrany (čáry) pro polní vojska přisunující se z hloubky nebo ta, která vedou bojovou činnost s protivníkem.

V případě, že brigáda VÚO bude plnit úkol samostatně, může jít zpravidla o tyto úkoly:

* obrana výhodných prostorů k rozvinutí a zasazení druhých sledů protivníka nebo jiných důležitých prostorů k rozvíjení útoku protivníka na předpokládaném směru postupu;

* obrana prostoru na vedlejších směrech v hloubce.

Při zaujímání operační sestavy armádním sborem mohou být některé jednotky VÚO vyčleněny k zřizování zátarasů a přípravě objektů na komunikacích k ničení na předpokládaných směrech postupu protivníka. Případně se mohou podílet na budování výchozího prostoru pro polní brigádu, u které například v současné době probíhá zmobilizování nebo provádí jinou činnost.

Možnost budovat jak obranné prostory operačních záloh, tak i výchozí prostory bude do značné míry závislá mimo jiné na: konkrétních podmínkách, rozsahu sil a prostředků, které budou k plnění tohoto úkolu vyčleněny a na čase, který je k dispozici.

Územní prapory VÚO, které plní úkoly celoplošně, vzhledem ke svému poslání a výzbroji, mohou být převážně předurčeny k těmto úkolům:

■ Organizování a provádění pořádkové služby přesunujících se vojsk. Tento úkol budou plnit pořádkové jednotky, které budou zabezpečovat přesuny především polních vojsk s cílem vytvořit potřebné uskupení v operační sestavě k plnění konkrétního operačního úkolu. Přesuny mohou zabezpečovat k frontě, od fronty k týlu nebo podél fronty na nové směry. Úkol budou plnit v úzké součinnosti s dopravními orgány Vojenské policie a přesunujících se vojsk.

■ V průběhu vedení obranné operace je třeba brát v úvahu možné a široké použití výsadek protivníkem, kde vojska územní obrany budou bezprostředně zavázána do boje s ním. Vzdušné výsadky protivníka mohou v podstatě plnit dva druhy činnosti: bojovou a diverzní. Bojová činnost představuje především ovládnutí objektů a prostorů v hloubce a přehrazování směrů přesunů vojsk. Ostatní úkoly mohou mít spíše diverzní charakter. V tomto boji rozhoduje rychlé zjištění prostoru vysazení, jeho složení a ráz činnosti. Zjišťování výsadek a jejich následná izolace musí být prováděna jako nepřetržitý proces. Plnění tohoto úkolu bude zpravidla prováděno v úzké součinnosti s polním vojskem.

■ Bránění důležitých správních a ekonomických center bude prováděno s cílem zabezpečit je před možnou činností diverzních skupin protivníka a sabotéry z řad vlastního obyvatelstva a sehrávat tak úlohu garanta funkčnosti těchto objektů. Jde o úkol, jehož plnění bude úměrné svým obsahem a intenzitou odpovídat potřebě, kterou si vyžádá situace a předpokládaný způsob konfliktu v daném prostoru. Lze jej zabezpečit formou střežení a hlídkování strážními jednotkami, použitím strážních psů, technických bezpečnostních systémů v kombinaci se ženíjnými zátarasy. Významnou úlohu při bránění těchto objektů bude sehrávat PVO, jež musí bránit tyto objekty před vzdušným protivníkem. Doplněním předem vycvičených záloh na územním principu je nutné docílit stavu, který se stane významným činitelem v rámci demonstrace odhodlání chránit a bránit své území a majetek.

■ Bránění svých spádových území (oblastí, okresů) a v součinnosti s Policií ČR zabezpečovat klid a pořádek na tomto území. Svým charakterem jde o intenzivnější a rozsáhlejší způsob zabezpečování pořádku v porovnání s plněním úkolů v míru. Podle charakteru, intenzity a rozsahu konfliktu se tyto úkoly budou plnit buď na části teritoria, nebo v celostátním měřítku. Důraz bude položen na boj s možnými sabotéry, provokatéry a diverzními skupinami, které mohou

proniknout na naše území s cílem narušit plnění mobilizačního opatření, zásobování obyvatelstva, ničit důležité objekty a provozy nebo jinak narušovat běžný chod života státu nebo daného regionu. V této oblasti VÚO bude sehrávat významnou úlohu při evakuaci obyvatelstva a majetku, která musí být řešena v patřičném předstihu před nastávající bojovou činností.

■ Uskutečňování záchranných a vyprošťovacích prací v součinnosti s ostatními útvary záchranného a vyprošťovacího systému v ČR se provádí s cílem přijetí komplexu opatření směřujících k ochraně obyvatelstva a materiálních hodnot proti následkům přírodních, průmyslových a ekologických katastrof v míru a proti následkům napadení teritoria prostředky protivníka za války. Záchranné uvolňovací činnost za války spočívá v záchranných opatřeních tj. v poskytnutí pomoci a odsunu raněných na další etapy lékařské pomoci, vyvedení vojsk a obyvatelstva z ohněsek zasažení a uvolňovacích opatřeních, tj. hašení a lokalizaci požárů, uvolňování terénních závalů a opravy komunikací a železnic.

Na závěr článku bych rád uvedl, že v současné době, která je poznamenána snižováním početního stavu a omezováním výdajů na AČR, je nezbytné nutné urychleně koncipovat zásady použití VÚO v novém operačním předpise tak, aby byly vytvořeny podmínky pro mezinárodní uznání hodnověrnosti obrany, ale i posílení pocitu bezpečnosti u občanů České republiky.

Plukovník doc. Ing. Stanislav S c h o r m, CSc.

I H E D N

(Institut vysokých studií národní obrany Francouzské republiky)

Institut vysokých studií národní obrany vojenské školy v Paříži (Institut des hautes études de la défense nationale de l'Ecole militaire de Paris) - IHEDN - je prestižní francouzský institut pro přípravu civilních a vojenských odborníků, působících v průmyslu, vojenských i civilních, soukromých i státních institucích, kteří se zabývají otázkami národní obrany. Je součástí komplexu Vojenské školy v Paříži, která sama o sobě zahrnuje několik vzdělávacích zařízení a je nejvyšším z nich. Již jeho umístění, spolu s ostatními částmi Vojenské školy, v komplexu historických budov na opačném konci Martova pole než stojí Eiffelova věž, zdůrazňuje jeho výjimečnost.

Do r. 1979 byl IHEDN součástí armády a byl řízen ministrem obrany. Od uvedeného roku přešel do pravomoci předsedy vlády. Změnilo se jeho řízení a posílilo se jeho zaměření na civilní sféru.

Vlastní program školení obsahuje tuto tematiku:

- ▲ organizace pravidelné armády,
- ▲ vojenské prostředky obrany,
- ▲ mezinárodní vztahy,
- ▲ světová ekonomika,
- ▲ politické doktríny.

■ Studenti

Studenti jsou, jak bylo řečeno, jak vojáci, tak civilisté. Z 84 studentů každoročního kurzu je 59 civilistů.

Vojáci, všichni v hodnosti plukovníka, současně studují CHEM, Centre des hautes études militaires, neboli Centrum vysokých vojenských studií, což je jedna ze složek Vojenské školy, volně včleněná do IHEDN. Předpokládá se, že většina těchto plukovníků bude povýšena na generály. Proto studují především koncepční vojenské otázky obrany, jako je strategie, stav sil a vojenské aspekty mezi-

národních vztahů. Studium má charakter významně integrující zájmy, poznatky a úkoly jednotlivých druhů ozbrojených sil, t.j. pozemních vojsk, letectva a námořnictva a vojenské policie. V tomto přístupu překonává úroveň všech ostatních druhů přípravy na Vojenské škole. Na IHEDN si mají tito důstojníci doplnit své znalosti o státu a jeho obranných funkcích, ale, což je hlavní, poznat názory civilních manažerů a politiků, novinářů a jiných specialistů z masmédií, na zabezpečení obrany, navázat s nimi kontakty a předat jim své ryze vojenskoodborné znalosti včetně jejich seznámení s názory vojáků na obranu země.

Civilní studenti tvoří tři skupiny, které jsou vždy záměrně naplňovány.

- 1. skupina:** úředníci státní správy, např. zástupci ředitelů odborů na ministerstvech, magistrátu Paříže, vysokoškolských profesori, úředníci celní správy, vysoce postavení policisté, prefekti a podprefekti.
- 2. skupina:** průmysloví manažeři, a to jak ze státního, tak soukromého průmyslu, z oblasti bankovníctví, obchodu a služeb obecně.
- 3. skupina:** poslanci Národního shromáždění, Senátu, jejich spolupracovníci, členové kabinetů ministrů, novináři, odboráři, zástupci profesních organizací, církví a nevládních organizací.

Studium civilistů je strukturováno tak, že první 3 měsíce studují otázky obrany a její organizace, aby v těchto otázkách získali přehled, blíží se znalostem vojáků a mohli s nimi v dalším průběhu kurzu komunikovat.

■ Organizace studia

Kurz trvá 9 měsíců, nejde o kurz internátní, výuka probíhá 3 dopoledne v týdnu, a to v pondělí, úterý a v sobotu, kdy je ve Francii den pracovního volna.

Studijní skupiny jsou 14členné a jsou vytvářeny rozhodnutím vedení IHEDN jako organizovaná směsice lidí různého zaměření. Tím se sleduje zabezpečení nejširšího sdělení informací a názorů mezi nimi na dané problémy. Skupiny jsou stálé, k dalšímu sdělení názorů dochází během přestávek ve výuce a během studijních cest po Francii a mimo ni. Mezi civilisty jen 12 žen, tzn. v každé skupině jsou cca 2 ženy.

Studium je náročné na kázeň účastníků, zejména pokud jde o účast na zaměstnáních a účast na práci ve skupinách. Existuje řada přímých metod, jak udržet zájem studentů. Jsou opřeny o to, že studium je bezplatné a tlak na studenty je tedy legitimní. Absence se musí předem hlásit a účast kontroluje. Pokud se vyskytnou problémy, následuje upozornění, později s tím, že by nemusel být vydán diplom. Současně jsou používány nepřímé nástroje, které motivují k práci. Skupiny si volí své vedoucí, kteří řídí jejich práci a prezentují veřejně výsledky práce skupiny. Závěrečná práce se dělá ve skupině a ta pak reprezentuje všechny její členy. Vhodnou kombinací se dosahuje toho, že studenti, ač obvykle velmi exponovaní lidé, dávají přednost studiu před svým zaměstnáním.

Diplom, který získávají absolventi IHEDN, není sice univerzitním diplomem, je však uznáván a napomáhá k získání lepšího postavení. Absolventi vytvářejí asocia-

ci bývalých posluchačů institutu, což jim umožňuje sledovat dále práci institutu, jsou zváni na přednášky, mohou se zúčastnit práce vědeckých týmů, řešících problémy obrany. Jde o exkluzivní, dobrovolnou organizaci bývalých posluchačů a je třeba říci, že je v ní dnes na 5,5 tisíce osob, tj. 50 % všech těch, které IHEDN vyškolil, a to i přesto, že platí členský příspěvek.

Kromě tohoto kurzu pořádá IHEDN třítydenní kurzy v regionech. Jsou plně organizovány z IHEDN v Paříži, pořádají se střídavě v různých místech tak, aby se v určitém cyklu pokryla celá Francie. Ročně proběhnou 3 kurzy mimo Paříž a 1 střídavě v Paříži a v zámořských územích. Jsou určeny pro místní civilní hodnostáře, jak volené, tak státem jmenované, a pro manažery z oblasti průmyslu, obchodu a služeb.

Zvláštním typem kurzu je kurz pro absolventy vybraných univerzit. V jedno-tydenním kurzu pro absolventy univerzit v Paříži a v Lille učí jen vojáci. Studenti obdrží na závěr zvláštní diplom, usnadňující jim získání zaměstnání.

Na žádost vlády pořádá IHEDN 1 x za 2 roky kurz pro zahraniční studenty. Pravidlem byl kurz pro Afriku, v tomto roce proběhl první kurz pro střední Evropu, jehož se zúčastnili VLP ČR ve Francii pplk. Řezníček a absolvent francouzské válečné školy pplk. Vondruška. Kurz trval 3 týdny.

■ Ředitelství IHEDN

Na ředitelství (ve štábu) IHEDN pracují jak civilisté, tak vojáci. Je-li ředitelem civilista, je jeho zástupcem voják a naopak. Hlavními spolupracovníky jsou vojáci v hodnosti nejméně plukovníka, a to jako stálí pracovníci, tak externí. Náplní jejich práce je příprava kurzů, spočívající v jejich organizaci a v přípravě studijních materiálů. Přípravují se ve formě souborů ze tří druhů informačních zdrojů, z materiálů SIRPA (Service de l'information des relations publiques des armées - Armádní informační servis pro veřejnost), z tisku a z vlastní syntézy knižní a jiné literatury. Dbá se na to, aby obsahovaly kontradiktorní názory. Jsou připravovány vždy k danému tématu ve formě interně vydaného skriptu a jsou tak individuálně k dispozici každému studentu.

Štáb IHEDN není velký. Tvoří ho cca 65 osob včetně řidičů. Z toho je 10 až 15 tvůrčích pracovníků, ostatní jsou pomocný personál. Z nejvýznamnějších nižších funkcionářů jmenujeme 5 vedoucích studijních skupin, 1 vedoucího skupiny cizinců. Z tvůrčích pracovníků pak 4 plukovníky, každého z nich od jednoho druhu vojska.

Armáda poskytuje IHEDN přístřeší a zabezpečení, pracovníci štábu jsou však placeni svým původním zaměstnavatelem, tj. buď ministerstvem vnitra, nebo obrany.

■ Učitelé

Učiteli na IHEDN jsou zpravidla externí experti. Stává se, že občas přednese přednášku i ředitel IHEDN, či jiný pracovník štábu, ale to je výjimkou. Každoročně se mezi přednášejícími objeví 3 až 4 ministři, významní novináři, ředitelé firem a velvyslanci. Z významných vojenských expertů jsou to náčelník generálního

štábu, náčelníci druhů vojsk, šéf vyzbrojování, ředitel vojenské policie, což je civilista. Využívá se i služeb generálů, kteří jsou již mimo aktivní službu. Ročně se tak vystřídá 15 vojáků a 25 civilistů.

Dohoda s expertem se uzavírá cca 3 měsíce před přednáškou. Přesto, že jde o významné osobnosti, za posledních 5 let pouze 3 x došlo k tomu, že se přednášející nedostavili. Za nejlepší a často užívanou formu se považuje, že přednáška proběhne v úřadu či instituci, kde expert pracuje.

■ Práce studentů

Téma přednášky experta je známo předem. V rámci přípravy na přednášku připraví štáb IHEDN, jak bylo řečeno, soubor informačních materiálů z tisku a knižní literatury na dané téma ve formě samostatného svazku pro každého studenta. Ve skupině se připravují otázky pro diskuzi po přednášce. Základní schéma je vždy přednáška a následná diskuze. Vše probíhá v atmosféře plné korektnosti a vzájemné důvěry. Vystoupení experta se nenatáčí a nezaznamenává, studenti jsou zavázáni nevynášet informace ven.

Samostatná práce studentů je rozsáhlá. Dá se rozdělit do tří fází. *První* fáze trvá 3 měsíce, je to fáze získávání základních informací. Studenti ji zakončí zpracováním zprávy, která má spíše školský než badatelský charakter. V *druhé* fázi probíhá výběr témat a výběr přednášejících. Obojí provádějí sami studenti, aby byly respektovány jejich zájmy. V této fázi probíhá vlastní rozšiřování znalostí a aktivizace zájmu studentů o oblast obrany a zde je těžiště ve spolupráci s experty. *Třetí* fáze je relativně krátká a jednotlivé skupiny v ní zpracovávají zprávu na témata, týkající se problémů obrany Francie v příštích 15 letech. Zpracování zprávy je tvůrčím příspěvkem studentů k řešení této problematiky. Práce skupin jsou prezentovány s následnou diskusí. Problémy pro prezentaci určují po prostudování prací pracovníci štábu IHEDN tak, aby prezentace jako celek obsáhly ucelenou oblast obranné politiky. Práce jsou často vítaným zdrojem informací pro vládní administrativu při rozhodování v otázkách obrany obecně.

■ Rozpočet

Rozpočet IHEDN je 5,6 mil. FRF ročně. Je kryt z prostředků předsedy vlády. Největší náklady jsou v pořadí cestovní náklady studentů při studijních cestách, kopie dokumentů, chod štábu IHEDN, tlumočení a odměny expertů.

Francie má dnes jednoznačně definovanou obrannou politiku a stanoveny priority. Veřejnost chápe armádu jako nezbytnou pro obranu vlasti. Politici rozhodují o otázkách obrany kompetentně a v tisku se neobjevují insinuace na adresu těch, kdo v uniformách v konečné instanci úkoly obrany zabezpečují. Tento stav je výsledkem dlouholetého uvědomělého objasňování otázek obrany veřejnosti i kompetentním činitelům na všech úrovních. IHEDN na tom má význačný podíl a z jeho zkušeností a metod je možné se poučit.

Poznámka:

Zpracováno na základě interview s ředitelem IHEDN z června 1993 a na základě článku L'institut des Hautes Études de la Défense Nationale v TERRE MAGAZINE č. 42 z března 1993, str. 30.

VOJENSKÁ ÚČAST ČR NA ZRODU STÁTU IZRAEL

(Historie donedávna utajovaná)

Když prezident Václav Havel navštívil v dubnu 1990 Izrael, jeho představitelé mu nejednou, při různých příležitostech, děkovali za pomoc, kterou Československo poskytlo Izraeli při jeho vzniku, a nejednou zdůrazňovali, že **bez této československé pomoci by židovského státu možná vůbec nebylo**. Avšak nejenom historie této pomoci byla vymazána z dějin Československa, z dějin čs. armády. Izrael je sice stát, o kterém se píše stále v novinách, mluví v rozhlase, v televizi, ale znalosti o něm jsou v obecném povědomí velmi malé. Kdo například v České republice ví, že 15. září začal nový židovský rok 5754 - a že třeba právě současný izraelský prezident Ezer Weizman se zúčastnil v roce 1947 výcviku izraelských pilotů u nás, v Českých Budějovicích?

Současný Izrael a jeho armáda. Podle dostupných pramenů, celosvětový počet Židů je asi 14,5 milionu. Z toho v Izraeli žije asi 3,5 milionu, v USA 5,7 milionu, na území bývalého SSSR 1,7 milionu, asi po půl milionu ve Francii, Velké Británii, Kanadě, Argentíně a zbytek v ostatních zemích světa.

Trvalé ohrožení existence ze strany arabských sousedů vyžaduje vynakládat značné prostředky na obranu. Izraelská armáda má 156 000 osob a dalších 20 000 v teritoriálních jednotkách. Je nejlépe vyzbrojenou armádou v dané oblasti, má 3300 tanků, 9200 obrněných transportérů a bojových vozidel a asi 800 bojových letounů. Podle časopisu Time má Izrael nejméně 13 atomových bomb, které mohou nést izraelské stíhačky Kfir nebo americké Phantomy. Vyrábí též rakety Jericho, jejichž hlavice mohou nést 20 kilotunové jaderné nálože - čili tolik co bomby, které zničily Hirošimu a Nagasaki. V Izraeli je všeobecná branná povinnost: pro muže trvá základní služba tři roky, pro ženy dva roky. Po skončení vojenské služby slouží v záložních jednotkách, ženy až do svých 24 let, muži do 48 let. Každý rok mohou být povoláni na cvičení trvající až 45 dní. Výjimku tvoří pouze členové ultraortodoxních náboženských společenství, kteří jsou od vojenské služby osvobozeni. **Obrana státu je alfou a omegou veškeré izraelské politiky.**

Československá pomoc. Jak to vlastně bylo s československou vojenskou pomocí, kterou například tak vysoko hodnotil ve svých pamětech zakladatel státu Izrael David Ben Gurion?

Pomoc uprchlíkům. V letech 1946 - 47 uteklo do Československa před protizidovskými pogromy na 200 000 polských Židů. Rovněž v Maďarsku existovaly po druhé světové válce protizidovské nálady a maďarská vláda uzavírala hranice, Židé z Maďarska museli utíkat přes naše území. K pogromům a výtržnostem proti

Židům docházelo i na Slovensku. Československá vláda tehdy utíkajícím Židům bez jakýchkoli podmínek pomáhala dostat se do amerického okupačního pásma v Rakousku, odkud odcházeli do Palestiny. Umožňovala také činnost sionistických náborových kanceláří.

Nákup zbraní a vojenského materiálu. Židovská národní rada a sionistické organizace byly přesvědčeny, že arabské státy neuznají žádné rozhodnutí o vytvoření židovského státu a ihned po odchodu Angličanů z Palestiny zahájí válku. Židé neměli armádu, neměli zbraně. Proti neustálým arabským útokům a vraždění přistěhovalců vytvořili palestinští Židé (již v roce 1920) jakousi sebeobranu - Hagana, ale ta neměla centrální vedení a skládala se jen z místních samostatných skupin. V Palestině působily i další samostatné složky pro obranu, jako např. Palmach, Stern, Irgun a jiné.

V průběhu propuknuvšího konfliktu v r. 1948 neměli palestinští Arabové s nákupem vojenského materiálu prakticky žádné potíže, neboť arabská vojska proudila do země ze sousedních států a přinášela s sebou množství zbraní. Hagana a její následovník - izraelské ozbrojené síly - oficiálně ustavené po vyhlášení státu dne 14. května 1948 - byly nuceny nakupovat své zbraně tajně. Vedení státu tedy vyslalo své pověřence do různých zemí, které mohly zbraně dodat. Jedinou zemí projevující ochotu zbraně poskytnout bylo Československo.

Již v této době bylo Československo de facto sovětským satelitem: Bez souhlasu v Moskvě nemohlo realizovat žádnou závažnou obchodní transakci, obzvláště v oblasti dodávek zbraní. SSSR usiloval o vyplnění mocenského vakua na Středním východě, a proto mu přišlo vhod, že by Československo mohlo dodávat do Izraele zbraně a tím ho příznivě naklonilo sovětskému bloku. Avšak nezávisle na záměrech sovětské zahraniční politiky a začínajících odbytových potížích čs. zbrojního průmyslu, byli to především ministr zahraničních věcí Jan Masaryk a prezident republiky Edvard Beneš, kteří podporovali sionistické organizace a stavěli se kladně ke vzniku státu Izrael. Obecně lze konstatovat, že napadení izraelského státu Araby vyvolalo u obyvatelstva ČSR sympatie a spontánní hnutí organizovat pomoc bojujícímu izraelskému lidu.

Jednání zahájil ještě Jan Masaryk, potom v něm pokračoval Vlado Clementis. Řešení operativních otázek vedli pplk. gšt. S. Pall s kpt. L. Parmou. Spojovacím důstojníkem mezi čs. generálním štábem a izraelskou stranou byl kapitán Hagany Bar Shalom (Julius Deutsch). Dodnes není možné přesně zjistit, kolik zbraní vlastně Československo dodalo. Zásilkly byly posílány utajeně, přes různé země jako humanitární, zdravotnický materiál, potraviny, případně byly posílány na fiktivní firmy do různých zemí, vzhledem k embargu na dodávky zbraní a válečného materiálu bojujícím stranám v Palestině.

První zásilka putovala přes Německo do Belgie, na místo určení dorazila až koncem března, v nejkritičtějších okamžiku, aby zachránila obránce téměř obklíčeného Jeruzaléma.

Letecký most. Letecké dodávky se uskutečňovaly již v době vrcholící berlínské krize v roce 1948, kdy SSSR přerušil pozemní a přístupové cesty do Západního Berlína - a bývalé německé letiště v Žatci za železnou oponou bylo nejen raritou, ale i životně důležitou tepnou pro Izrael, kam přistávala a odlétala letadla pilo-

tovaná vojenskými letci oblečenými do civilu, odvázející od nás zbraně i munici. Tento provoz byl kontrolován jak StB, tak americkou tajnou službou. Hned od počátku vyhlášení embarga Washington totiž dozíral na jeho dodržování. V polovině července americké průzkumné letouny přelétávaly nad Žatcem a fotografovaly činnost, která zde probíhala, a později i přes protesty československé vlády se průlety opakovaly. Koncem července Ministerstvo zahraničních věcí USA informovalo československou vládu o shromážděných důkazech a pohrozilo předložit materiál Organizaci spojených národů. Současně Američané předložili návrh: Jestliže Praha zruší letecký most do Izraele, Spojené státy odvolají některé vývozní zákazy uplatňované vůči Československu. Kompetentní českoslovenští činitelé dali tento americký nátlak na vědomí izraelským nákupcům a poskytli jim poslední možnost vyvézt z Československa do Izraele co největší množství zařízení a připravit alternativní kanály pro budoucnost. Sovětský svaz už začal pomalu měnit svou politiku vůči Izraeli, a tak bylo žatecké letiště pro tento provoz uzavřeno.

Výcvik motomechanizované brigády a domobrany. Dále měla být v Československu vytvořena a vycvičena bojová jednotka v síle jedné brigády se všemi organizačními součástmi v síle asi 1500 bojovníků. Kromě výcviku pravidelné armády probíhal už od r. 1946 na území Československa také výcvik dobrovolníků skupin domobrany, např. Irgunu. Jeden výcvikový prostor byl v Tatrách na Zeleném plese, druhý u Bratislavy u Zachovy chaty. Několik instruktorů bylo posláno z Izraele, byli to zkušení vojáci bývalých commandos z druhé světové války. Z československé armády bylo získáno okolo deseti důstojníků. Vše se uskutečňovalo neoficiálně, vojáci na tu dobu dostali dovolenou. Jednalo se o výcvik mladých Židů ze Slovenska, kteří se zúčastnili odboje, utekli z různých slovenských nebo maďarských tzv. pracovních táborů a chystali se do Palestiny. Nábor dobrovolníků prováděly sionistické organizace i z řad bývalých zahraničních vojáků, Židů z Východu i Západu, z řad mladých lidí, kteří se hodlali vystěhovat do Izraele. V brigádě tedy byli i státní příslušníci Polska, Maďarska, hodně pocházelo z Podkarpatské Rusi.

Komunistická strana Izraele za pomoci KSČ měla eminentní zájem o tento výcvik. KSČ vysílala do jednotek Hagany své lidi buď přímo, nebo prostřednictvím vojenského obranného zpravodajství, aby sledovali politický vývoj, názory, postoje a orientaci příslušníků budovaných jednotek. Doufali, že brigáda bude komunistická a Komunistická strana Izraele se o ni bude moci opřít v boji o moc. Výsledky ale oproti záměrům byly žalostné. Z celé brigády vstoupilo do izraelské komunistické strany jen asi čtyři nebo šest členů...

Na základě zmíněné smlouvy o výcviku pozemního vojska byla tedy vytvořena motomechanizovaná brigáda. Velením byl pověřen mjr. gšt. Antonín Sochor (bývalý příslušník 1. čs. armádního sboru, hrdina SSSR). Ještě před zahájením výcviku byl pozván velením izraelské armády na návštěvu Izraele, aby měl představu o tamějších poměrech a podmínkách vedení boje na budoucím válčišti. Na výcviku se podíleli i izraelští důstojníci, jejichž úkolem bylo koordinovat rozdílný způsob výcviku v ČSR pro boj v Izraeli.

Odvody dobrovolníků se konaly za lékařského dozoru ve Vojenské akademii v Hranicích na Moravě, odkud odvedení branci odjížděli do výcvikového tábora ve Střelné. Koncem srpna 1948 byla jednotka přesunuta do vojenského výcvikového prostoru Libavá, do prázdné vesnice Velká Střelná. Brigáda byla organizována podle sovětského vzoru z nedávné války. Skládala se z velitelství, praporu motorizované pěchoty, samopalného a tankového praporu, z rot VKPL, ženijní, spojovací, zdravotní a týlové, z dopravního oddílu a dělostřelectva. Při závěru výcviku byl stav brigády 1335 osob, z toho 305 žen. Výcvik byl ukončen poněkud předčasně, protože se změnil Stalinův postoj. Izraelský stát prováděl nezávislou politiku, odmítal sovětské vměšování. Když dostal od Spojených států půjčku 100 000 mil. dolarů a do USA se odjeli cvičit izraelští důstojníci, odepsal Stalin Izrael úplně.

Vycvičení vojáci s rodinnými příslušníky o celkovém počtu 3000 osob odjeli i se zavazadly v únoru 1949 třemi vlakovými transporty ze stanice Břeclav do rumunského přístavu Konstanca, dne 28. února se vylodili v izraelském přístavu Hifa. Podle původní koncepce měli příslušníci brigády bojovat jako jeden ucelený vojenský útvar, ale první izraelský ministerský předseda a zároveň ministr obrany David Ben Gurion nechtěl, aby se izraelská armáda skládala z politických, různě orientovaných celků, ať již levých, nebo pravých. Proto vydal rozkaz brigádu rozdělit, podobně jako to bylo později nařazeno u vojska Palmachu.

Komunističtí důstojníci, politrucci, kteří úkol daný KSČ nemohli splnit, se všichni kromě Šimona Šachty vrátili do Československa, kde potom byli někteří vyšetřováni a uvězněni. Důstojníci brigády byli převzati do pravidelné izraelské armády. Část brigády, protože se už boje chýlily ke konci, odešla do občanského života a její bývalí příslušníci se zúčastnili až dalších bojů za nezávislost státu.

Výcvik parašutistických instruktorů. O polovinu července do začátku září 1948 probíhal výcvik parašutistů-instruktorů. Tento kurz probíhal ve speciálním výcvikovém prostoru čs. armády ve Stráži pod Ralskem. Velitelem kurzu byl kpt. Josef Černota, bývalý člen paraskupiny Wolfram, shozený z Anglie v r. 1944 na naše území. Ve skupině bylo 8 důstojníků a 43 poddůstojníků a vojinů, většinou z Izraele, ale i z ČSR, Maďarska, Bulharska a dalších států. Výcvik byl neobyčejně tvrdý, ujit za noc 50 km před akcí nepatřilo k něčemu neobvyklému.

Letectvo. Nejdůležitější částí československo-izraelské spolupráce bylo letectvo. Již samotné prohlášení izraelských státníků, že **izraelské letectvo se zrodilo v Československu** (Olomouci, Českých Budějovicích, Hradci Králové), a že **bez čs. letecké pomoci by snad nebylo Izraele**, dokumentuje, jaká důležitost je této spolupráci i po téměř půl století přikládána. První smlouva o dodávce letecké techniky byla podepsána v dubnu 1948 ještě úřed vyhlášením samostatnosti. Jednalo se o 10 messerschmittů 109 (S-199) vyrobených u nás. Další 15 kusů bylo dodáno podle smlouvy v červnu. Následovalo 50 kusů typu Spitfire (S-98). Stroje byly dodávány včetně náhradních dílů, palubních zbraní a munice. Některé byly transportovány přímým letem, jiné rozebrané v bednách.

Jakých akcí byli schopni izraelští letci ukazuje jeden příklad. Složitými cestami Izrael koupil a propašoval do Žatce tři vysloužilé americké létající pevnosti B-17. Během několik dnů zde byly stroje opraveny, odstraněny hlavní závady. Byly

doplněny palivem na mez únosnosti a 250kilogramovými leteckými pumami. Letadla vzlétla 15. 7. 1948, bombardovala letiště u Káhiry, potom pokračovala v letu a k půlnoci přistála v Izraeli.

Školení pilotů a leteckého personálu. Významná dohoda byla schválena v květnu 1948. Čs. strana přistoupila na požadavek izraelské strany přeškolit na stíhací letouny piloty vyslané z Palestiny, vycvičit nové piloty na čs. vojenských školách, včetně pozemního a spojovacího personálu v síle bojového leteckého pluku. Izrael totiž dosud žádné letectvo v pravém slova smyslu neměl, jen několik letadel, každé jiného typu.

Konkrétně mělo Československo proškolit izraelské stíhací piloty na stroje S-199, zorganizovat základní pilotní i stíhací výcvik pro 35 žáků, vyškolit pozemní letecký personál v počtu asi 70 osob (mechaniky, zbrojře, skládače padáků), připravit 20 specialistů pro spojovací službu.

Při jednání čs. strana sdělila, že takové školení trvá dva roky. Na to poznamenal izraelský vyjednavatel, že za dva roky nebude Izrael potřebovat ani piloty, ani letouny, protože dávno nebude existovat. Trvání kurzů bylo dohodnuto na 5 až 6 měsíců, ale nakonec musely být dokončeny za 2 až 3 měsíce. Kurzy byly samozřejmě kráceny mj. i z politických důvodů. S výcvikem pilotů i pozemního personálu byly nesmírné potíže. Počínaje jazykovou bariérou, přes normy čs. letecké techniky, finančními náležitostmi a rodinnými problémy konče. Posluchači byli převážně z Izraele, ale také s ČSR, Polska i dalších států. Piloti na přeškolování pocházeli z bývalých letců armád USA, Anglie, Kanady. Instruktory byli naši bývalí váleční letci RAF. Další kurz byl od července v Letecké vojenské akademii v Hradci Králové pro 13 izraelských posluchačů, kteří potom přešli do Českých Budějovic.

Z tohoto kurzu vyšel např. Daniel Šapiro, budoucí šéfpilot izraelského leteckého průmyslu, Nori Harel, šéfmechanik izraelského leteckého průmyslu, generál Hod (Mordechaj Fine), budoucí velitel izraelského letectva v šestidenní válce v roce 1967, v neposlední řadě i současný izraelský prezident Ezer Weizman, který se později ve funkci náčelníka odd. Generálního štábu Izraelských ozbrojených sil také výrazně zasloužil o vítězství v šestidenní válce v červnu 1967 a který se ve funkci ministra obrany podílel na uzavření separátní izraelsko-egyptské mírové smlouvy v roce 1979.

Velitel školy v Hradci Králové generál Karel Náprstek při vyřazení izraelských pilotů prohlásil: „Měl jsem v této škole už mnoho vynikajících žáků, ale takové, jako nyní jsem nikdy neměl, a vím, že už nikdy mít ani nebudu.“

Nová etapa vztahů. Po celých čtyřicet let byla otázka pomoci Izraeli v socialistickém Československu tabu. Tento úsek zapomenutých dějin se vynořil až při návštěvě tehdejšího izraelského prezidenta Chaima Herzoga, který v říjnu 1991 před sochou sv. Václava v Praze významenal třináct bývalých čs. instruktorů za účast v zápase za nezávislost Izraele. Na jaře 1992 u příležitosti odhalení pamětní desky v Historickém ústavu AČR poděkoval generál Hod za pomoc v osvo-bozenecké válce v r. 1948 a spolu s izraelským velvyslancem panem Joelem Sherem předal stejné vyznamenání dalším šesti instruktorům.

Mezinárodní konference. Díky iniciativě historiků z Ústavu pro soudobé dějiny, pracovníků Ústavu mezinárodních vztahů, Nadace Konráda Adenauera a organizace B'nai B'rith (Synové věčného svazku) se pod záštitou Ministerstva zahraničních věcí ČR a velvyslanectví státu Izrael konala 6. - 7. září 1993 v pražském hotelu Inter-Continental za přítomnosti některých účastníků výcviku Hagany v Československu a bývalých čs. instruktorů mezinárodní konference "**Poznátky z minulosti: Česko-Slovensko-Izraelské vztahy kdysi a nyní**", který měla za cíl právě tato vymazaná místa z naší historie objasnit a přednést výsledky práce posledního bádání v archivech.

* * *

Účastníci a hosté. Na zmíněné konferenci mj. vystoupili velvyslanec státu Izrael v České republice pan Yoel Shera, náměstek ministra zahraničních věcí Alexander Voridra, účastníci války za nezávislost generál Hod a Bar Shalom, dále spisovatel Avigdor Dagan (dr. Viktor Fischl, tajemník Jana Masaryka), profesor Ernst Ludwig Ehrlich, předseda B'nai B'rith v Evropě, historici Uri Bailer, profesor mezinárodních dějin Hebrejské univerzity v Izraeli, pplk. Zeev Lachish ze sekce pro vojenskou historii letectva státu Izrael, pplk. Jiří Dufek z Historického ústavu AČR, pracovníci Ústavu pro soudobé dějiny dr. Vilém Prečan, dr. Karel Kaplan, ředitelka Ústavu mezinárodních vztahů dr. Věra Jeřábková a další.

Celý rozsah jejich vystoupení ale svým rozsahem, politickou či historickou zaměřeností už přesahuje rámec našeho časopisu.

-FUR-

Literatura:

- Kulka, E.: Židé v československé Svobodové armádě, Naše vojsko, Praha 1990,
- Harshalom, Avraham: Znovuzrozen z popela, Naše vojsko, Praha 1992,
- Dějiny a současnost 6/1992,
- A-revue 5/1991,
- osobní poznámky autora, člena redakce Vojenských rozhledů, z konference „**Poznátky z minulosti: Česko-Slovensko-Izraelské vztahy kdysi a nyní**“, Praha září 1993.

SOFTWAREVÉ VÝVOJOVÉ PROSTŘEDÍ VYVÍJENÝCH INFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ

*V důsledku rozsáhlé reorganizace ozbrojených sil a snižování počtů stále více vystupuje do popředí faktor **schopnosti velení**. Nehledě na kvality a osobní předpoklady vojenských velitelů, bude účinnost a efektivnost velení záviset především na nasazení výkonných prostředků velení, jež budou dány velitelům k dispozici. Aby informační systémy mohly v přijatelně krátké době funkčně naplnit nové požadavky, je nutné využívat poznatků nejnovějších civilních informačních technologií při realizaci vyvíjených vojenských systémů.*

Informace uvádí v redakčně zkrácené úpravě názory, poznatky a doporučení německých vojenských odborníků, které byly vysloveny na seminářích koaličních partnerů NATO o vojenských informačních systémech v letech 1991-92. Fakta byla vybrána z materiálů Ústavu vědeckých informací v Praze 4 - AI 826/1993.

SOFTWAREVÉ VÝVOJOVÉ PROSTŘEDÍ

Účinnost zavádění progresivních informačních technologií zůstává ohraničená, pokud nejsou odpovídajícím způsobem přizpůsobeny vývojové metody, pracovní postupy, které moderní informační techniky poskytují.

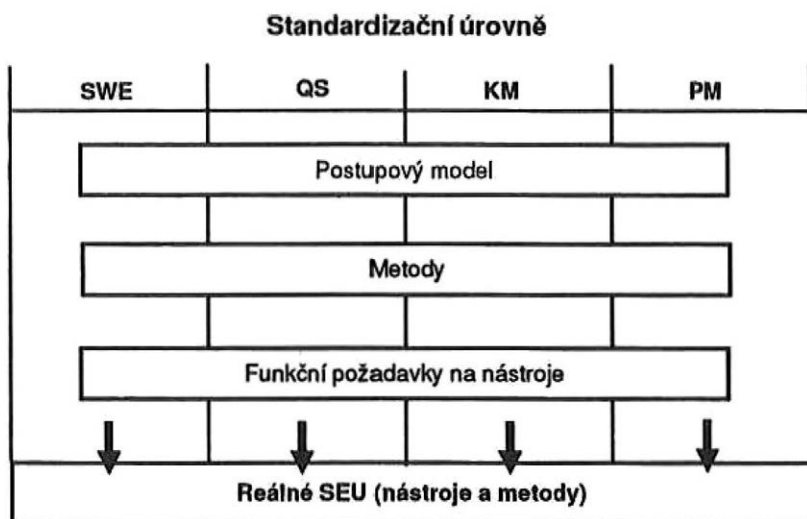
Platí to ve stejné míře pro organizaci řízení vojenské činnosti, informační toky dat a na ně navazující informační systémy řízení. Pro vývoj budoucích informačních systémů velení se proto jeví nutnost více než dosud zkoumat výstavbové a organizační aspekty a vhodnost koncepce pro optimální řídicí systém, jenž je podmíněn třemi základními komponenty - **organizací řízení, způsoby řízení a prostředky řízení**.

Při hromadném zpracování dat orientovaných na datové báze bylo zjištěno, že je nutné rozšířit omezeně chápanou technologii zpracování dat na širěji pojaté zpracování informací. Na základě vývojových prací bylo definováno **jednotné softwarevé vývojové prostředí**, které je aplikováno při vývoji informačních systémů velení.

V roce 1986 byl schválen výzkumný technologický projekt „softwarevé vývojové prostředí pro informační systémy velení Bundeswehru“ SEU (softwareentwicklungsumgebung), určený pro standardizaci postupů a činností při vývoji software.

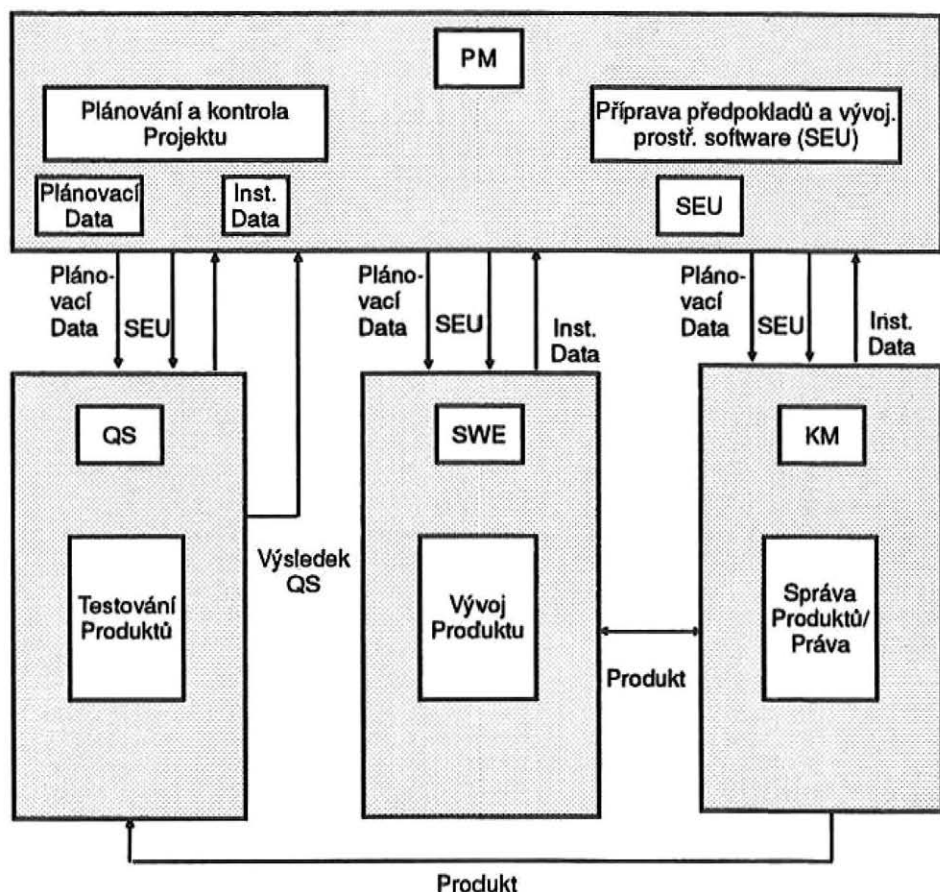
Projekt byl zaměřen na zlepšení kvality, produktivity a transparentnosti v procesu vývoje software při zavádění a využití nových technologií v informačních systémech. V anglosaské literatuře je pro tento účel často používán název CASE (Computer Aided Software Engineering), nebo IPSE (Integrated Programming Support Environment), případně další.

Jednotné softwarové vývojové prostředí SEU je v obecné rovině znázorněno na **obr. 1**. Má definováno tři standardizační úrovně s příslušnými prioritami. Nejvyšší úroveň priority má přidělen postupový model, následující metody a nejnižší stojí funkční požadavky na nástroje. Všechny standardizační úrovně postupují vertikálně požadavky na vlastní vývoj software (SWE), zabezpečení kvality (QS), vytváření konfigurací (KM) a řízení projektu (PM), včetně datové administrace.

Obr. 1 - Jednotné softwarové vývojové prostředí SEU

Postupový model popisuje a umožňuje analytické zpracování procesu vývoje software z hlediska funkčního pohledu. Je vytvářen na základě standardů pro zajištění celistvosti všech aktivit, logických závislostí a výsledků v procesu vývoje software a umožňuje jeho případné dodatečné změny. Bere v úvahu základní činnosti doprovázející vypracování software při zajištění požadované kvality (QS), vytváření konfigurací (KM) a řízení projektu (PM), znázorněné na **obr. 2**. Nezachází přitom do speciálních organizačních podrobností. Využívá různé role definované prostřednictvím znalostí, zkušeností a schopností, které jsou nezbytné pro projekční úkoly. Začlenění rolí do aktivit je popsáno v matici, přičemž jedna aktivita může být přiřazena více rolím. Jednou z aktivit je také vývoj software jako součásti požadovaného systému.

Obr. 2 Činnosti provázející vypracování software

Metody zahrnují výběr elementárních a ověřených metod použitých v součinnosti s postupovým modelem. Má smysl jen takový výběr metod, pro jejichž uskutečnění jsou k dispozici vhodné realizační nástroje.

Při výběru elementárních metod se postupuje podle následujících principů:

- omezení na takové metody, které poskytují vysoký stupeň znalostí,
- upřednostňování těch metod, pro které je k dispozici nástrojová podpora,
- výběr metod, které lze při použití kombinovat do řetězců.

Funkční požadavky na nástroje obsahují popis funkčních požadavků na nástroje, které podporují aktivity vývoje software v komplexu celého vývojového prostředí. Nástrojem může být též softwarový program, který se buď bezprostředně účastní na vzniku nového software (např. kompilátor), nebo podporuje nasazení jiných nástrojů (např. vývojová báze dat).

Konečnou fází je přenesení výsledků tří prioritních úrovní do reálného prostředí. Při transponování softwarového vývojového prostředí SEU do reálného prostředí informačních systémů je nezbytné respektovat výsledky jednotlivých částí vývoje a je také přímo závislé na odpovídajícím dostupném hardwarovém a softwarovém prostředí.

SOFTWARE VÝVOJOVÉ PROSTŘEDÍ V PROCESU ZPRACOVÁNÍ DAT

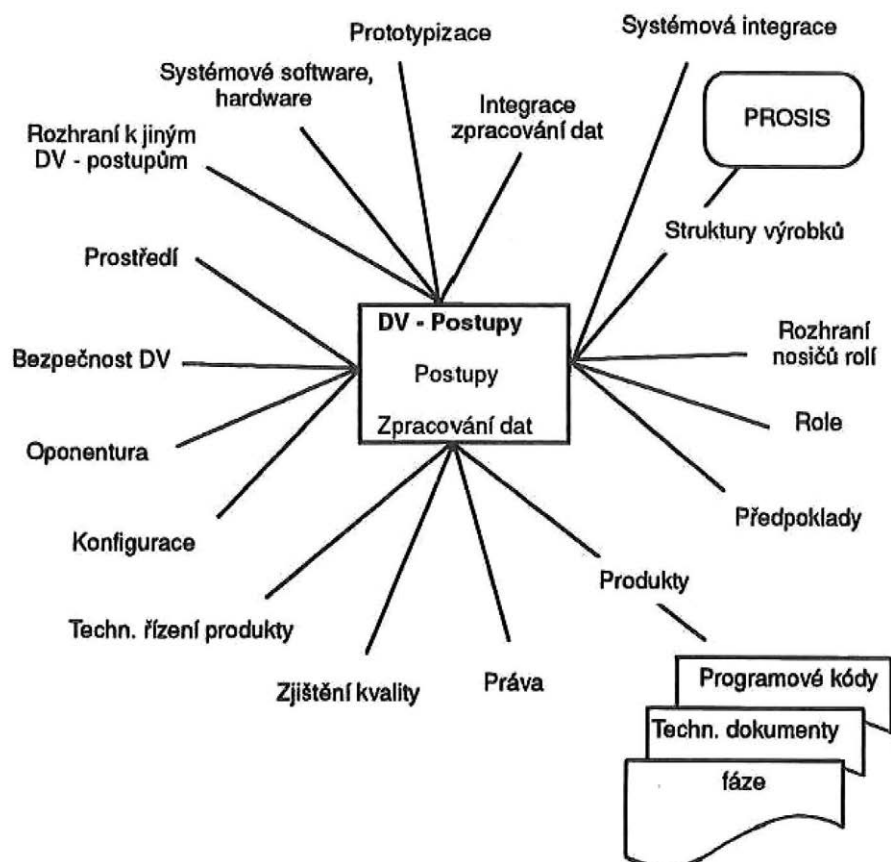
Na zpracování hromadných dat působí různé vlivy. Některé důležité faktory, podmiňující efektivnost zpracování, jsou naznačeny na **obr. 3**. Projekt PROCIS (projekt řízení a způsob standardního zpracování informací) je **výhodný zejména pro výrobní zbrojní struktury**. Vyznačuje se provázaností postupu při zpracování dat se všeobecnými pravidly řízení zbrojních projektů.

V Bundeswehru, ale i v jiných oblastech, chyběla dosud přesná pravidla pro technický postup při tvorbě informačních systémů pro zpracování dat. Proto byla Ministerstvem obrany přijata varianta řešení ve formě standardního **postupového modelu**.

Využitím postupového modelu má být dosažena cílově orientovaná organizační struktura, která nebude závislá na vnějších vlivech. Vychází z požadavku, aby zpracování dat se dělo v pracovních oddělených postupech, při zajištění uspořádaného přístupu odolávajícího vnějším vlivům. To může zajistit pouze **modelový přístup**. Při jeho řešení může docházet ke konfliktním situacím, jejichž kořeny musí být včas odhaleny. K potlačení jejich negativního vlivu musí být zajištěno včasné rozhodování nadřízených orgánů. Německá strana předložila ideu a návrh praktického řešení projektů prostřednictvím postupového modelu v NATO a ES při řešení mezinárodních projektů, což se setkal se zájmem.

Pojem „způsob zpracování dat“ je zde orientován velmi obecně. Plyne z toho, že také procesně orientované části zpracování dat (často označované jako *embedded systems*), mohou být zpracovány navrženým způsobem. **Postupový model je tedy využitelný nejen v oblasti informačních systémů, ale také v oblasti zajišťování zbraňových systémů a simulátorů.**

Pro některé speciální případy je nutné navrhovat a využívat prostředky, určené jen pro dílčí účelové využití a přizpůsobené pouze pro konkrétní případ využití. Popsaná metoda dovoluje, že se kontrolovaným způsobem mohou vypustit části postupového modelu, které pro daný případ nejsou nutné. Přes tyto úlevy musí být však zachována společná shoda se zadavatelem v zásadních kvalitativních a kvantitativních ukazatelích, kterých má být dosaženo. Tyto úlevy jsou obsaženy v příručce manuálu. Podstatné části však není možné vypustit, aby nevzniklo neúčinné torzo modelu.

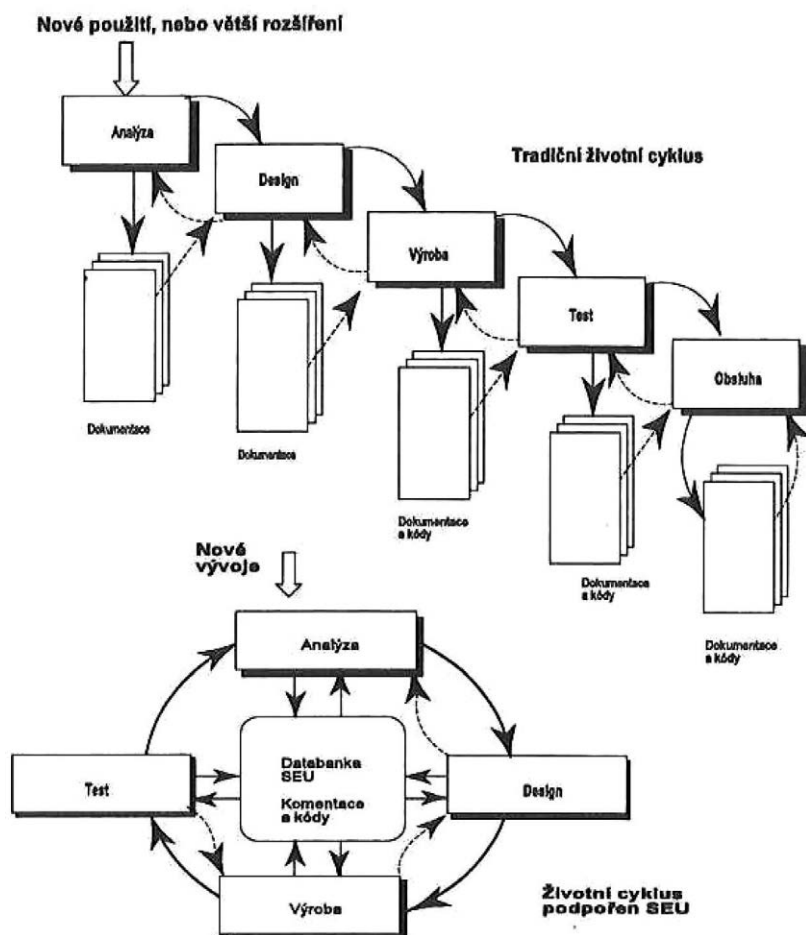

Obr. 3 - Vlivy působící na zpracování dat

Jednotlivé fáze postupového modelu vycházejí ze známých modelů životního cyklu, v nichž právě probíhající fázi lze uzavřít teprve tehdy, až když následující fáze začíná, jak je znázorněno na **obr. 4**.

Pro zpracování dat je to však příliš striktní požadavek, protože navržené postupy pro zpracování dat jsou především intelektuálním výkonem, a proto potřebují zvolení iterativního způsobu řešení, kterým bude uživatel vázán od samého začátku.

Postupový model by měl na technické úrovni přispívat k tomu, aby byl zachován přehled i přes obtížně zvládnutelné procesy. Kvalita a přijatelnost výsledku má přednost před zastaralými řídicími schématy. Musí být též pamatováno na proces

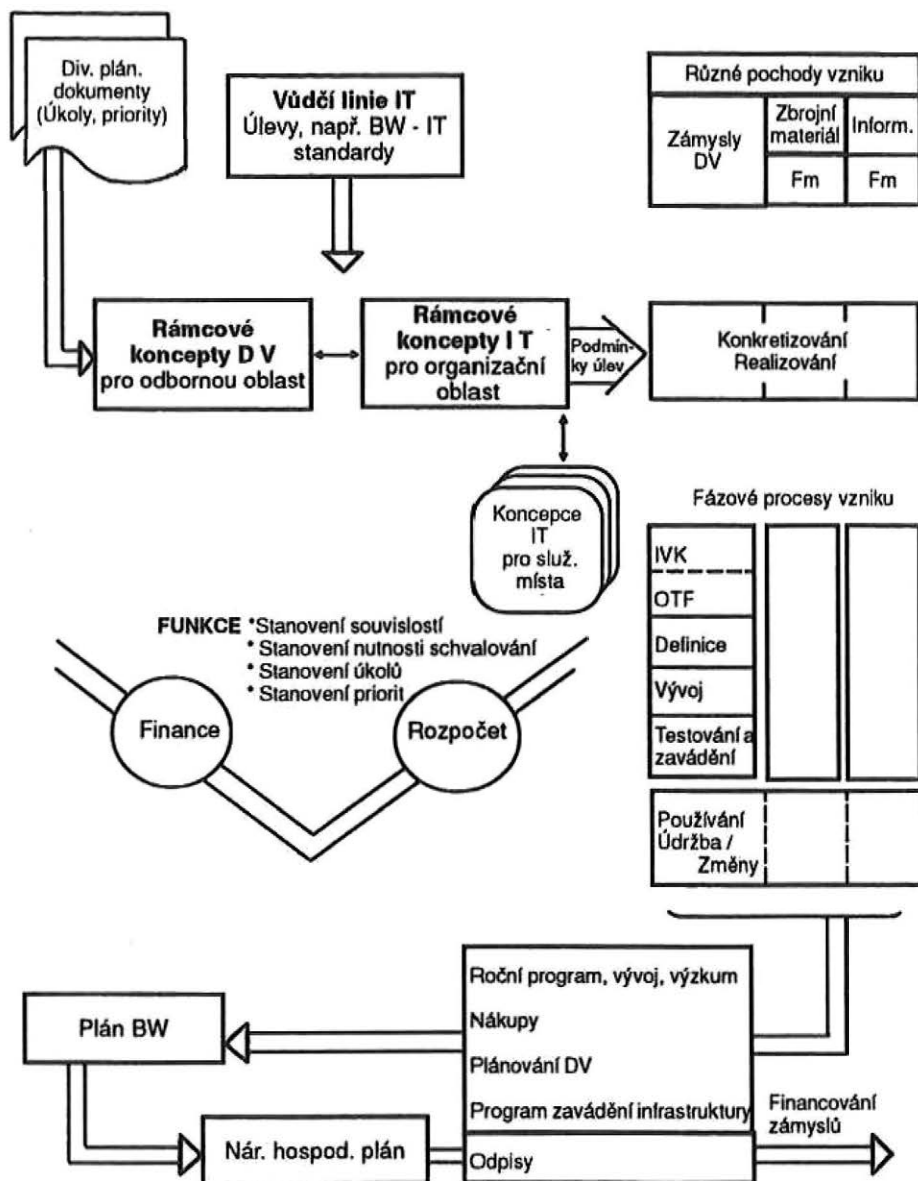
Obr. 4

údržby modelu, neboť jeho dodatečné změny, jak je známo z praxe, bývají značně nákladné.

Postupový model dochází k uplatnění teprve poté, kdy je dán požadavek na podporu zpracování dat, neboť technické procesy zpracování dat s tím souvisejí, jsou součástí široce koncipované informační technologie.

Softwarové vývojové prostředí SEU v celkovém procesu popisuje průběh vzniku způsobů zpracování dat z hlediska cílového uspořádání, nákladů, organizačních příslušností, časových požadavků, bezpečnosti a finančních nákladů. Z toho vznikající fázové dokumenty vedou k rozhodnutí v liniové organizaci. Cílové uspořádání

Celkové vazby správy informací na spolkovém MO

Obr. 5 - Plánování a zásady informační techniky

musí být odsouhlaseno s úkoly a stěžejními body uvedenými v plánování Bundeswehru.

Vztah mezi nadřazeným plánováním spolkového Ministerstva obrany (MO) a zásadami tvorby orientovaného procesu vzniku informačního systému výzbroje Bundeswehru je na obr. 5. Jsou zde brány v úvahu především obecné pokyny s jejich prováděcími ustanoveními pro zpracování dat, koncepce pro zabezpečení informací a organizačně technické požadavky.

Od roku 1988, kdy spolková vláda vydala zásady pro informační techniku, stanovuje také resort obrany koncepce pro zpracování dat a informační techniku, jimž je standardizační linie informační techniky nadřazená. Tyto rámcové koncepce mají působit na jednotnost jednotlivých procesů zpracování dat.

Rámcové koncepce jsou zároveň argumentačními dokumenty vůči koordinačnímu centru Ministerstva vnitra, Ministerstva financí, Spolkovému rozpočtovému úřadu a zvláštních výborů Spolkového sněmu. Na všechny tyto souvislosti je zaměřen technicky orientovaný postupový model a na základě něho vytvořená koncepce architektury vývojového prostředí SEU.

Obecná pravidla ponechávají značný dispoziční prostor pro vytváření prostředků přizpůsobených pouze pro konkrétní případ využití, nebo jednotlivým speciálním požadavkům na postup při zpracování dat. Z tohoto hlediska je nutno v postupovém modelu přizpůsobit:

- technické řízení projektu (PM - Projektmanagement),
- vypracování software (SWE - Softwareerstellung),
- řízení konfigurace (KM - Konfigurationsmanagement),
- zabezpečení kvality (QS - Qualitätssicherung).

Postupový model jako základní standard je doplněn dalšími standardy spolkového Ministerstva obrany k metodice a funkčním požadavkům na nástroje. Bundeswehr se rovněž podílí na mezinárodní spolupráci v NATO v rámci průřezového software, který umožní přenos nástrojů z jednoho operačního systému do druhého. Příkladem jsou CAIS (Common APSE Interface Set), nebo PCTE (Portable Common Tool Environment).

- RED -

AFCEA

Nyní již i v České republice

Počátkem května t.r. byla představiteli armády, podnikatelských a průmyslových kruhů, vládních organizací a vysokých škol založena Česká pobočka AFCEA, prvního druhu v zemích někdejšího socialistického tábora.

Vzhledem k tomu, že AFCEA International je významnou mezinárodní organizací, působící téměř na celém světě, chtěl bych čtenáře podrobněji informovat o historii, cílech a poslání této organizace.

Co je AFCEA?

AFCEA je zkratkou vzniklou z počátečních písmen anglického názvu organizace, která se jmenuje *Armed Forces Communication and Electronic Association*, což bychom mohli volně přeložit do češtiny jako *Společnost pro komunikaci a elektroniku ozbrojených sil*.

AFCEA se profesionálně zabývá problematikou řízení, velení, a informatizací, jakož i technickými a aplikačními disciplínami, které souvisejí se spojením, počítači a elektronikou, z hlediska jejich využití v ozbrojených silách svobodného a demokratického světa. V současné době má AFCEA na 40 000 členů, sdružených do 130 poboček, založených v 25 zemích a rozdělených do 23 regionů, organizačně členěných do 4 oblastí (USA, Kanada, Evropa a Tichomoří). Hlavní sídlo organizace je ve Washingtonu D. C., USA. Činnost AFCEA sponzoruje v současné době přes 1000 významných podniků z celého světa.

Evropská oblast se skládá z 6 regionů, v nichž pracuje 29 poboček, mezi nimi nyní i česká.

Stručná historie

Počátky asociace sahají až do dob ukončení občanské války Severu proti Jihu, kdy byla založena společnost veteránů zabývajících se spojením. Tato společnost se během doby rozrostla o veterány-spojaře z americko-španělské a z 1. světové války.

Po 2. světové válce, která podtrhla význam spojení pro účinné vedení moderní války, dochází v roce 1946 ke sloučení společností sdružujících americké veterány-spojaře do jednotné organizace nazvané *Army Signal Association*. Ta se v roce 1947 přejmenovala na *Armed Forces Communications Association*. Rostoucí uplatňování elektroniky v armádě vede k tomu, že v padesátých letech se do názvu

přidává ještě slovo *Electronic* a společnost tak získává své definitivní jméno, pod kterým působí až do dnešních dnů.

Do Evropy přichází AFCEA s americkými vojáky, umístěnými na základnách v západní Evropě. Avšak teprve vznik Severoatlantické aliance znamená skutečně rozšíření vlivu asociace na našem kontinentu. Vznik řady evropských poboček vede v roce 1979 k ustavení samostatné Evropské oblasti se sídlem v Bruselu.

Poslání a cíle AFCEA

AFCEA je nadnárodní neziskovou, vzdělávací, vědeckou a technickou společností, jejímž posláním je vytvoření profesionálního fóra pro vzájemnou spolupráci a výměnu informací, podpora světového míru a obrana všeobecně uznávaných morálních hodnot demokratického světa.

Toto poslání realizuje AFCEA plněním těchto hlavních cílů:

- přispívat svou činností v oblasti velení, řízení, spojení a zpravodajské služby k zajištění ekonomické stability a k podpoře vojenské připravenosti, zajišťující bezpečnost demokratického světa;
- podpora spolupráce mezi armádou, vládními organizacemi a průmyslem při:
 - vytváření účinných systémů typu C⁴I, zahrnujících jejich výzkum, vývoj, výrobu a provoz,
 - zajišťování služeb v oblasti spojení, využívání a provozu elektronických zařízení, výstavbě řídicích a informačních systémů,
 - rozvoji a využívání technické fotografie;
- podpora a posilování silných mezinárodních aliancí, jakou je např. NATO, směřující k zajištění světového míru a ekonomické nezávislosti;
- přispívat k dosažení interoperability v oblasti komunikací, informatizace a elektronických systémů, působících jak v civilní, tak ve vojenské sféře členských zemí i v nadnárodních organizacích;
- vytvářet a posilovat vazby mezi civilními a vojenskými odborníky, podnikateli, vedoucími pracovníky a politiky, zabývajícími se uvedenými oblastmi;
- vyvolávat zájem o vzdělávání a školení v oblasti informatizace, elektroniky, řízení a komunikace a podporovat uspokojování tohoto zájmu;
- seznamovat členskou základnu i odbornou veřejnost s nejnovějšími výsledky v oblasti informačních a elektronických technologií, dosaženými doma i ve světě, jakož i s požadavky na směr dalšího výzkumu a vývoje;
- povzbuzovat a podporovat rozvoj vládních i nevládních výzkumných a rozvojových programů.

Prostředky a aktivity AFCEA

K uskutečnění vytyčených cílů má AFCEA k dispozici tyto prostředky. Především je to měsíčník **Signal**, zabývající se problematikou řízení, velení, spojení, počítačů a zpravodajství, označovanou jako oblast C⁴I (Control, Command, Communication, Computer and Intelligence). Tento časopis je určen zejména vojenským, vládním, průmyslovým a podnikatelským odborníkům. Informuje své čtenáře především o nových technologiích a dalších technických novinkách v oblasti C⁴I. Pozornost věnuje zejména využití počítačů, problematice radioelektronického boje, bezpečnosti spojení, systémům typu C³I používaným v NATO atp. Část zpráv se týká rovněž činností a akcí pořádaných organizacemi AFCEA na celém světě.

Kromě časopis **Signal** vlastní AFCEA rovněž vydavatelské středisko **AFCEA International Press**, vydávající odborné publikace a monografické studie špičkové úrovně, zabývající se problematikou C⁴I z různých hledisek.

Aktivity AFCEA v oblasti vzdělávání a školení zajišťuje středisko **AFCEA Professional Development Center**, které pořádá ročně na 25 veřejných i neveřejných speciálních kurzů, školení a seminářů, na nichž se setkávají specialisté z vojenských, vládních i průmyslových kruhů.

Kromě toho AFCEA organizuje každoročně stipendijní a studijní program, jehož cílem je vyhledávat talentované studenty vysokých škol a povzbuzovat je k dosahování vyšší odbornosti a vynikajících studijních výsledků.

V rámci společnosti působí jako poradní orgán **AFCEA Career Planning Center**, organizující rekvalifikační semináře pro penzionované důstojníky hledající uplatnění v civilním sektoru. Středisko disponuje rozsáhlou databází, v níž se soustřeďují požadavky předních průmyslových a komerčních společností na kvalifikované pracovníky.

Dalším prostředkem, kterým asociace plní své poslání, jsou sympozia, konference a výstavy. Kromě akcí tohoto druhu pořádaných jednotlivými pobočkami, se každoročně organizuje řada setkání, majících celosvětový nebo celokontinentální charakter.

Mezi nejvýznamnější akce tohoto druhu náleží především *Mezinárodní konference a výstava AFCEA*, pořádaná každoročně Ústředím asociace ve Washingtonu D. C. Kromě řady seminářů pořádaných za účasti špičkových odborníků se na konferenci bilancuje činnost asociace za uplynulé období a volí vedoucí funkcionáři pro nadcházející rok.

Další akcí tohoto druhu je *The Western Conference and Exposition*, konaná každoročně v Kalifornii. Kanadská oblast pořádá každé jaro *The AFCEA Canada Biennial Conference and Symposium*, zatímco v Tichomořské oblasti pořádá každý rok některá z členských zemí *The AFCEA Pacific Defense Conference and Exposition*, kde se předvádějí výsledky z využívání počítačů, optiky, satelitů, spojovacích prostředků atp. pro obranné účely.

Evropská oblast organizuje každoročně dvě velké akce. Jsou to:

- **The AFCEA Fall Symposium and Exposition.** Toto sympozium a výstava se koná vždy na podzim v Bruselu. Předvádějí se tu výsledky špičkových technologií z oblasti C⁴I, které se používají v NATO a v národních armádách. Součástí

sympozia jsou i četné diskuse o této problematice s odborníky, kteří se přímo podíleli na návrhu a vývoji předváděných exponátů. Technická zasedání i společenské akce poskytují řadu příležitostí k diskusím s klíčovými představiteli NATO, národních vlád i průmyslových kruhů.

- **The AFCEA Europe Spring Symposium and Exhibition** je jarní symposium a výstava, konaná každoročně na různých místech v Evropě. Zaměřuje se na problematiku návrhu, vývoje a realizace systémů C⁴I. Program sympozia je ovlivňován momentálními zájmy NATO, národních reprezentací a účastí průmyslových expertů. Zvláštní důraz se klade na dosažení interoperability ve vyvíjených a používaných systémech, v technologiích a ve standardech.

Česká pobočka AFCEA

Impuls k založení České pobočky AFCEA dal generální ředitel Evropské oblasti Emmanuel Greindl v září 1992 na pražském semináři AFCEA, který byl věnován problematice využití nástrojů, metodologie a systému C³I v civilní sféře.

Návrh E. Greindla byl akceptován a vzápětí byly postupně navazovány první kontakty s cílem zjistit okolnosti a podmínky spojené s členstvím v asociaci. V lednu 1993 vydalo Mezinárodní ústředí asociace ve Washingtonu souhlas se založením pobočky v České republice, čímž byla otevřena cesta k započetí organizačních příprav k ustavení pobočky.

Česká pobočka AFCEA byla založena dne 5. května 1993, kdy 42 zakládajících členů přijalo pobočkové stanovy, zvolilo vedení pobočky, podepsalo zakládající chartu a uhradilo členský příspěvek. Současně pověřilo zvolené vedení pobočky, aby požádalo Ministerstvo vnitra ČR o registraci.

Mezi zakládajícími členy je 18 představitelů průmyslových a podnikatelských organizací, 11 představitelů armády, 6 zástupců výzkumných ústavů, 6 příslušníků vysokých škol a 1 představitel vládní organizace.

K slavnostní inauguraci České pobočky generálním ředitelem Evropského ústředí AFCEA došlo po předchozí registraci ministerstvem vnitra, za přítomnosti čestných hostů z armády, vládních organizací, vysokých škol, průmyslu a zahraničních poboček AFCEA dne 23. září 1993.

Významnými částmi programu tohoto zasedání bylo přednesení programového prohlášení a plánu činnosti pobočky na následující funkční rok.

Česká pobočka AFCEA je neziskovou, vzdělávací a vědeckou organizací, zabývající se problematikou vědeckých, vojenských a průmyslových aspektů, přispívajících k posilování bezpečnosti a míru. Pobočku řídí desetičlenná Ředitelská rada, v jejímž čele stojí prezident. Prvním prezidentem České pobočky AFCEA byl zvolen genmjr. Ing. Stanislav Chromec, CSc. (viceprezidentem je autor článku - pozn. red.).

Členství v pobočce je otevřeno všem armádním i civilním odborníkům z oblasti řízení, spojení, elektroniky a informatizace, kteří souhlasí s cíli a stanovami asociace i pobočky, a jsou ochotni v pobočce aktivně pracovat a uhradit členský příspěvek, zahrnující mj. i předplatné na časopis SIGNAL.

PROGRAMOVÉ PROHLÁŠENÍ ČESKÉ POBOČKY AFCEA

Česká republika se navrácí mezi státy, jímž je společná úcta k demokratickým hodnotám a lidským právům. K tomuto historickému pohybu dochází ve složité mezinárodněpolitické situaci. Svět se jen obtížně vyrovnává s důsledky tragického pokusu odstartovaného v roce 1917 výstřelem z Aurory.

Je logické, že návrat českého státu do svobodného světa je mimo jiné podmíněn jeho ochotou a připraveností přiměřeně se podílet na zabezpečování míru a bezpečnosti společenství demokratických států. Z tohoto hlediska je významná kvalita obranného potenciálu českého státu a jeho schopnost projevit v případě potřeby hodnověrnou vůli k obraně demokratických hodnot.

Zastáváme názor, že kvalita obranného potenciálu každého státu je stále více závislá na úrovni informačních technologií. Výsledek války v Perském zálivu, kde došlo k vojenské konfrontaci ozbrojených sil s kvalitně rozdílnou úrovní informatizace, je toho přesvědčivým důkazem. Úroveň AČR není s úrovní armád vítězné koalice v dané oblasti srovnatelná.

Za této situace je integrace České republiky do evropských struktur demokratických států podmíněna také schopností jeho ozbrojených sil pozvednout kvalitu informatizace na úroveň obvyklou ve vyspělých státech. Uvědomujeme si, že v podmínkách dlouhodobého nedostatku finančních zdrojů to bude velice náročný úkol. Jsme si současně vědomi toho, že kvalitativní změny v oblasti informatizace AČR závisí nejen na účinné spolupráci s průmyslem a armádami vyspělých demokratických států, ale že se současně musejí opírat o promyšlenou součinnost s českými podniky, a že musí probíhat v harmonickém souladu s informatizací státní správy.

Proto se bezvýhradně ztotožňujeme s hlavním cílem AFCEA, zabezpečit pro svou členskou základnu fórum pro výměnu informací, přispívající k bezpečnosti a mírové stabilitě demokratických národů a podporující vojenskou připravenost v oblasti C⁴I.

Věříme, že je to právě AFCEA, která nám pomůže vytvořit prostředí pro neformální spolupráci a součinnost všech institucí, které by se na procesu informatizace AČR měly podílet.

Česká pobočka AFCEA pokládá za svůj strategický cíl přispět k takovému rozvoji informatizace AČR a státní správy ČR, aby byly vytvořeny předpoklady nezbytné pro integraci ČR do evropských bezpečnostních a hospodářských struktur.

K naplnění tohoto cíle zamýšlí česká pobočka AFCEA vyvíjet úsilí v těchto oblastech:

1. Identifikovat potřeby AČR a státní správy ČR v oblasti informatizace a přispívat k harmonickému rozvoji tohoto procesu v obou sférách v souladu s integrací do evropských struktur a s potřebami vrcholových orgánů při přípravě obrany státu.
2. Rozvinout spolupráci s vedením a pobočkami AFCEA a vytvořit předpoklady pro neformální výměnu poznatků a zkušeností v oblasti informatizace, využitelných při realizaci cílů AFCEA vůbec a České pobočky zvláště.

3. Podporovat rozvoj českého průmyslu v oblasti telekomunikací, elektroniky a informačních technologií, podněcovat orientaci podnikatelských záměrů do oblasti informatizace AČR a státní správy ČR a přispívat k začlenění českých podniků do mezinárodní dělby práce v této oblasti.
4. Sledovat a vyhodnocovat aktivity českého výzkumu a vývoje v oblasti telekomunikací, elektroniky a informatizace, přispět k jejich orientaci na řešení úkolů souvisejících s obranou státu a k zapojení vybraných výzkumných a vývojových kapacit do procesu mezinárodní spolupráce.
5. Aktivně se zapojit do vzdělávacích programů pořádaných nebo ovlivňovaných AFCEA. Zejména podporovat výchovu mladých vědců a inženýrů v oblasti telekomunikací, elektroniky a informatizace. Přispět ke zlepšení vztahu k armádě a obraně vlasti, a to zejména ve vysokoškolském prostředí.
6. Podporovat aktivity směřující k rekvalifikaci vojenských specialistů opouštějících AČR a přispět k jejich začlenění do českých, popř. zahraničních podniků, působících v oblasti telekomunikací, elektroniky a informatizace.
7. Vybudovat servisní datovou základnu obsahující relevantní informace týkající se problematiky C⁴I, státního informačního systému a podnikatelské sféry v oblasti telekomunikací, elektroniky a informatizace.
8. Podporovat přenos a výměnu špičkových poznatků z oblasti problematiky C⁴I formou tematicky orientovaných setkání členů AFCEA s pozvanými českými i zahraničními hosty. Vytvářet neformální prostředí pro hodnocení dosažených výsledků v dané oblasti a pro vytvoření nových rozvojových záměrů.

Vyhlašujeme tímto svoji vůli stát se součástí AFCEA jako významné mezinárodní organizace a pociťujeme hrdost nad tím, že realizací našeho programu můžeme přispět k naplňování procesu integrace České republiky mezi svobodné, demokratické státy světa.

Praha dne 23. září 1993

Kapitán Dr. Pavel Minařík, CSc.

KONSTITUOVÁNÍ STRUKTURY MOTOSTŘELECKÝCH DIVIZÍ V LETECH 1957 AŽ 1958

V současné době stojí nově vzniklá Armáda České republiky před problémem **základní strukturální reorganizace**. Přípravované změny se mají také dotknout mechanizovaných a tankových divizí, tj. vševojskových svazků¹⁾, tvořících kostru pozemního vojska. Nemá přitom jít o pouhé zdokonalování či úpravu již existujících organizačních struktur, jak tomu bylo při četných reorganizacích v minulosti (naposledy na podzim roku 1991 při přechodu od divizí motostřeleckých k divizím mechanizovaným, realizovaném ovšem v rámci celkové reorganizace armády), ale o **změnu systémovou**. Tedy o změnu celkové koncepce výstavby uvedených svazků. Tak závažné rozhodnutí si vyžaduje pečlivé zkoumání a posuzování nejvhodnějších variant organizačního uspořádání vševojskových svazků. Jde především o optimální způsob skloubení odborných vojenských požadavků s požadavky vyplývajícími z materiálních a lidských zdrojů nově vzniklé České republiky a celé řady dalších faktorů, ovlivňujících výstavbu armády (např. vojenské doktríny státu, místa a úlože v rámci evropských bezpečnostních struktur, geografickým podmínkám apod.).

V těchto souvislostech by bylo vhodné si připomenout, jakým způsobem se v historii bývalé československé armády přistupovalo k základním změnám v její organizaci. Jako příklad může posloužit reorganizace vševojskových svazků, provedená koncem 50. let. V jejím rámci se uskutečnil přechod od střeleckých a mechanizovaných divizí (**schéma č. 1**) k divizím motostřeleckým (**schéma č. 3**).

* * *

V polovině 50. let došlo k zásadní změně v názorech na způsoby vedení bojové činnosti. Pokud se do této doby většinou předpokládalo vedení ozbrojeného zápasu pouze konvenčními prostředky, pouze za určitých okolností doplňovaných jadernými zbraněmi, začala být v této době všeobecná jaderná válka pokládána za jediný možný způsob vedení ozbrojeného konfliktu. V roce 1954 bylo provedeno první cvičení v "protiatomové obraně" vojsk, v letech 1954 a 1955 byly vydány upravené polní řády a od roku 1956 se přistoupilo k intenzivnímu výcviku vedení

bojové činnosti výhradně za použití jaderných zbraní. Za této situace bylo taktéž objektivní nutností provést reorganizaci základních vševojskových svazků československé armády.

Vypracováním návrhu nové organizace divizí pozemního vojska byla pověřena Organizační a mobilizační správa Generálního štábu a později komise pod vedením genpor. V. Janka (od září 1957 do dubna 1958).

Základní požadavky, ze kterých měly vycházet úvahy o nové organizaci vševojskového svazu, byly stanoveny následovně:

1. Zabezpečit ochranu a odolnost proti ZHN.
2. Zvýšit údernou sílu svazků zařazením většího množství tankové techniky.
3. Zvýšit manévrovací schopnosti a pružnost při zasazování do boje.
4. Podstatně snížit početní stavy osob v porovnání s existující střeleckou a mechanizovanou divizí⁽²⁾.

Při respektování těchto požadavků byly zpracovány dva základní návrhy možného organizačního uspořádání vševojskového svazku nového typu - motomechanizované divize. Při vytváření obou návrhů byly respektovány připomínky náčelníků složek MNO a velitelů vojenských okruhů.

První návrh organizace vševojskového svazku zachovával systém "3+1" v organizaci divize a trojkové uspořádání u nižších stupňů velení.

Druhá varianta organizačního učlenění motomechanizované divize přihlížela především k požadavkům na zjednodušení a urychlení velení (vypuštěním stupně prapor) a zkvalitnění manévrovacích schopností (větší počet menších útvarů). Tímto zároveň mělo dojít ke snížení plochy cílů při napadení jadernými údery protivníka, jakož i zvýšení jejich počtu.

V souhrnu je možno říci, že předpokládaný návrh na stupni divize počítal s organizací "4+1". Taktéž tomu bylo u motomechanizovaných pluků, zatímco u pluků tankových se mělo jednat o čtyřkový systém.

Z uvedených návrhů je možné alespoň stručně poukázat na jejich základní výhody a nevýhody.

Hlavním kladem první varianty bylo zachování dosavadního trojkového uspořádání organizačních struktur a velitelského stupně prapor. Z tohoto důvodu by reorganizace nevyžadovala velké zásahy do systému velení, taktických norem a způsobu vedení boje.

Za nevýhodu je možné považovat skutečnost, že dostatečně nezvyšovala manévrovací schopnosti divize a neumožňovala tvoření větší škály bojových sestav podle vývoje situace na bojišti (vzhledem k nízkému počtu praporů u pluku). Jen obtížně by se pravděpodobně realizovaly úvahy o možných změnách ve složení pluků během boje, zejména co do počtu motomechanizovaných a tankových praporů (formou vzájemného přepodřizování praporů mezi pluky).

Nevýhodná byla i organizace motomechanizovaného pluku. Při dvou mechanizovaných a jednom tankovém praporu by nemohl vytvářet v optimální kombinaci 1. a 2. sled, společně s vševojskovou zálohou.

V navrhované organizaci se taktéž nacházelo velké množství přepravní techniky (tanků, obrněných transportérů, automobilů), což by mělo za následek vytváření

Organizace střelecké divize

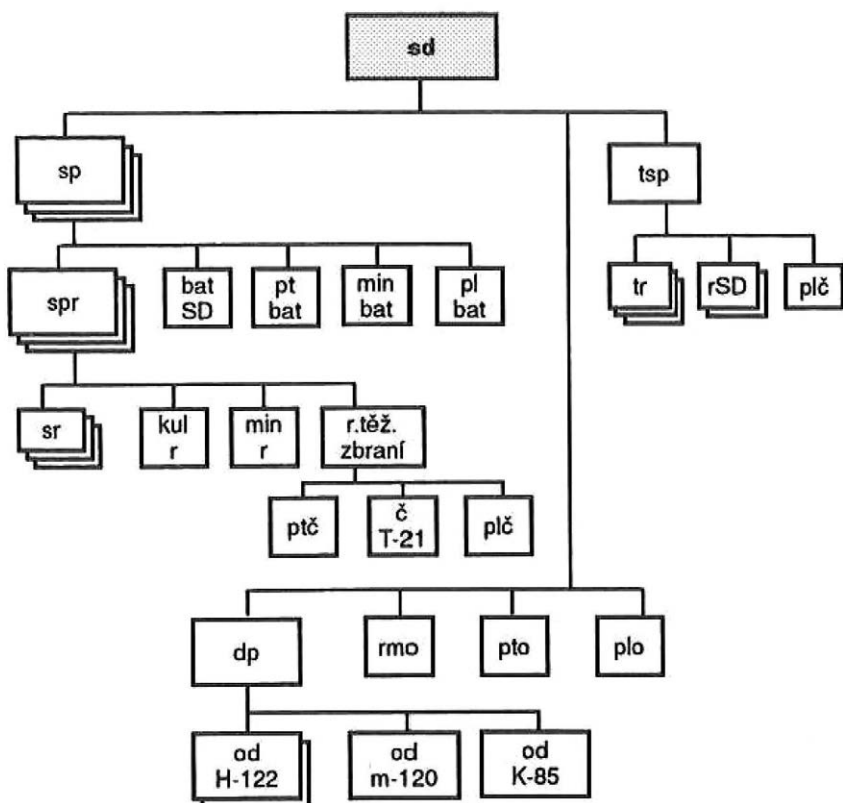

Schéma č. 1

nadměrně dlouhých pochodových proudů. Zvětšení přepravní kapacity obrněných transportérů by tuto situaci řešilo jen částečně.

Nedostatečně bylo taktéž zastoupeno dělostřelectvo, včetně protitankového a protiletadlového. Nutnost vytváření jedné divizní dělostřelecké skupiny a 2 až 3 plukovních dělostřeleckých skupin, společně s příslušnými protitankovými zálohami, vyžadovalo u divize existenci 2 dělostřeleckých pluků a 1 protitankového pluku. (V reálně přijaté organizaci vševojskových svazků došlo ale právě v roce 1957 k 1. říjnu ke zrušení druhých dělostřeleckých pluků u střeleckých a mechanizovaných divizí). Zároveň nutnost zabezpečení ochrany velitelského stanoviště divize, divizního dělostřelectva, druhých sledů a týlových objektů divizním protiletadlovým útvarem vedla k potřebě vytvořit u motomechanizovaných pluků proti-

letadlový oddíl místo stávající baterie, při přetrvávající absenci protiletadlových jednotek na stupni prapor.

Výhodou organizace navrhované ve druhé variantě byl především přechod na systém "4+1" v organizaci divize. Čtyři motomechanizované pluky a jeden tankový pluk umožňovaly uskutečňovat nepřetržitý manévr silami, vytvářet zálohy a různé varianty bojových sestav. Vypuštěním mezičlánku prapor taktéž vznikaly předpoklady pro zjednodušení a zrychlení velení. Za těchto okolností ale bylo nutno změnit některé taktické normy pro vedení útočného i obranného boje. Nevýhody, spojené s nedostatečným zastoupením dělostřelectva, by ovšem přetrvávaly.

Zpracované varianty organizace vševojskové divize byly projednány v dubnu 1957 na kolegiu ministra národní obrany, a to uložilo v jejich zkoumání dále pokračovat a před zavedením je experimentálně ověřit u jedné z mechanizovaných divízi.

Návrh, zpracovaný nově na základě výsledků jednání kolegia, se více přibližoval 1. variantě, tj. zachovával systém "3+1" v organizaci divize a velitelský stupeň prapor. Určité změny byly přijaty v organizaci tankového pluku (který přešel na rotní organizaci), u tankových praporů motomechanizovaných pluků (nahrazení motomechanizované roty tankovou rotou) a dělostřelectva motomechanizovaných praporů.

Upravený návrh organizace vševojskového svazku kolegium ministra národní obrany znovu projednalo na svém zasedání 10. září 1957 a uložilo náčelníkovi generálního štábu počínaje dnem 1. října 1957 navrhovanou organizaci ověřit u útvarů 3. mechanizované divize (Kroměříž) a 103. mechanizovaného pluku 13. tankové divize (Mladá).

Funkčnost jednotlivých organizačních prvků byla ověřována zejména na cvičeních s vojsky, kde se především sledovaly předpoklady pro plnění úkolů divize v případě vedení bojové činnosti. Výsledky experimentu ukázaly, že ověřovaná organizace nevyhovuje podmínkám pro vedení boje jak svojí strukturou, tak vybavením bojovou technikou. Zejména se projevil všeobecný nedostatek protitankových prostředků na stupních četa až pluk, nízký počet motomechanizovaných praporů v rámci motomechanizovaného pluku, příliš vysoké množství tanků u tankové roty a z toho plynoucí problém zvládnout velení rotě v boji. Jako nevhodné se taktéž ukázalo zařazení kanonů ráže 85 mm v rámci dělostřeleckého pluku, s předurčením pro nepřímou střelbu. Tyto kanony měly lepší využitelnost v boji proti obrněným cílům a jejich úlohu v rámci dělostřeleckého pluku měly převzít minomety (granátomety) ráže 160 mm (152 mm). Taktéž se ukázalo jako vhodné zařazení protiletadlových kanonů velmi malých ráží (30 mm) do výzbroje protiletadlového pluku, vykazujících lepší pohyblivost v terénu a vyšší účinnost při střelbě na nízkoleťící cíle než dosavadní protiletadlové kanony ráže 57 mm.

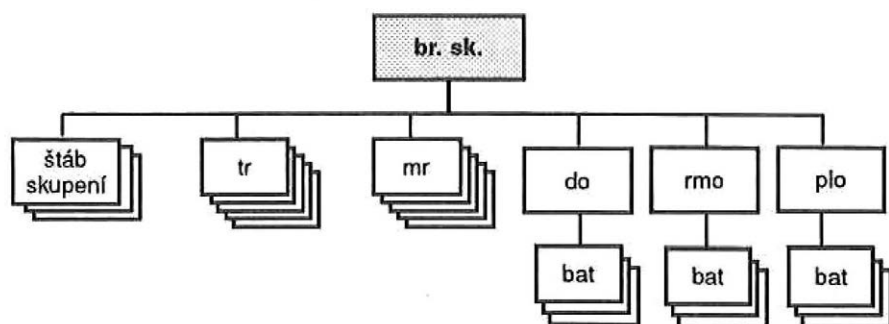
Zhodnocení výsledků experimentu vedlo k vypracování dvou nových návrhů organizačního uspořádání vševojskového svazku.

První návrh organizace "**divizního skupení**" vycházel z existující struktury divízi čs. armády a jeho základními prvky byly 3 motostřelecké pluky (o 3 mspr a 1 tpr), tankový pluk (o 5 tr), dělostřelecký pluk (o 4 oddílech, z toho 3 houfnicových a 1 granátometný), raketometný oddíl a protiletadlový pluk o 6 bateriích. Návrh ve své podstatě reprezentoval sovětský model organizační výstavby svazků.

Zajímavější variantu představoval druhý návrh, předpokládající existenci "brigádního skupení". Jednalo se o organizační prvek v síle mezi dosavadním plukem a divizí. Jeho základ tvořilo 5 motorizovaných a 5 tankových rot, doplněných dělostřeleckým, raketometným a protiletadlovým oddílem, společně s jednotkami bojového a týlového zabezpečení. Uvedený návrh byl vyjádřením vlastního československého přístupu k problematice organizační výstavby vševojskových svazků, inspirovaný ovšem "pentomickou" divizí armády USA³⁾.

Organizace skupení při počtu 10 vševojskových rot, trojkovým členěním dělostřeleckých oddílů a zabezpečovacích rot, umožňovala v závislosti od úkolů a situace na bojišti vytvářet několik menších bojových skupení ("praporečnických"), schopných samostatného nasazení (schéma č. 2).

Organizace brigádního skupení

možnosti tvorby bojových skupení (varianta)

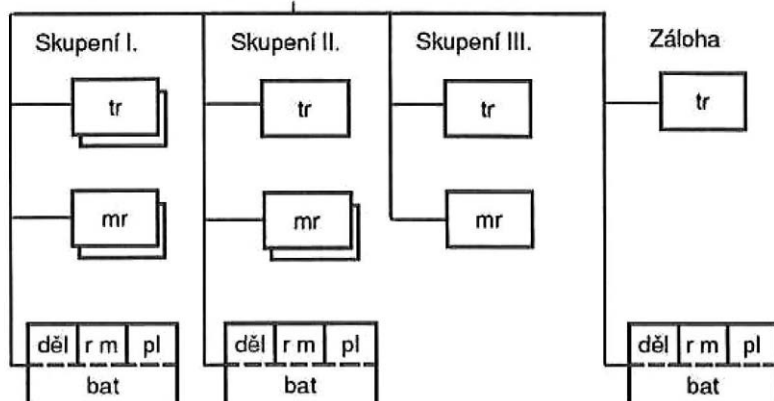

Schéma č. 2

Brigádní skupení měla být v počtu 4 až 7 sdružována do "sborových skupení", tvořených kromě jiného i příslušnými svazky a útvary ostatních druhů vojsk.

Návrh zabezpečoval dostatečnou palebnou a údernou sílu vojsk, jejich vysokou pohyblivost a manévrovost, při současném zjednodušení velení a snížení počtu vojsk. Znamenal ovšem celkový odklon od dosavadní koncepce výstavby armády, reprezentované systémem "pluk-divize-armáda" (sovětský model) a přijetí systému zcela nového "brigádně-sborového" (československý model). Návrh zároveň bral v úvahu i problematiku zabezpečení účinné ochrany před účinky ZHN. Kromě obdobných předpokladů snižujících nebezpečnost účinků použití protivníkových ZHN jako u první z navrhovaných variant (větší počet menších organizačních celků), jednotlivá brigádní a sborová skupení měla být dislokována rovnoměrně po celém teritoriu státu, proti dosavadní koncentraci vojsk na západní hranici. V přípa-

Organizace motostřelecké divize

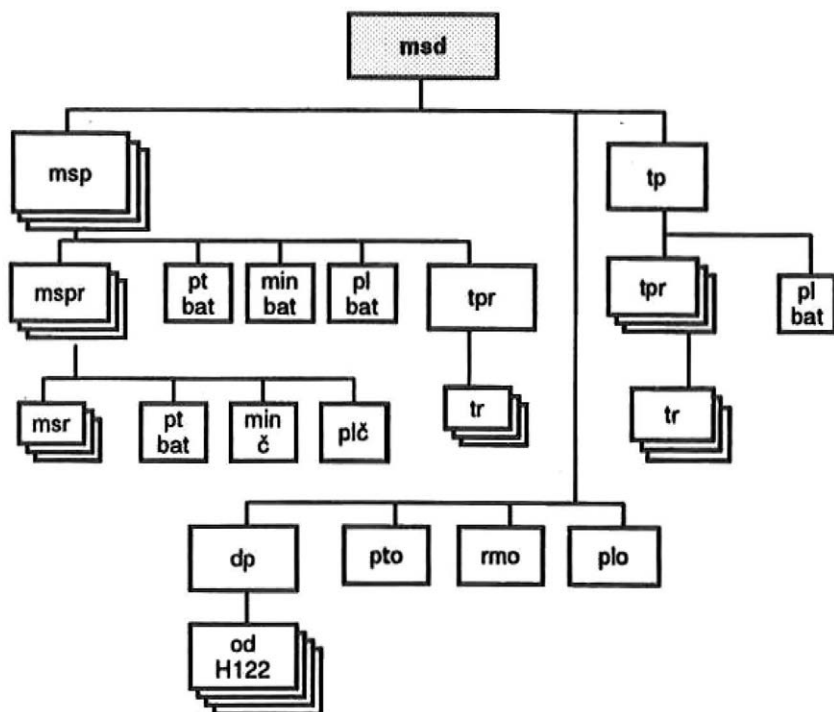

Schéma č. 3

dě vyřazení mírových štábů měly úkoly velení brigádním a sborovým skupením převzít krajské a okresní vojenské správy, dislokované na příslušném teritoriu.

Za základ dalšího zdokonalování byl ovšem přijat první z předpokládaných návrhů, předpokládající zachování základního svazku v podobě divize. Jeho vnitřní struktura byla ale na základě konzultace nejvyšších představitelů velení čs. armády v Moskvě dne 4. až 5. dubna 1958 upravena podle sovětského vzoru. Následně kolegium ministra národní obrany dne 6. května 1958 schválilo organizaci motostřelecké divize. Převzetí organizačního modelu sovětské armády umožnilo urychlení připravované základní reorganizace vševojskových svazků a místo v roce 1959, jak bylo původně plánováno, jejich restrukturalizace proběhla již v roce 1958. K 1. říjnu byly dosavadní střelecké a mechanizované divize reorganizovány na divize motostřelecké (schéma č. 3). Organizace motostřeleckých divizí z roku 1958 ve své podstatě, s dílčími úpravami vyvolanými zaváděním nové techniky a změnami v názorech na vedení bojové činnosti, přetrvávala prakticky až do roku 1991, kdy byla uskutečněna jejich reorganizace na divize mechanizované.

Při rozboru procesu tvorby organizace vševojskových divizí mně nešlo ani tak o konkrétní výsledky dosažené při hledání optimální struktury svazků či naplnění stanovených cílů, ale o poukázání na možné přístupy k řešení tohoto problému, který i dnes v mnohém ohledu mohou být přínosné a inspirující. Jak je vidět, **reorganizace svazků by měla být prováděna s přihlédnutím k názorům na charakter a obsah ozbrojeného zápasu, zásadám vševojskového boje a taktickým normám (s možností jejich zachování či změny), zavedené nebo perspektivně zaváděné technice a dalším faktorům.** Svazky, útvary a jednotky mohou být utvořeny různým počtem podřízených vševojskových prvků, **s možností vynechání určitého stupně velení.** Variabilitu organizační struktury dále zvyšuje vytváření smíšených praporů, případně dočasných skupení odpovídajících jejich úrovni, s různorodým složením. Jako vhodné se taktéž jeví využití teritoriálních orgánů vojenské správy (krajských či okresních velitelství nebo správ - viz článek téhož autora věnovaný problematice teritoriálního vojska v č. 6/93 - pozn. red.) při výstavbě záložních štábů svazků a útvarů.

Vysvětlivky:

- 1) Pod pojmem vševojskový svazek autor chápe pevně organizovaný vojenský celek, složený z několika útvarů různých druhů vojsk i služeb, určený k plnění taktických úkolů v sestavě vyššího organizačního celku. Doposud jako vševojskové svazky byly označovány zejména tankové a mechanizované divize. V souvislosti s připravovanou reorganizací je zřejmé, že základním svazkem (taktickým svazkem) se stane brigáda a vyšším svazkem (operačním taktickým svazkem) bude sbor.
- 2) Požadavek na snížení počtu osob ve svazcích byl motivován všeobecnou nutností omezit příliš vysoké plánované počty armády. Redukce počtů armády vyplývala především ze změn v názorech na možné způsoby vedení bojové činnosti a dále z početně slabých

odvodních ročníků. Reorganizací armády v roce 1958 poklesly plánované počty o 20 000 osob a celkový úbytek za léta 1953 až 1958 činil 114 tisíc osob.

- 3) Pentomická divize - organizační členění divize pozemního vojska USA v 50. letech. Divize se skládala z 5 bojových skupin, každá v síle pluku. Velitel bojové skupiny měl k dispozici silné podpůrné a zásobovací jednotky, což mělo skupině umožnit samostatné vedení bojové činnosti. Organizace Pentomic byla reakcí na zavedení jaderných zbraní do výzbroje ozbrojených sil USA, zejména na taktickém stupni.

Seznam použitých pramenů a literatury:

- **Archivní prameny Vojenského historického archivu Praha.**
- **Ivana I.:** Materiálně-technické zabezpečení a organizační výstavba tankového a mechanizovaného vojska v letech 1949-1959; rigorózní práce, Bratislava 1976.
- **Minařík P.:** Výsledky reorganizace hlavních druhů vojsk pozemního vojska čs. armády v roce 1958; seminární práce, Bratislava 1990.
- **Oliva V.:** Malá encyklopedie taktiky. Praha, Naše vojsko 1990.
- **Svoboda O. a kol.:** Stručný slovník vojenství, Praha, Naše vojsko 1984.
- **Výboh J.:** Hlavní tendence vo vývoji organizačnej štruktury streleckých, tankových a mechanizovaných vojsk v druhej polovici päťdesiatych rokov; kandidátska dizertačná práce, Bratislava 1977.

PhDr. Jan Gebhart

TŘI KRÁLOVÉ: BALABÁN - MAŠÍN - MORÁVEK

Vojáci a druhý čs. odboj

Tři muži - vojáci. Tři různé charaktery s víceméně shodnými či odlišnějšími vlastnostmi. Spojovalo je nejen pouto přátelství, ale především společná myšlenka podílet se a účinně napomáhat k porážce německých okupantů a osvobození vlasti.

Nejstarším z nich byl pplk. dělostřelectva Josef Balabán (nar. 6. 6. 1894). Jeho spolubojovníci jak z let služby v čs. armádě, tak z doby odboje ho charakterizovali jako bystrého, inteligentního a poctivého člověka. Přímou překypoval úsilím organizátora, a proto není divu, že se na mnoha různorodých úsecích odbojové aktivity dostal do klíčových pozic.

O dva roky mladší Josef Mašín (nar. 26. 8. 1896) sloužil také jako pplk. dělostřelectva, od jara 1929 u 1. dělostřeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova v Praze-Ruzyni. Ještě z dob bojů čs. legií během první světové války na ruské frontě byl znám svou odvahou, přímostí a nesmlouvavostí, i vrozeným umem při výzvědných akcích v nepřátelských liniích. Dravý elán, přehled a rozhodnost přímo předurčovaly Mašína, aby se i on aktivně podílel na rozvoji odbojového hnutí.

Nejmladším z trojice se stal další dělostřelec škpt. Václav Morávek (nar. 8. 8. 1904). Po absolvování Vojenské akademie v Hranicích, kde byl jako poručík vyřazen v roce 1925, sloužil, rodák z Kolína, až do března 1939 u 107. dělostřeleckého pluku v Olomouci. Ani Morávek, známý sportovec, armádní mistr ve střelbě, u něhož se snoubila statečnost s odhodlaností, nemínil pasivně přihlížet německé okupaci.

Příchod okupantů způsobil velkou změnu v dosavadním životě „tří králů“ našeho teprve se tvořícího odboje. Každého z nich zastihly události z poloviny března 1939 na různých místech. Zatímco J. Balabán sledoval počátky okupace z budovy Ministerstva národní obrany v Praze-Dejvicích, prožíval J. Mašín noc ze 14. na 15. března ve funkci zastupujícího velitele pluku v ruzyňských kasárnách. Vzpíral se myšlence, aby v krátké době již podruhé vojáci bez jediného výstřelu vyklidili své pozice německým agresorům. Oprávněně předpokládal, že nadále nebude existovat samostatná čs. armáda, když „*říše poskytne protektorátu vojenskou ochranu*“, jak to také potvrdil výnos A. Hitlera o zřízení Protektorátu Čech a Morava ze dne 16. března 1939. Svědectví pplk. Brachtla zaznamenalo Mašínov nesmířitelný postoj k událostem oněch osudových dnů: „*.... rozhodl se, že neuposlechne rozkazu ke kapitulaci, že se bude bránit a že před příchodem okupantů vyhodí augmentační sklad (výzbrojní a výstr. sklad určený pro mob. útvary - pozn. red.) do vzduchu. Vykonal k tomu všechny přípravy ... Bylo vysláno několik vyšších důstojníků, kteří mu měli jeho úmysl rozmluvit a přesvědčit ho, že podobný čin by měl pro národ neblahé důsledky ... Vše bylo marné. Mašíново rozhodnutí nebylo možné zvíkat, proto musel být odzbrojen násilím.*“ Byl suspendován a s okamžitou platností mu byl zakázán vstup do kasáren. Mašínově povaze však byla cizí rezignace, ústup od vlastního rozhodnutí. Jeho příklad podněcoval a mnohým napomáhal k rozhodnutí rozšířit řady odbojářů.

Okupace Čech a Moravy překvapila V. Morávka v Olomouci. Také on záhy pochopil, že národ může znovu získat svobodu jen a jen bojem všude tam, kde se k tomu nabízela příležitost. Doslechl se o možnostech odejít do zahraničí, kam začaly proudit desítky vojáků z nacisty likvidované čs. armády. Proto se Morávek pokusil na jaře 1939 o přechod do Polska u Moravské Ostravy. Ale neuspěl. Zklamán se vrátil do rodného Kolína. Po propuštění z armády mu byla předurčena kariéra úředníka u kolínského pracovního úřadu. Pětatřicetiletému Morávkovu, vojákovi tělem i duší, se nelíbila poklidná služba v úřadě. Hledal spojení ke vznikajícímu odboji. Nalézal prozatím jen tenké spojovací nitky, ale současně stejně odhodlané spolupracovníky, s nimiž pak budoval v Kolíně vojensky organizovanou odbojovou organizaci.

Takováto organizace - nazvaná Obrana národa (ON) - se začala vytvářet z podnětu bývalých čs. vojáků v průběhu jara a léta roku 1939. Hlavním cílem ON se stalo znovuosvobození a obnova předmnichovského Československa. Její organizátoři se snažili podchytili spolehlivé Čechy, ochotné a připravené zúčastnit se boje, aby mohla být vytvořena rozsáhlá síť „rámcové armády v podzemí“, která by ve „vhodný okamžik“ vystoupila se zbraní v ruce proti okupantům. A právě v jejich řadách nacházíme v roce 1939 také pplk. Balabána, pplk. Mašína a škpt. Morávka. Zprvu se zapojili podle možností, předpokladů a vlastního uvážení tam, kde existovaly anebo se utvářely pro odbojovou práci základní podmínky. Teprve později se jejich cesty spojily v ilegalitě. Patřili k vojákům, o nichž se konstatovalo v úřední zprávě pražské vedoucí úřadovny gestapa, zaslané do Berlína v roce 1943: *„Ihned s likvidací čs. armády se vytvářely pod vedením důstojníků skupiny, které ostře odmítaly nový státoprávní stav a chtěly během pozdější války Německé říši proti Polsku a západním mocnostem aktivní ilegální činnosti, zřízení a nasazením občanské armády znovuoobnovit Čs. republiku v jejich starých hranicích.“*

Pplk. Mašína nesmírně tížila skutečnost, že se Německo zmocnilo moderní výzbroje čs. armády. Věděl, že beze zbraní není možné bojovat, a jako by předvídal vývoj, snažil se zachránit pro odboj alespoň lehké pěchotní zbraně. Ještě před příchodem Němců proto odváželi Mašínovi spolupracovníci J. Likař a V. Řehák z ruzyňských kasáren zbraně „vydávané“ Mašínem. Nejprve je ukrývali na Bílé hoře a potom rozváželi např. do Zličína, do Řep, kde vznikala zvláštní „depa zbraní“. Kdekoli se i po okupaci naskytla Mašínovi možnost získat zbraně a střelivo, udělal všechno pro jejich získání. Asi nikoli náhodou používal v té době krycí jméno Pobera.

Nezbytnou potřebu zbraní si uvědomovali současně vedoucí činitelé organizace Obrana národa, kteří předpokládali, že dojde zanedlouho k válečnému konfliktu, v němž bude Německo poraženo a bude možné uskutečnit plánovanou převratovou akci v okupovaných českých zemích. V kruzích bývalých důstojníků byla známa dosavadní Mašínova činnost, rozhodnost jeho odporu proti okupaci i horlivost při shromažďování a ukrývání zbraní. Pplk. Kavena o něm po válce napsal: *„Mašín byl bouřlivák, nadevše ho zajímalo střelivo, zbraně a výbušniny.“* Zřejmě proto byl pplk. Mašín spolu s plk. Milotou a pplk. Studlarem pověřen v rámci velení ON - Velká Praha materiálními otázkami. Kromě toho se zabýval Mašín také tzv. cukrářstvím, jak se v odboji tehdy říkalo přípravě a provádění sabotážních a diverzních akcí.

Z řady míst, např. z Ústřední vojenské zbrojnice v Praze na Ořechovce, ale i z továren např. Avia, Letov, strakonické Zbrojovky byly pod různými „legálními“ záminkami vyváženy zbraně a ukrývány pro případnou potřebu. Z iniciativy Mašína a Studlara vzniklo dokonce „centrální“ ilegální skladiště zbraní v Dejvicích. Jeho kapacita záhy nestačila, a tak Mašín za pomoci dalších spolupracovníků zřizoval skladiště jak v Praze (např. na trojském ostrově), tak zejména na venkově (např. na Roudnicku, Křivoklátsku, ve Zbýšově u Čáslavi aj.). Pro ilustraci jen dodejme, že když na jaře roku 1940 odhalilo gestapo některé z těchto skladišť, zajistilo značné množství zbraní, střeliva a jiného vojenského materiálu, jak uváděla zpráva

pro K. H. Franka. Ale to byly jen první kroky pplk. Mašina v odboji a nadcházející měsíce vyžadovaly podstatně rozšířit aktivitu.

Pplk. Balabán zůstal po okupaci na MNO, které provádělo likvidaci bývalé čs. armády. Pracoval v komisi pro rozmísťování vojáků z povolání do civilních zaměstnání. Přestože nikdy nepřivýkl kancelářské práci, pochopil jaký má pro organizaci ilegální práce význam „úředně vynucený“ styk s bývalými důstojníky. Využíval jejich návštěv a nejenže je přesvědčoval o nutnosti zapojit se, ale zároveň zřizoval jejich umístění v orgánech protektorátní správy, ve zbrojním průmyslu a jinde s vědomím potřeb formující se „centrální“ odbojové organizace ON. Sám byl v prvních měsících pověřen organizací a velením pluku „rámcové armády v podzemí“ v tehdejší Praze VII. Jeho vrozený organizační talent, nebojácnost a neúnavnost v ilegální práci i široké osobní kontakty předurčovaly Balabána k mnohostrannějším úkolům, než se očekávalo od velitele pluku, a proto v létě 1939 přešel do okruhu užších spolupracovníků ústředního velení ON. Osobně do značné míry nesouhlasil s tím, že ON převzala z armády organizační schéma (hierarchicky vybudovaný systém od ústředního velení, přes zemská, krajská až po místní velitelství), které podle jeho názoru neodpovídalo novým a dosud nevyzkoušeným podmínkám ilegality a naopak v sobě skrývalo možnost snadného proniknutí gestapa a likvidace. Prohlašoval také, že do odbojové práce mají být zapojováni lidé především podle schopností a nikoli jenom podle hodností.

Byla již zmínka o organizační aktivitě škpt. Morávka na Kolínsku, kde se podílel na vytváření „divize podzemní armády“ pod velením plk. J. Buršíka. Byl pověřen funkcí zpravodajského důstojníka, jenž měl za úkol předávat shromážděné informace (např. o transportech německého vojska, výrobě, hospodářských poměrech v různých závodech v oblasti působení divize ON, o nespolehlivých českých lidech, kolaborantech apod.) na zemské vojenské velitelství Čechy ON se sídlem v Praze. Někdy na přelomu podzimu a zimy roku 1939 došlo k prvním kontaktům Morávka s pplk. Mašínem a Balabánem. Z jejich setkání tak vzešlo Morávko rozhodnutí opustit Kolín a přemístit se do Prahy, aby se mohl plně věnovat práci v odbojovém hnutí.

Přelom let 1939/1940 uzavíral jednu z etap činnosti vojenské ilegální organizace ON. Na sklonku roku 1939 došlo k zatčení řady čelných představitelů ON a jiní byli donuceni hledat východisko z ohrožení v emigraci. V únoru 1940 přišel ze strany okupantů dosud nejtvrdší zásah do řad příslušníků ON. Postihoval nejen velení, ale i nejnižší složky hierarchicky vybudované ON. „Rámcová armáda v podzemí“ se pozvolna rozpývala, přestávala existovat v původní podobě. Nadešlo období, kdy bylo třeba znovu navazovat zpretrhané kontakty jak mezi zbylými skupinami, tak mezi jednotlivci.

Právě v první polovině roku 1940 probíhal na odbojové frontě závažný proces sjednocování jejich jednotlivých „centrálních“ organizací, završený vytvořením koordinačního orgánu Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD) v květnu 1940. Na jeho zformování měl bezesporu za jeho vojenskou složku nemalý podíl pplk. Balabán, vystupující tehdy pod krycím jménem Kop nebo také Fanta. Na jedné straně usiloval o zjištění stavu sítě ON po zatýkání a na straně druhé jednal s představiteli tzv. odborářů - tedy Petičního výboru Věrní zůstaneme (PVVZ), jehož síť se

v tu dobu rozprostírala prakticky po celém protektorátním území, a se zástupci další „centrální“ organizace Politické ústředí (PU). Ovšem jeho zájem se stále více upíral k oblasti zpravodajství. Ta se stala vedle neúnavné organizační činnosti jeho doménou. Postupně vybudoval s pplk. Mašínem a škpt. Morávkem jakousi zpravodajskou ústřednu, kam se sbíhaly z různých míst protektorátu informace vojenského, hospodářského i politického charakteru. Zdánlivě drobné a bezvýznamné zprávy umožňovaly ve svém mozaikovém celku získat přehled a vyhodnotit situaci mnohdy lépe než tzv. prvotřídní informace.

Naléhavým problémem zůstávala doprava těchto informací do zahraničí, především bývalým čs. zpravodajcům, kteří zřídili po svém odletu ještě před 15. březnem novou exilovou ústřednu v Londýně. Zhruba existovaly dvě základní možnosti - kurýrní anebo radiotelegrafické spojení. Zpočátku převažovalo předávání zpráv prostřednictvím kurýrů. Využívalo se různých druhů „legálních“ cest, především obchodních a zprávy přenášeli i noví emigranti. Také Balabán spolu s Mašínem a Morávkem dopravovali tímto způsobem zprávy zejména prostřednictvím zaměstnanců železnic (resp. mezinárodních společností např. Mitropa). Těmito cestami se dostávaly do zahraničí rozsáhlejší zprávy nebo informace z výroby nových druhů zbraní, doplňované nezřídka technickými výkresy. Poznamená se v souvislosti s rostoucím počtem „žhavých“ zpráv ukazovalo, že kurýrní spojení se zahraničím je příliš zdlouhavé, neboť zásilky putovaly několik týdnů a někdy dokonce měsíců. Již na podzim 1939 se pokoušel odboj o přímé radiotelegrafické spojení mezi domovem a zahraničím. Přestože se podařilo sice navázat první kontakty nejprve s Varšavou, později s Bukurešťí, Paříží a v listopadu přímo s Londýnem, objevovaly se neustále technické obtíže a pak koncem roku 1939 přišlo zatýkání. Teprve počátkem dubna 1940 se obnovilo na adekvátní technické úrovni oboustranné spojení mezi Prahou a Londýnem a fungovalo pak, i když s některými přestávkami, prakticky až do počátku října 1941. Neznamená to, že by nadále nejezdili kurýři, ale vývoj mezinárodně politický a válečná situace od druhé poloviny roku 1940 tento kontakt značně zkomplikovaly a cesty zpráv byly ještě zdlouhavější. Proto logicky vzrostl význam radiotelegrafického spojení. Například jen za duben 1940 odešlo éterem 191 depeší a bylo jen málo těch, u nichž chyběl podpis Kop, Pavel, Bohouš - krycí jména Balabána.

Pochopitelně rozsáhlá a mnohostranná odbojová aktivita „tří králů“ nemohla zcela uniknout zájmu gestapa. První náznaky o jejich činnosti zjistilo gestapo již v průběhu rozsáhlé zatýkací akce mezi členy ON na přelomu let 1939 a 1940. Další stopa byla nenadále objevena v Budapešti, kde počátkem jara 1940 abwehr odhalil čs. zpravodajskou přepážku na francouzském vyslanectví. O výsledcích byla okamžitě informována Praha a na tamní vedoucí úřadovně gestapa byl vyšetřováním pověřen kriminální komisař O. Fleischer. Na podkladě jeho výsledků dokonce zjistil, že spojení „tří králů“ sahá až do sídla gestapa v tehdejší Bredovské ulici (dnes Politických vězňů), odkud dostávali za pomoci českých policistů zprávy o průběhu některých vyšetřování, varování nebo například telefonní seznam příslušníků pražského gestapa. Ohrožen byl bezprostředně z jiné strany Mašíň, když gestapo zjistilo jeho kontakt do semtínské Explosie. Odtud dostával již delší

dobu poměrně značné množství výbušnin pro svou tzv. cukrářskou činnost. Prozatím se však gestapo dále nedostalo.

Vojenská vítězství Německa na západní frontě, kapitulace Francie počátkem léta 1940 přinášely do odboje depresivní nálady a hlavně ztrátu iluzí o vojenských možnostech západoevropských velmocí. Všeobecně se rozšířila představa, že poslední nadějí a „hráz“ proti německé agresi představuje Sovětský svaz. O těchto náladách také sděloval Kop (pplk. Balabán) do Londýna koncem léta roku 1940: *„Největší ranou pro náš národ byl pád Francie, který nečekali ani ti největší pesimisté. Jest nesporné, že následkem beznadějnosti lidu v naše osvobození, která se v lidu po francouzské katastrofě rozmohla, utrpěla i chuť k činnosti v cukrářství a zpravodajství a všechno naše snažení bylo díky rafinované německé propagandě považováno za marné ... Ve všech vrstvách se opět počíná probouzet naděje v zásah SSSR, od něhož si lidé slibují pomoc ... Všeobecně se věří, že dříve nebo později dojde ke konfliktu Ruska s Německem, při němž se nám podaří obnovit svoji samostatnost ... Díky těmto nadějím vybědli náš lid do určité míry ze své skleslosti.“*

Není tedy zcela náhodné, že právě Balabán vyvíjel ve spolupráci s plk. Churavým, plk. Srstkou a dalšími z okruhu koordinačního orgánu ÚVOD iniciativu navázat užší kontakty se sovětskými zástupci v protektorátě, především se zpravodajskými rezidenty. K navázání spolupráce skutečně došlo na přelomu května a června 1940 a iniciativa domácí odbojové fronty také podstatně ovlivnila, i přes zdrženlivý postoj exilových politiků, rozvoj vzájemných styků i v Londýně, v Istanbulu, a to ještě před 22. červnem 1941.

Vítězná tažení německých vojsk v západní Evropě koncem jara a počátkem léta 1940 se také odrazila na činnosti zpravodajského oddělení čs. MNO v Londýně. Čs. zpravodajci museli urychleně vyklidit předsunutou agenturní ústřednu Libuše v Holandsku. Doposud jí byl přikládán značný význam, protože jejím prostřednictvím udržovali kontakt s agentem v protektorátu - s „Frantou, A-54, René, Vorallem“. Pod těmito a ještě jinými krycími jmény vystupoval Paul Thümmel, pracovník pražské úřadovny abwehru, který navázal s čs. zpravodajci spojení již v roce 1936. Jeho zprávy, za něž si nechával vyplácet značné obnosy, patřily podle názoru zpravodajců a zejména náčelníka 2. oddělení plk. F. Moravce k „prvotřídním“ a jako „perfektní“ současně napomáhaly zvýšit prestiž čs. zahraniční věci mezi západoevropskými spojenci. Tehdejší situaci charakterizoval šéf agentury Libuše mjr. A. Frank slovy: *„Připadali jsme si jako bez pravé ruky. Bylo nepochybné, že spojení musíme obnovit, a co nejdříve ... Krátce a dobře - rozhodli jsme se obnovit spojení s „Frantou“ pomocí domácího odboje. Aniž by londýňští zpravodajci a zejména plk. Moravec dostatečně zvážili fakt, že svého „spolupracovníka“, ale na druhé straně profesionála německé kontrašpionáže propojují na síť odboje, odeslali v polovině června 1940 do Prahy depeši pro Bohuše (plk. Balabána) s požadavkem co nejdříve navázat kontakt s „Frantou“. Nebylo snadné okamžitě vyhovět žádosti. Balabán pověřil tímto úkolem škpt. Morávka. Ten během příštích týdnů po spletitém hledání získal přímý osobní kontakt k P. Thümmelovi a 12. července odvysílala pražská radiostanice Sparta do Londýna: „Mora (kr. jméno plk. Moravce - pozn. aut.). Franti-*

šek bude doma 12. 7. Zařídíme. Kop." Tím se znovu otevřela cesta pro zprávy, na nichž mělo zájem jak čs. vojenské a politické vedení, tak Britové, protože Německo připravovalo invazi na britské ostrovy.

Pro „tři krále“ nastávaly měsíce usilovné zpravodajské práce. Svou pozornost soustřeďovali jenom na informace od A-54, které navíc nebyly tak časté, jak se předpokládalo, ale pečlivě také vyhodnocovali zprávy z odbojové sítě ÚVOD. V radiodepeších se objevovaly stručně a konkrétně formulované informace o přesunech německých vojsk přes území protektorátu či o změnách ve výrobních programech válečně důležitých závodů nebo o zahájení výroby nových zbraní např. ve Škodovce, v brněnské Zbrojovce apod. Rozsáhlejší zprávy byly posílány i nadále kurýry. Kromě požadavků na zintenzivnění zpravodajské činnosti, přicházely také pokyny k rozšíření sabotážní činnosti. Avšak k tomu nebyly vhodné podmínky a Balabán odpověděl s neskrývaným roztrpčením obšírněji než obvykle: „Není naší vinou, že nemůžeme vést válku se zbraněmi v těch jednotkách, které jsme měli. Vaše činnost za hranicemi, naše doma, těžké ztráty na životech a majetku, plná vězení a koncentrační tábory jsou důkazem naší válečné činnosti, která nám po Mnichovu zbyla. Je to spojencům málo?" V silách odboje nebylo vystupňovat „cukrářství“, protože: „materiálu máme málo“, sdělovali „tři králové“ do Londýna, „lidí nedostatek. Doplňujeme obojí, ztráty neustále ... Berte v úvahu velmi tuhý režim.“ Teprve rok 1941 přinesl určité oživení i v této oblasti, prozatím se tedy soustřeďovala činnost v prvé řadě na zpravodajství.

Množství nashromážděných zpráv, z nichž nebyly všechny vojenského charakteru, ale mnohé se týkaly také politických názorů v odboji, vývoje i rozporů ve sjednocovacím procesu v rámci ÚVOD, vyžadovaly stále větší frekvenci radiostanice. Nikoli nadarmo upozorňovali v polovině ledna 1941 z Londýna, aby došlo k omezení: „*Mláťte (vysíláte - pozn. aut.) příliš mnoho a některé věci můžeme postrádat. Máme především zájem na tom, aby se spojení udrželo a abyste se neprozradili.*“ Omezení se ovšem nemělo týkat vojenských a vojenskopolitických zpráv, „na nichž máme stále mimořádný zájem“, sděloval do Prahy plk. Moravec.

Nebezpečí prozrazení vskutku existovalo, vždyť gestapo s velkým úsilím a nasazením pátralo, hledalo stopy po těch, kteří zajišťovali jak zpravodajství, tak radiospojení. Již koncem srpna 1940 „František“ potvrdil špkt. Morávkovi, že gestapo dostalo příkaz dopadnout v dohledné době Balabána a jeho spolupracovníky Mašina a Morávka. Ani toto či jiná varování jim však nezabránila v další ilegální činnosti. Od přelomu let 1940 a 1941 se snažili zřídit vlastní radiostanici, která by v případě potřeby nahradila dosavadní radiokontakt přes Spartu I, a především umožňovala „depeše tajného rázu vojenského“. Obávali se průlomu do sítě ÚVOD a chtěli mít možnost „v nejužším okruhu konspirační sítě nás vojáků“ pokračovat v práci. Svou situaci vyličil ve zprávě gen. Ingrovi z 21. března 1941: „*Byly by to dlouhé kapitoly, kdybychom vám měli líčit hořkosti ze zklamání v kamarádech, kteří s námi táhli za jeden provaz a pak zradili nejpodlejší způsobem, chytajíce se stébla jako tonoucí, totiž naděje, že by si mohli pro sebe vykoupit svobodu pomáháním konkurenci v našem stíhání. Jsou to nejsmutnější zjevy v našem podnikání. Díky jim se stala naše pozice dosti obtížnou, ale to nás nijak neodradí. Vždyť vám praskají pumy nad hlavami a neklesáte na mysl, proč tedy bychom se měli my*

strachovat, loupne-li po nás okem lovec skalpů v zeleném kloboučku, který snad má naše foto na nočním stolku doma a v kapse na ulici. Snad Pán Bůh dá, že ještě vydržíme ... Zdravíme vás co nejupřímněji kdysi muzikanti (kryptoným pro vojenskou síť v odboji - pozn. - aut.) - nyní skromní šumaři Bohuš, Pobera, Vlasta." Ještě dříve než se dostala tato zpráva kurýrní cestou do rukou adresáta, ozvala se koncem března 1941 z Prahy nová radiostanice Sparta II. Její provoz probíhal cele v režii Balabána, Mašína, Morávka a radisty čet. F. Peltána. Na rozdíl od vysílačky ÚVOD (Sparta I) nežádali a ani nepředpokládali, že budou udržovat permanentní styk. Vytvořili pouze náhradní spojení a podmínky pro rychlé předání skutečně důležitých a stále častěji požadovaných vojenských zpráv, vždyť se připravovalo nové tažení německých vojsk tentokrát na Východ.

To však již nadcházela doba prvního úderu gestapa do řad „tří králů“. V podvečer 22. dubna 1941 odešel Balabán ze svého ilegálního bytu v Praze na Hanspaulce na předem smlouvenou schůzku do lékárny O. Schiedecka na tehdejší Velvarské třídě. Místo spolupracovníků čekalo gestapo. Balabán se pokusil o útěk, ale do nohy jej zasáhla střela, která ukončila jeho pokus uniknout. Zatčení pplk. Balabána považovalo gestapo za velký úspěch. Neprodleně byl o této události informován také Londýn. V depeši z prvních dnů května 1941 Mašín sděloval: „*Zatčení Kopa činí dojem zrady. Dosud mlčí. Tom.*“ Balabán nepromluvil ani potom, a pokud byl usvědčován, snažil se zmást gestapo, aby neohrozil své spolubojovníky. O nece-
lých šest měsíců později se stal jednou z prvních obětí prvního stanného práva po příchodu R. Heydricha do protektorátu ve funkci zastupujícího říšského protektora. 3. října 1941 byl v Kobylisích popraven.

Po Balabánovi převzal vedení zpravodajské sítě a dalších kontaktů pplk. Mašín, zprvu vystupující pod jménem Era a od května 1941 jako Tom. Ze zahraničí se ozývaly naléhavé požadavky na dodávání zpravodajských informací. Význam zpravodajské sítě ÚVOD byl o to větší, že gestapo v březnu 1941 odhalilo vedení rozsáhlé organizované sítě sovětské zpravodajské služby v protektorátu, pracující z iniciativy R. Seluckého a jeho čtyř spolupracovníků pod vedením pražského rezidenta od počátku roku 1940.

Tuto skutečnost si uvědomovala také pražská řídicí služba gestapa a snažil se všemi dostupnými prostředky zamezit „protiněmecké špionáži“. Největší pozornost se zaměřovala na „černé“ vysílačky. Ve spolupráci s odposlouchávací a zaměřovací službou německé pořádkové policie, ale i za pomoci těch, o nichž se nechvalně zmiňovali „tři králové“ ve své březnové zprávě do Londýna, zjistilo gestapo stanoviště vysílačky ÚVOD (Sparta I) v Praze-Hodkovičkách a 7. května udeřilo. Nastalo zatýkání.

Mašín s Morávkem se dozvěděli o akci gestapa. Nyní již zbývala pouze Sparta II. Bylo třeba nejen neprodleně informovat londýnskou centrálu, ale také předat další zprávy. V té době byla Sparta II umístěna v Nuslích v ulici Pod Terebkou. Dohodli se, že se sejdou s radistou Poltánem 13. května. Ačkoli byli varováni, domnívali se, že odvysílají nejnaléhavější depeše bez potíží. Netušili však, že gestapo se dozvědělo mnoho. Sotva začali vysílat, zahájilo gestapo akci. Došlo k přestřelce, během které Mašín kryl ústup Morávka a Peltána, kteří unikli asi

z patnáctimetrové výšky po ocelovém drátě. Mašín se přesile neubráníl, byl střelen do boku, pravého zápěstí a do nohou, a dostal se do rukou gestapa. Jeho úředníci zpočátku nevěděli, koho vlastně zatklí. Teprve když jim sám oznámil, že je pplk. Mašín, dozvěděli se, kdo před nimi stojí. Dny předtím i potom čekalo na Mašína nelidské týrání, přesto se nevzdával myšlenky na útěk. Když jej převezení do lazaretu SS na Jiráskově klinice (dnes porodnice v Praze-Podolí), pokusil se neúspěšně o přepad svého strážce. Po návratu na Pankrác se několikrát pokusil o sebevraždu, ale vždy byl „zachráněn“, aby mohl vypovídat. Ani nejtvrďší výslechové metody Mašína nezlomily. Na přelomu jara a léta 1942, kdy probíhaly výslechy u německého vyšetřujícího soudce, setkali se s Mašínem jeho spoluobojovníci, které v roce 1939 zapojoval do odboje. Jeden z nich, O. Jednorozec, po válce napsal o konfrontaci s pplk. Mašínem: „... byl v trestaneckých šatech s okovy na ruku, blbý a vyhublý, ale přece jen duševně silný. Vypovídal ve prospěch naší skupiny a tvrdím, že nás svou výpovědí zachránil před popravou ... Mluvil jen česky a na německé otázky odpovídal opět jen hrdě česky. Bylo to moje poslední setkání s Mašínem.“ 30. června 1942 ukončily život pplk. J. Mašína výstřely popravčí čety v Praze-Kobylisích.

Z trojlístku nerozlučných a odvážných kamarádů zbyl po Mašínově zatčení jen jeden - škpt. V. Morávek. Věděl, že nejnaléhavějším úkolem je obnovit radiospojení se zahraničím a spolu s F. Peltánem se jim to podařilo. Od počátku června 1941 zkoušeli zahájit pravidelný provoz vysílačky. V polovině měsíce zachytili v čs. Vojenské radiové ústředně depeši pro gen. Ingra: „*Voláme marně přátele z Loun (krycí název Londýna - pozn. aut.) podle úmluvy pro VAR (velitelství armády, podle depeše Sparty II z 28. 3. 1941 - pozn. aut.). Vlasta nyní Ota (V. Morávek - pozn. aut.).*“ Příští den následovala další depeše, která objasňovala události v ulici Pod Terebkou a informovala o situaci na domácích odbojových frontě. Až do 28. června 1941 docházely do Londýna depeše vysílané Spartou II, nyní přejmenovanou na Vlastu.

Během těchto dnů se otevřela ve vývoji válečného konfliktu nová kapitola. 22. června vpadla vojska Německa a dalších fašistických států na sovětské území. V. Morávek sledoval vývoj války i mezinárodních vztahů velmi pozorně, ale v daném okamžiku měl také jiné a jistě aktuálnější starosti. Přípravou únos Mašína z lazaretu SS, ale jeho převoz na Pankrác akci zhatil. Morávek se nevzdával a předpokládal, že zorganizuje přepad transportní kolony z Pankráce do budovy gestapa v Bredovské ulici. Avšak zatčením několika z českých zaměstnanců pankrácké věznice, kteří měli dodat nezbytné informace o Mašínově cestě, ztroskotat i tento plán. Odhodlal se tedy obrátit přímo na představitele čs. emigrace v Londýně. Dne 26. června 1941 odeslal obsáhlou depeši, jejíž text autenticky hovoří o odbojové činnosti Balabána a Mašína a současně naznačuje Morávkův vztah k odbojovým kamarádům: „*Prosíme Sezimu, Jasana a Sudara (dr. Beneše, gen. Ingra a pplk. Moravce - pozn. aut.), aby působili svým vzácným vlivem na příslušných místech anglické vlády a žádali výměnu Mašína a Balabána za dva německé důstojníky držené v anglickém zajetí. Oba označení zvláštním rozkazem za státní nepřátele č. 1.*“ Morávek svou žádost dále zdůvodňuje: „*Všechny výbuchy pekelných strojů v Berlíně a jinde přičítané mylně anglické IS, katastrofy plynárny, ředitelství pošt, min. letectví a jiné v Reichu, exploze velkého měřítka v Anhaltském nádraží*

v prosinci 1940 jakož i široce rozvětvená činnost sabotážní na drahách zde, v Německu a Itálii jsou dílem Poberovým." O Mašinovi pak Morávek sdělil do Londýna: „Tento vzácný člověk, vzor lidské cti a statečnosti obětoval vše, co se obětovat dá ... a nyní ztratil i nejceněnější statek - lidskou svobodu, již byl zbaven v okamžiku, kdy chtěl splnit úkol spojený s vámi. Jsou-li u nás ukryty zbraně, skryl je on. Trpí nyní nesmírně, neb Němci to vědí a mučí ho nejkrutějším způsobem, přestože jest těžce zraněn, má čtyři střelné rány v těle. Dvěma pokusy o sebevraždu vzal nám možnost vyprostit ho násilím." K úloze Balabána v odboji Morávek vzkazoval: „Zhodnotit práci Kopovu přísluší vám, neboť jste s ním byli ve styku. Získání cenných konstrukčních plánů jest jeho zásluhou." Morávek také informoval Londýn, že „podle sdělení René (nové krycí jméno P. Thümmela - pozn. aut.) vyhlídky na výměnu velmi dobré" a končí svou depeši: „Prosím vás, abyste učinili pokus o zachránění života dvou u nás doma nad jiné vzácných lidí." Morávkova žádost však zřejmě přeceňovala možnosti čs. londýnské emigrace, především jejich představitelů, a tak ani tento poslední pokus o záchranu kamarádů nevyšel.

Za dva dny po odeslání této depeše vypátrala odposlechová a zaměřovací služba pod velením npor. Kosche umístění vysílačky a 28. června přepadlo gestapo byt F. Mandlíka v nuselské Horní ulici. Morávek i Peltán opět unikli, ale gestapo zatklo manžele Mandlíkovi, zajistilo vysílačku a část depeší. Domnívalo se, že konečně zlikvidovalo poslední „černou" vysílačku, ale již 8. července zahájila opět provoz Sparta I.

Koncem září 1941 nastoupil do funkce zastupujícího říšského protektora nový muž - R. Heydrich, který měl zaručit pacifikaci protektorátu a potlačit všechna ohniska odboje. Již jeho první akt po příjezdu do Prahy - vyhlášení civilního výjimečného stavu - dával tušit, jaká je pravá Heydrichova úloha. A právě ve dnech těsně po Heydrichově příchodu se chytalo pražské gestapo k akci, která uzavřela dosud úspěšný provoz radiostanice Sparta I. V noci ze 3. na 4. října přepadlo byt úředníka finanční stráže K. Prokopa v Praze-Jinonicích, kde byla v té době umístěna Sparta I. Gestapu se dostal do rukou materiál, na jehož základě pak postupovalo nejen při připravovaném zásahu proti ilegální síti ÚVOD, ale i proti parašutistovi F. Pavelkovi, který byl vyslán čs. MNO v Londýně, aby předal vedení ÚVOD novou vysílačku a sadu krystalů. Během října došlo k zatčení většiny vedoucích představitelů ÚVOD i parašutisty F. Pavelky. Z dřívější rozsáhlé a výkonné sítě zbývaly koncem roku 1941 již jenom někteří jednotlivci a menší skupinky. V Morávka se naštěstí zatýkání přímo nedotýkalo, protože od září 1941 neudržoval úzký kontakt se členy ÚVOD ani jeho radiotelegrafickou skupinou. Pokoušel se o obnovení vlastního spojení s Londýnem, ale jeho snaha se nesetkala až do konce roku 1941 s úspěchem. Zdá se, že Morávek po řadě osobních zkušeností příliš nedůvěřoval zakonspirovanosti ÚVOD, a proto omezoval styk na nejnútnejší míru. Ovšem k určitému ohrožení přece jenom došlo.

Z rozluštěných depeší, zabavených při akci v jinonickém akcízu, a jejich vyhodnocení dospělo gestapo k názoru, že „René", jehož zprávy se objevovaly v depeších, bude někdo z pražské úřadovny abwehru. Dne 19. října 1941 byl

zatčen P. Thümmel „pro vážné podezření z velezrady“. A prakticky jediný z odbojářů, kdo s ním udržoval osobní kontakt, byl V. Morávek. O měsíc později byl Thümmel propuštěn z vazby, přestože pražská řídicí úřadovna gestapa dokazovala jeho totožnost s „Reném“. Ovšem, jak se psalo ve zprávě pražského gestapa z 27. 3. 1942, „za účelem nejbedlivějšího sledování jeho styků s vedoucím vyzvědačské skupiny v Praze Morávkem“. Thümmel se však o svém zatčení nezmínil Morávkovi ani slovem.

Po odmítnutí pražské vysílky Sparta I a zatčení parašutisty F. Pavelky vyslalo Moravcovo 2. oddělení čs. MNO v Londýně do českých zemí tři nové výsadky Silver A, Silver B a Anthropoid. Základním úkolem parašutistů ze Silver A bylo navázat nové spojení s odbojovým vedením, předávat vlastní vysílačkou zprávy do Londýna, kontaktovat opětně škpt. Morávka a jeho prostřednictvím znovu získat zpravodajské informace od P. Thümmela. Pro V. Morávka nastávaly však již zlé časy. Ještě před příchodem parašutistů musel odolávat gestapu, které přepadlo dne 20. prosince 1941 jeho ilegální úkryt v Karlově ulici na Starém Městě. Také tentokrát uprchl, když si doslova prostřílel cestu mezi gestapáky, z nichž tři těžce zranil. To již nebyl jenom život v ilegalitě, ale přímo život psance.

Teprve v polovině března 1942 se podařilo po počátečních komplikacích a velkém úsilí navázat veliteli výsadku Silver A npor. A. Bartošovi přímé spojení s Morávkem. Bartoš hlásil do Londýna: „... Na základě sobotní relace a pomoci Bočkové (manželka plk. Bočka, jenž působil na čs. MNO v Londýně - pozn. aut.) navázán osobní styk s Otou.“ Mezitím byl 22. února 1942 znovu zatčen Thümmel, a to nevěděl nikdo z okruhu odbojářů. Při výsleších pak přiznal, jak dokládá zmiňovaná zpráva pražské řídicí služebny gestapa z 27. 3. 1942, že spolupracuje s čs. zpravodajskou službou a je totožný s „Reném“. Od roku 1940 udržuje styk se škpt. Morávkem, jenž zajišťuje předávání jeho informací plk. Moravcovi do Londýna. Na základě Thümmelova doznání se dohodli představitelé německých bezpečnostních a zpravodajských služeb, že se pokusí za přispění Thümmela dopadnout škpt. Morávka. Druhou část tohoto plánu, o němž z pochopitelných důvodů není v dobové zprávě ani zmínka, tvořila snaha proniknout do řad parašutistů a jejich domácích pomocníků.

Od svého propuštění pracoval Thümmel podle pokynů abwehru a pod kontrolou gestapa. Na několika následujících schůzkách od něho dostal Morávek „zprávy“ pro Londýn, nepochybně připravené německými službami v rámci zpravodajské kamufláže. Ten je pak předal, zašifrované vlastním klíčem, kpt. Bartošovi k odeslání. Thümmel však zatím nesplnil hlavní úkol napomoci dopadnout Morávka, a tak byl 20. března potřetí a definitivně zatčen. Uvedl, že má na příští den domluvenou schůzku s Morávkem. Leon (Morávek) měl čekat na Evu (Thümmel) nedaleko střešovické vozovny. Ale ke schůzce již nedošlo. Místo Thümmela obklíčil a observoval místo schůzky v parčíku naproti vozovny přepadový oddíl gestapa. Krátce po sedmé hodině večer přišel směrem od Břevnova do parčíku muž. Morávkův pomocník a spojka V. Řehák (v odbojových kruzích armády známý pod krycím jménem Fešák, jeden z prvních bělohorských spolupracovníků pplk. Mašína) a než mohl cokoliv udělat, byl okamžitě zatčen. „Asi v 19. 15.“ psal R. Heydrich do Berlína

M. Bormannovi ve své 20. zprávě o situaci v Protektorátě Čechy a Morava dne 16. května 1942, „*kdy moji úředníci zatčeného odváděli, objevil se z jedné postranní cesty nečekaně Morávek. Spatřil svou zatčenou spojku a zahájil ihned palbu, kterou moji úředníci opětovali. Morávek byl zasažen do stehna a lýtko.*“ Přestože se mohl Morávek pokusit o záchranu útekem, snažil se svému kamarádovi pomoci. Ale situace již vypadala beznadějně. I přes své zranění se dal na ústup. Za neustálé střelby po pronásledovatelích běžel směrem k Prašnému mostu. Odbočil směrem k Dejvicím, ale to již mu ubývaly síly. „*Když byl Morávek obklíčen,*“ psal Heydrich ve své zprávě, „*a neměl již naději na únik, zastřelil se dříve, než mu v tom mohli moji úředníci zabránit. Za tuto krátkou dobu vypálil Morávek přes 50 ran ... a sám byl zasažen deseti ranami. Při prohlídce byly u něho nalezeny dvě pistole ráže 9 mm, sedm prázdných rezervních zásobníků...*“ Mezi topoly na Prašném mostě se uzavřel život „benjamínka“ legendární trojice odbojářů - „tří králů“.

Použité prameny a literatura:

- **Materiály z fondů Vojenského historického archivu a Státního ústředního archivu v Praze.**
- **Jelínek, Z.:** Operace Silver A. Kolín 1984.
- **Jelínek, Z.:** Operace Percentage. Odboj a revoluce - Zprávy, 1969, č. 2, s. 64-107.
- **Kettner, P. - Jedlička, I. M.:** Tři kontra gestapo. Praha 1967.
- **Koutek, J.:** Tichá fronta. Praha 1985.
- **Procházka, J.:** Sestupme ke kořenům ... Lošany u Kolína 1947.
- **Vozka, J.:** Hrdinové domácího odboje. Praha 1946.
- **Vzpomínky na okupaci. Díl I., edit. Z. Jelínek. Kolín 1986.**

PRŮBĚH SLUŽBY PODDŮSTOJNÍKŮ ČS. ARMÁDY V LETECH 1918 AŽ 1960

(Ve služebním poměru dělesloužících)

V souvislosti s novou koncepcí AČR se často mluví o profesionalizaci poddůstojnických funkcí. Znovuvytvoření kategorie dělesloužících (na čas) předpokládá navázat na přerušenu kontinuitu. Jinými slovy to znamená, že inspiraci pro řešení průběhu služby poddůstojníků dělesloužících je možné hledat v historii. Historický průřez problematiky průběhu služby poddůstojníků čs. armády v letech 1918 - 1960 nastiňuje některé cesty jak řešit tento složitý problém.

Při budování československého státu náleželo klíčové místo armádě. Její výstavba byla limitována nejen skutečností, že se jednalo o stát nově konstituovaný, ale i novostí mezinárodních, vnitropolitických a sociálních podmínek ve střední Evropě. Na základě zkušeností z první světové války vystupovaly nové požadavky na přípravu velitelského sboru. Politické i vojenské vedení stavělo do popředí prvky demokratické, které se opíraly o vzdělání a uvědomělý vztah k obraně vlasti.

Čs. armáda se konstitovala ve značné míře z bývalých vojáků z povolání staré armády, gážístů bývalé rakousko-uherské branné moci, kteří sice byli u veřejnosti značně neoblíbeni, byli však k dispozici ihned. Nermalou část tvořili také příslušníci francouzských, italských a ruských legií, kteří se do vlasti vrátili po 28. říjnu 1918. Hlavní zdroje rekrutace nových adeptů o službu v armádě byly v zásadě tři. Jednalo se o uchazeče před nástupem předepsané prezenční služby, nebo z řad vojáků vykonávajících tuto službu a ze zálohy.

Tyto okolnosti výrazně determinovaly průběh všech kategorií vojáků z povolání, jelikož politická reprezentace státu si uvědomovala provizornost, přechodnost i snadnou zranitelnost výběru, přípravy a převýchovy velitelského sboru budované armády. Tím narůstala významnost uvedených zdrojů rekrutace, protože tehdy usilovali o výchovu nového dorostu nezatíženého rakouským dědictvím, ale navazujícího na legionářskou tradici. Do branného zákona a na něj navazujících dokumentů bylo potřeba zapracovat otázky rekrutace, retence a migrace vojáků

z povolání včetně poddůstojníků. Přitom po roce 1918 se velení opíralo o zkušenosti francouzské armády a po roce 1948 se orientovalo na sovětskou armádu.

Problematika dělesloužících byla analyzována na základě dokumentů přibližně od roku 1923, kdy tato kategorie vznikla. Zanikla až v 60. letech převodem do kategorie praporčků. Kategorie dělesloužících existovala již před tímto rokem. Do roku 1923 byla tato problematika řešena provizorně vydáváním ustanovení ve Věcných věstnících. Definitivní úprava přijímání bývalých dělesloužících byla vyřešena ve Věcném věstníku č. 14. čl. 161 ze dne 27. března 1920 a vydáním prozatimního předpisu Org. 7.

V analýze dokumentů jsme se zaměřili na poddůstojníky ve služebním poměru dělesloužících z hledisek:

- vstupních podmínek dělesloužících,
- průběhu služby dělesloužících,
- podmínek ukončení další služby a přechodu do civilního života.

V historickém pohledu jsme analyzovali pouze nejdůležitější aspekty, jelikož jejich vyčerpávající přehled by vyžadoval samostatnou a obsáhlou studii.

V období let 1918 až 1923 je nutné zásadním způsobem odlišovat poddůstojníky do hodnosti četaře, kteří byli zpočátku součástí mužstva v rámci předepsané prezenční služby, od stavovské skupiny poddůstojníků z povolání, což vyplývá z celkové stavovské struktury Čs. armády přibližně do roku 1923:

- a) důstojníci z povolání,
- b) poddůstojníci z povolání (v hodnosti rotmistra),
- c) mužstvo (od vojína do četaře).

Ke zlomu dochází po roce 1922, kdy se vytváří kategorie poddůstojníků ve služebním poměru dělesloužících. Vznik této kategorie byl odůvodněn omezením prezenční služby na 18 měsíců a od roku 1923 na 14 měsíců. (Služební doba 14 až 18 měsíců byla sice vymezena právně, ale ve skutečnosti se většinou 14 měsíců nesloužilo; u jednotlivých zbraní určitý počet mužů přesluhoval přes zákonem stanovenou dobu.) V roce 1925 došlo k odlišení dělesloužících poddůstojníků a poddůstojníků z povolání tím, že z posledně jmenovaných byl vytvořen rotmistrovský sbor.

Dělesloužící poddůstojníci měli využití ve vojscích jako cvičitelé, kteří vedli výcvik mužstva pod dozorem příslušných velitelů, dále plnili úkony, které vyplývaly z jejich přidělení, nebo vykonávali službu na odborných místech. Uvedený stav byl platný až do rozpuštění čs. branné moci zákonem č. 317 z roku 1939 a bezprostředně po ukončení války až do schválení zákona č. 44 z roku 1949, jímž dochází k úpravě právních poměrů v souvislosti s reorganizací velitelského sboru. Poddůstojníkům se tato reorganizace týkala v tom, že další činnou službu konali ve služebním poměru poddůstojníka z povolání. (Poddůstojníkem z povolání se stal každý voják, který byl na svou žádost vyškolen na náklad vojenské správy a zavázal se ke konání další činné služby po ukončení základní služby.) K poslední statutární změně dělesloužících poddůstojníků dochází v roce 1960, kdy se převádějí do sboru

praporčků z povolání. Tím fakticky dělesloužící poddůstojníci v Čs. armádě zanikají. Vývoj kategorie dělesloužících znázorňuje **tabulka**.

Tabulka

Roky	Vývoj kategorie dělesloužících poddůstojníků
1923	Vznik kategorie dělesloužících poddůstojníků.
1934	K říjnu toho roku byly ve struktuře Čs. armády tyto počty: - 9 392 důstojníků, - 8 146 rotmistrů, - 9 241 dělesloužících, - 5 355 vojáků náhradní služby + zálohy, - 145 790 vojáků prezenční služby.
1935-38	Vzrostl počet ostatních kategorií a naopak poklesl počet dělesloužících na 8 555.
1939	Rozpuštění čs. branné moci zákonem č. 317 z r. 1939.
1949	Zákonem č. 44 z tohoto roku dochází k úpravě právních poměrů v souvislosti s reorganizací dělesloužících. Poddůstojníků se tato reorganizace týkala v tom, že další činnou službu konali ve služebním poměru poddůstojníka z povolání.
1960	Dělesloužící poddůstojníci zanikají převodem do sboru praporčků z povolání.

Poznámka:

Určení dělesloužících: 1. jako instruktoři při výcviku
 2. při plnění administrativních a technických úkolů
 3. dělesloužící měli zastoupení i u hradní stráže, která byla složena kromě velitelů z rotmistrů a dělesloužících poddůstojníků.

Vstupní podmínky do poměru dělesloužících poddůstojníků

Uchazeče o další službu v armádě bylo možno přijímat v zásadě dvojím způsobem:

① Podle § 12 Branného zákona z roku 1920, který stanovoval jako podmínky československé státní občanství, potřebnou duševní a fyzickou způsobilost a dosažení minimálně 17 let svého věku. Takto přijatí uchazeči byli již v rámci prezenční služby připravováni a cvičeni k další službě, ke které byli zavázáni podle § 17 výše zmíněného zákona. Pravidelná prezenční služba trvala 14 měsíců, ti kdož byli vycvičeni na státní útraty k vojenským službám z povolání nebo dostali k tomuto účelu stipendium, byli zavázáni vedle pravidelné prezenční služby ještě k další činné službě.

② Podle § 19 Branného zákona, kde bylo stanoveno, že dobrovolný vstup do Čs. branné moci může být povolen tomu, kdo vykoná zákonitou prezenční službu.

Tento způsob přijímání byl výhodnější, jelikož na rozdíl od uchazečů podle § 12 byly již známy kvality z výkonu prezenční služby.

Uchazeč o přijetí za děsloužícího musel splňovat tyto podmínky:

- čs. státní příslušnost,
- fyzickou a duševní způsobilost k řadové službě,
- vykonání zákonitě prezenční služby,
- úspěšné absolvování přípravy, později poddůstojnické školy nebo splnění podmínek nahrazujících tuto školu,
- mravní bezúhonnost a spolehlivost (zejména státní),
- úplnou znalost služebního jazyka, aby bylo možno žadatele použít ke všem služebním úkonům příslušejícím děsloužícím,
- absolvování alespoň obecné školy,
- svobodný stav,
- převzetí závazku k dobrovolné další službě (reverz).

Pro některé skupiny zbraní, např. u letectva museli uchazeči vyhovovat ještě dalším zvláštním podmínkám, podle okolností museli být vyučeni určitému řemeslu. Podmínky vždy stanovovalo ministerstvo národní obrany.

O povolení k další činné službě bylo možné se ucházet již tři měsíce před ukončením prezenční služby, ve výjimečných případech v prvním roce zálohy. Na starší uchazeče měl být brán zřetel pouze v ojedinělých a náležitě odůvodněných případech. Tímto opatřením bylo sledováno, aby se děsloužící věkově nepřibližovali poddůstojníkům, později rotmistrům z povolání. K žádostem o povolení další služby museli uchazeči připojovat reverz, jímž na sebe přejímali závazky k délce služby. O žádostech se rozhodovalo u tzv. kmenových těles žadatelů po komisionálním posouzení. Povolení se udělovalo zpravidla na jeden až dva roky, poté se prodlžovalo. Maximální délka služby byla stanovena na 5 let. (V jednotlivých případech byla překračována a někdy dosahovala i 10 let.) Prvním předpisem, který kromě zákonných norem upravoval průběh služby, byl Předpis o děsloužících, platný od 1. 10. 1924. Tento předpis aplikoval § 19 Branného zákona a § 83 Branných předpisů. Byly v něm také stanoveny kategorie děsloužících:

- **kategorie "A" - děsloužící**, kteří dostávali pouze měsíční přídavek stanovený zákonem č. 224 z roku 1922,
- **kategorie "B" - děsloužící**, kterým byly vedle toho dávány pololetní prémie na základě vlád. nařízení č. 274 z roku 1923.

Jednalo se o ty, kteří byli přijati na základě § 19 Branného zákona.

Celkový počet děsloužících nesměl překročit tabulky předepsaných počtů a představoval zpravidla 1/2 systematizovaného počtu všech poddůstojníků. (Ve dvacátých letech tento počet představoval zhruba 7000 poddůstojníků děsloužících. Přesnější údaje nebylo možno zjistit z důvodů častých změn.) Podrobnosti v přijímání uchazečů do další činné služby byly později rozvedeny v Branných předpisech z roku 1927, kde však nebylo srovnání s rokem 1923 podstatných změn. V dalším období přinesl zkvalitnění vstupních podmínek do další činné služby zákon č. 83 z roku 1932, kde bylo nově stanoveno, že vojenské osoby

z počtu mužstva, které se zavází reverzem, že setrvají v další činné službě jako dělesloužící po dobu nejméně dvou let, dostanou jednorázovou vstupní prémie.

Důležitým dokumentem byl předpis A-VII-1. Dělesloužící z roku 1936, kde se velice podrobně stanovovalo, kdo může být přijat za dělesloužícího a jaké podmínky musí splňovat. V zásadě se neliší od předchozích, nově je tu však zvýrazněna podmínka absolvování poddůstojnické školy nebo splnění kritérií, která tuto školu nahrazují. Z hlediska hodnosti se přijímají v zásadě jenom poddůstojníci, ve výjimečných případech vojíní, kteří museli prokázat schopnost k povýšení na svobodníka. (Již od roku 1927 byli dělesloužící po uplynutí závazku vybíráni k přijetí do bezpečnostních složek - k četnictvu, do formujících se jednotek stráže obrany státu působících v pohraničí, ale až po roce 1936 byl tento výběr systematický.)

Po roce 1949 dochází na základě zákona č. 44/1949 k převodu dělesloužících poddůstojníků na poddůstojníky z povolání; zároveň byly stanoveny způsoby tohoto převodu. Tímto zákonem bylo zastaveno přijímání vojenských osob za dělesloužící poddůstojníky podle § 19 branného zákona. Zásady přijímání a průběhu jejich služby stanovoval Zatímní předpis o poddůstojnících vojska z povolání z roku 1951. Podmínky přijetí byly doplněny politickými požadavky na uchazeče v souladu s celospolečenskými změnami v roce 1948. Nově byl stanoven požadavek trestné a soudní bezúhonnosti a maximální věk 28 let. Značná váha se přikládala posudku velitele útvaru, u kterého žadatel konal základní službu. Nově bylo ustanoveno, že za poddůstojníka z povolání může být přijata žena, která dosáhla v roce podání žádosti 17 let věku a podrobila se dobrovolnému odvodu a vojenskému výcviku. Uchazeči o přijetí do sboru poddůstojníků z povolání ze základní služby podávali žádost svému nadřízenému, uchazeči ze zálohy příslušnému okresnímu, městskému nebo obvodnímu vojenskému velitelství. Tyto podmínky přetrvávaly až do 60. let.

Průběh další činné služby dělesloužících poddůstojníků

Zásady průběhu další činné služby byly zformulovány v Branném zákoně, branných předpisech a v dalších zákonných nařízeních. Jedním z prvních dokumentů, který pojednával o zabezpečení dělesloužících, bylo Vládní nařízení č. 247 z roku 1923, jímž se upravovaly zvláštní přídavky pro poddůstojníky a vojíny, kteří podle § 19 Branného zákona konají další činnou službu. (Nedostatečné sociální zabezpečení dělesloužících poddůstojníků přetrvávalo až do poloviny 30. let.) Další zásady byly v již zmíněném předpise o dělesloužících z roku 1924. Dělesloužícím náleželo kromě zabezpečení shodného s vojáky prezenční služby navíc: měsíční premie stanovená vládním nařízením č. 224/1922, přijatým svobodníkům bylo garantováno okamžité povýšení do hodnosti desátníka (s podmínkou volného tabulkového místa). Nejkonkrétněji pojednával o zaopatření dělesloužících zákon č. 83 z roku 1932 v části 2. Zde jsou stanoveny vstupní premie, měsíční premie, nároky na stravné, ústroj, ubytování a dále jsou jasně stanoveny zaopatřovací dávky, jako odbytné, odchodné, výslužné, invalidní zaopatření a jiné. Služební zařazení a eventuální postup ve funkci u dělesloužících poddůstojníků nepřesahoval rámec tabulek určených pro prezenční službu, včetně povyšování.

Jednou z cest, jak postoupit v žebříčku služební kariéry, byla možnost stát se rotmistrem z povolání. Postup na tato místa však byl podmíněn absolvováním přípravné služby na rotmistry z povolání. Do této služby mohli být přijati pouze délesloužící, kteří konají podle § 19 Branného zákona dobrovolnou další činnou službu. Přípravná služba byla tříletá, byla však zkracována podle odsloužených let v poměru délesloužícího, maximálně o dva roky. Přijetí do přípravné služby nic neměnilo na jejich služebním poměru a nadále platila ustanovení pro délesloužící včetně povyšování do nejvyšší hodnosti mužstva, tedy četaře. Délesloužící, kteří úspěšně absolvovali přípravnou službu, se stali rotmistry z povolání a museli podle § 17 Branného zákona setrvat v činné službě (většinou 4 roky, u letectva 6 let). Další možností služebního postupu pro délesloužící poddůstojníky bylo studium ve školách pro důstojníky, což opět bylo podmíněno další činnou službou podle § 17 Branného zákona.

Z hlediska možností postupu ve služební kariéře měli poddůstojníci z povolání možnost stát se důstojníkem z povolání při splnění jedné z následujících podmínek:

- a) úspěšné ukončení studia na vojenské akademii, přičemž toto studium se umožňovalo do věku 28 let,
- b) úspěšné ukončení zkušební praxe na důstojníky z povolání (pro týl a administrativu), přijímání do zkušební praxe se provádělo formou soutěže,
- c) výkon služby po dobu nejméně jednoho roku na funkci plánované pro důstojníka s výtečným hodnocením (poddůstojníci splňující tuto podmínku byli přijímáni jako podporučíci z povolání (viz schéma).

Po roce 1945 zásady průběhu služby poddůstojníků v další službě a jejich zabezpečení stanovoval zákon č. 37 z roku 1946 a poté byly obsaženy v Zatímním předpise o poddůstojnících vojska z povolání, který zároveň akceptoval reorganizační změny v armádě v roce 1949.

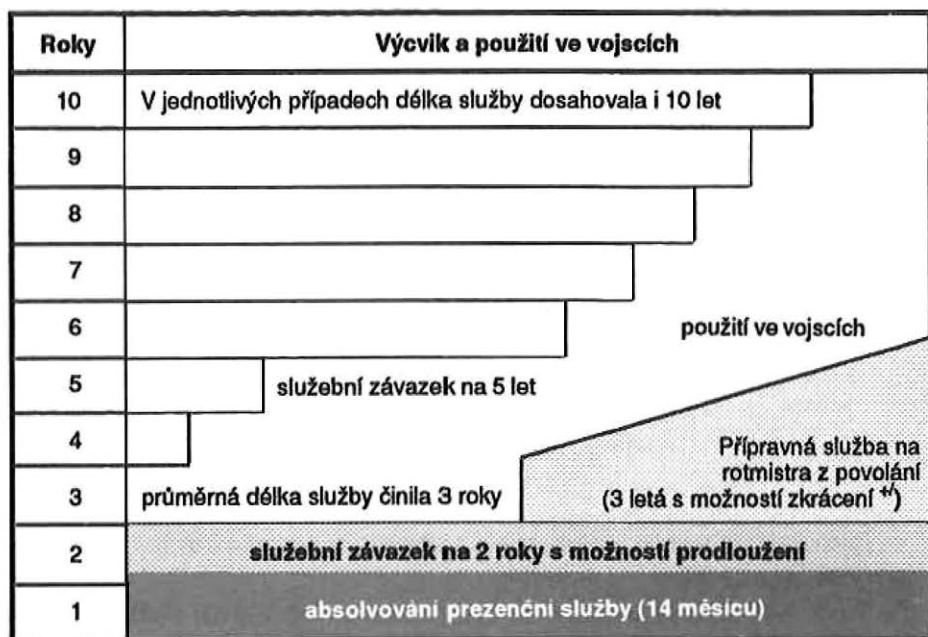
Nově konstituovaní poddůstojníci z povolání byli určeni k výkonu nižších velitelských nebo odborných funkcí, museli být ve stálém styku s mužstvem a s ním nést veškerou námahu vojenské služby. Byli povinni bydlet ve vojenských objektech, pokud MNO nestanovilo výjimky, a stravovat se společně s mužstvem. Služební místa poddůstojníků z povolání byla systematizována takto:

- a) služební místa staršínů,
- b) služební místa rotných,
- c) služební místa četařů.

Každému stupni v této systematizaci náležela adekvátní platová stupnice, přičemž u služebních míst četařů byla nejnižší. Služební příjem poddůstojníků se skládal ze základního platu, služebních přídavek a naturálních příjmů. K obecným zásadám v tomto období patřilo, že poddůstojník v další činné službě (po roce 1949 poddůstojník z povolání) mohl setrvat v armádě i po splnění reverzálního závazku, jestliže o to požádal. Za prodloužení reverzálního závazku o další dva roky dostával jednorázovou prémii, a to za každé prodloužení, přičemž výše premie se stupňovala podle počtu prodloužení reverzálního závazku až do stanovené hranice.

Poddůstojníci z povolání byli povyšováni do hodnosti četaře při prvním přijetí, jestliže této hodnosti nedosáhli již v základní službě. Kdo byl přijímán již v této

**Průběh služby dělesloužícího poddůstojníka
v čs. armádě v letech 1923 – 1939**

Legenda:

- výcvik na školách,
- výcvik ve vojscích,
- použití ve vojscích, které postupně klesalo odchodem dělesloužících z armády,
- ^{+/} nebo po dvouleté výtečné službě jako poddůstojník (po přijímací zkoušce ze všeobecného vzdělání - pokud neměl střední školu), možnost studia vojenské akademie v Hranicích; studium trvalo 2 roky a bylo ukončeno jmenováním do hodnosti poručíka.

Schéma

hodnosti, byl povýšen na rotného. Pro předchozí platilo, že do hodnosti rotného mohli být povýšeni po uplynutí prvního roku závazku, jestliže byla jeho služba hodnocena jako velmi dobrá, v opačném případě mohl být povýšen až po dvou letech. Poddůstojník z povolání mohl dosáhnout nejvyšší hodnosti staršiny při stejných kritériích jako do hodnosti rotného.

Uvedené podmínky průběhu služby platily až do roku 1960, kdy proběhla další reorganizace poddůstojnického sboru na sbor praporčický. Tím byly fakticky vytvořeny podmínky pro zánik dělesloužících poddůstojníků, jelikož těm, kteří odmítli vstoupit do praporčického sboru, bylo umožněno sloužit pouze do doby, než se jejich místa naplnila plánovanými praporčíky z povolání.

Podmínky ukončení další činné služby a přechod do civilního života

Služební poměr dělesloužících mohl být ukončen v zásadě trojím způsobem:

1. Po splnění reverzálního závazku (pokud nebyl dělesloužícím prodloužen).
2. V průběhu služby (před splněním závazku); tento způsob mohl být povolen pouze ve výjimečných případech velitelem, který udělil povolení ke konání další činné služby.
3. Vyloučením z důvodů odsouzení pro přečin nebo zločin, nebo jestliže byl dělesloužící zbaven hodností (návrh na vyloučení mohl být podán také pro neplnění povinností).

Tyto zásady platily již od roku 1923. Předpisem A-VII-I Dělesloužícím bylo propuštění před splněním reverzálního závazku upřesněno. Bylo možné v případě umístění dělesloužícího v jiných státních, veřejných nebo soukromých službách, přijetím do vojenské akademie nebo přijetím za rotmistra z povolání. Dále pro neschopnost zjištěnou superarbitrážním řízením nebo na vlastní žádost z rodinných důvodů (např. úmrtí jeho rodičů a nutnost převzít jejich podnik). Upřesněno bylo také poněkud kuriozní vyloučení ze služebního poměru, jestliže se dělesloužící oženil bez povolení MNO. (Důraz na tuto otázku se kladl v počátečním období zvláště z důvodů zajištění určité společenské prestiže - vzhledem k dřívější negativní zkušenosti - a aby nebyl voj. gážista finančně zatěžován dluhy, starostmi o rodinu atd.)

Uvedené podmínky ukončení služebního poměru dělesloužících platily až do roku 1949, kdy v souladu s reorganizací velitelského sboru (vznik poddůst. z povolání) bylo v zákoně č. 44/1949 stanoveno, že služební poměr poddůstojníků z povolání končí:

1. Jmenováním důstojníky z povolání.
2. Převedením do služebního poměru občanských zaměstnanců vojenské správy nebo jiné veřejné služby.
3. Přeložením do zálohy.
4. Ztrátou československého občanství.
5. Odnětím hodnosti.
6. Úmrtím.

Tyto podmínky byly i v Zatímním předpise o poddůstojnících vojska z povolání z roku 1951 a přetrvávaly až do roku 1960.

V jednotlivých zákonech, nařízeních a předpisech se rovněž pojednávalo o hmotném zabezpečení děsloužících při odchodu ze služebního poměru. V našem přehledu jsme se zaměřili pouze na některé zásadní dávky. Již v roce 1923 vládním nařízením č. 247 bylo stanoveno, že děsloužící dostanou při odchodu z dobrovolné další činné služby výpomoc, rovnající se polovině úhrnné částky půlročních přídaveků (prémii), které doposud dostali. Jestliže byl děsloužící převzat do přípravné služby nebo jiné jí naroveň postavené služby, či byl přímo ustanoven gážistou z povolání, nebo byl-li vyloučen z trestu i pro nedostatečnou kvalifikaci, neměl na stanovenou výpomoc nárok.

V případě, že děsloužící zemřel, dědici byli z nároku na výpomoc vyloučeni. Finanční náležitosti při odchodu částečně nově stanovoval zákon č. 83 z roku 1932. Jednalo se o odbytné, výslužné, invalidní zaopatření, přídavek na zranění, válečný přídavek a letecký přídavek k výslužnému. Například nárok na výslužné měli pouze ti, kteří strávili ve služebním poměru děsloužících, třeba i s přerušením, celkem 20 let a dovršili věku 40 let, odbytné náleželo všem. Podmínky udělení ostatních uvedených dávek byly stanoveny v dalších zákonech a nařízeních. Značný význam mělo ustanovení pro gážisty z povolání a děsloužící o pomoci při zakládání např. hospodářských podniků hmotnou podporou, či vyplácení stipendia na odborné školení, které by jim usnadnilo, vzhledem k celkovým hospodářským poměrům, založení existence.

Nově bylo vládním nařízením č. 139 z roku 1939 ustanoveno, že děsloužící, kteří nevyužili uvedené výpomoci a neměli alespoň 10 roků započitatelných pro nárok na výslužné, při odchodu dostávali plat na odchodnou (příspěvek za službu) ve výši svého služebního platu po dobu:

- a) jednoho roku, jestliže odsloužili méně než 5 let,
- b) dvou let, jestliže odsloužili alespoň 5 let,
- c) maximálně čtyř let, a to v případech hodných zvláštního zřetele.

Místo platu na odchodnou bylo po přísném prozkoumání poměrů děsloužícího a v odůvodněných případech povoleno jednorázové odbytné, které nesmělo převyšovat celkovou výměru platu na odchodnou. V roce 1949 v rámci probíhající reorganizace velitelského sboru bylo stanoveno, že poddůstojníkem z povolání (včetně děsloužících), jejichž služební poměr byl ukončen přeložením do zálohy na vlastní žádost, náleží odstupné, konal-li službu v poměru poddůstojníka z povolání po dobu:

- a) alespoň 5 let, avšak kratší než 10 let, ve výši pětinasobku měsíčního služného, které mu naposledy příslušelo,
- b) alespoň 10 let, ve výši desetinásobku měsíčního služného.

Na toto odstupné neměli poddůstojníci nárok, jestliže byli převedeni do poměru občanských zaměstnanců, či jiné veřejné služby, dále těm, kterým byly přiznány odpočinkové platy. Nárok nesplňovali ani odsouzení, včetně těch, jimž byla na základě rozsudku odňata hodnost.

Značně vysoká pozornost byla státem a vojenskými orgány věnována umísťování děsloužících poddůstojníků po ukončení služebního poměru v civilním sekto-

ru, zejména v předválečném období. Proto jsme se na toto období v historickém přehledu zvláště zaměřili. Již v zákoně č. 54 z roku 1927 O umísťování dělesloužících poddůstojníků bylo garantováno, že jestliže dělesloužící projeví zájem, může získat určité pracovní místo (v tehdejší terminologii byla místa propůjčována):

- 1) ve státní službě,
- 2) ve službě veřejnoprávních korporací a ústavů,
- 3) u vybraných soukromých podniků nebo závodů, u nichž byl stát většinovým podílníkem.

Na propůjčení vyhrazených služebních míst měli nárok pouze ti dělesloužící, kteří byli československými státními příslušníky, sloužili v branné moci nejméně osm roků jako dělesloužící poddůstojník a kteří kromě kvalifikace vyhovovali i zvláštním podmínkám stanoveným pro propůjčování služebních míst. Místa se většinou obsazovala konkurzem.

V zájmu zabezpečení služebních míst pro dělesloužící poddůstojníky MNO uzavíralo administrativní dohody s jednotlivými resorty, podniky či soukromíky. V předpise A-VII-I z roku 1936 bylo jednoznačně stanoveno, že v jiných státních a veřejných službách jsou dělesloužící poddůstojníci umísťováni až do konečného rozhodnutí vlády podle zvláštních administrativních dohod. Za tímto účelem byly zpracovány podrobné směrnice pro umísťování dělesloužících poddůstojníků podle administrativních dohod, které byly přílohou zmíněného předpisu.

Částečně jiný charakter mělo umísťování zaměstnanců vojenské správy a dělesloužících na základě vládního nařízení č. 139 z roku 1939. Jednalo se o jejich umísťování do kteréhokoli jiného oboru státní nebo veřejné služby, či do služeb zaměstnavatelů v souladu s přípravou rozpuštění čs. branné moci po vzniku protektorátu Čechy a Morava.

Z historického průřezu problematiky průběhu služby dělesloužících poddůstojníků vyplývají tyto závěry:

- a) Pro bývalou Čs. armádu bylo typické následování cizích vzorů. Snaha přiblížit se např. francouzským nebo sovětským zkušenostem byla patrná, ale přesto existovaly značné rozdíly vyplývající z odlišných podmínek, tradic a mentality národa. Takovéto využívání mezinárodních zkušeností mělo samozřejmě svá pozitiva i negativa. K pozitivům je možné zařadit menší náklady při výstavbě (či přestavbě) čs. armády na jejím počátku, ale větší materiální náklady asociální problémy v průběhu dalších let.
- b) Je zcela zjevné, že byla přerušena kontinuita služebních kariér poddůstojníků, což se v pozdější době projevilo stagnací, snižováním úlohy této kategorie vojáků. V důsledku toho se postupně přenášely jejich povinnosti a odpovědnost na praporčíky a důstojníky z povolání. Docházelo tak k přetěžování praporčíků i důstojníků a k splynutí poddůstojníků s mužstvem. S důsledky této přerušené kontinuity se AČR potýká i v současnosti při výcviku, ve vztahových otázkách, materiálových škodách apod.

- c) V letech 1923 až 1960 se průběh služby poddůstojníků vyznačoval řešením odborných úkolů jako v současném období. Se změnou koncepce AČR je nutná např. novelizace zákonů a nařízení, tvorba nových služebních předpisů, usku-
tečňování personálních výměn, vytváření novodobých tradic, hledání
potenciálních rekrutačních zdrojů atd.
- d) Historicky ověřené faktory motivace k vojenské službě (především: relativně
výhodné platy, sociální zabezpečení, vzdělání a výcvik, který je možno později
využít částečně v civilním životě, možnost dalšího sociálního vzestupu, možnost
překlenutí hospodářské recese, u části mladé populace to může být i touha po
dobrodružství apod.) se u mužské populace příliš nemění a jsou potvrzovány
i praxí vyspělých zahraničních armád.
- e) Pocit bezprostředního vojenského ohrožení, který působil před nástupem
fašismu a v období studené války, se v současnosti v podstatě ztratil. Tímto
nemá být řečeno, že není potřebné se bránit proti vnějšímu nepříteli, ale hledat
a zdůrazňovat další možnosti smyslu ozbrojených sil pro společnost i směrem
k mezinárodnímu působení (např. pomoc jednotek při mírových akcích OSN,
jaderných haváriích, živelných pohromách atd.).
- f) Ukázalo se, že kategorie dělesloužících měla v minulosti své reálné opodstatně-
ní. V době zkrácení vojenské služby, kdy došlo ke snížení početních stavů přispí-
vali zvláště dělesloužící k zachování intenzity výcviku. V této souvislosti by bylo
vhodné vrátit se k pojmu dělesloužící, který by se vztahoval k mužstvu
a poddůstojníkům. (Do služebního závazku 5 let by se používal pojem
poddůstojník dělesloužící a nad 5 let poddůstojník z povolání.)

ARMÁDNÍ GENERÁL LUDVÍK KREJČÍ

* 17. 8. 1890 Tuřany u Brna

† 9. 2. 1972 Ústí nad Orlicí

Dlouholetý náčelník Hlavního štábu československé branné moci byl jako přesvědčený demokrat bezmezně oddán prezidentu Dr. E. Benešovi. Ve svém přesvědčení a myšlení byl především voják. Své povinnosti si plnil vždy velmi zodpovědně, avšak po roce 1945 se jeho jméno ponořilo do temnoty zapomnění.

Když ukončil gymnázium, nastoupil na Vyšší lesnickou školu v Písku a poté absolvoval jednoroční prezenční službu v rakousko-uherské armádě. Pracoval potom jako lesní adjunkt ve Slavonii, proto po vyhlášení mobilizace nastoupil vojenskou službu u bosensko-hercegovského pluku 4, s nímž prošel frontu od Srbska až do Rumunska, kde byl 17. května 1917 zajat ruskými jednotkami. V zajetí

vstoupil do československých legií a byl jmenován velitelem 9. roty 6. čs. střeleckého pluku Hanáckého. Zúčastnil se bitvy u Bachmače. Ze sibiřské anabáze dosáhl hodnosti plukovníka a řídil různé důležité vojenské operace. Dnem 1. ledna 1919 byl jmenován velitelem II. střelecké divize. Jako prozatímní velitel všech čs. vojenských jednotek na západ od Irkutsku podepsal v únoru 1920 příměří se Sověty.

Od návratu do vlasti pokračoval ve své strmé vojenské kariéře. Byl velitelem 6. pěší divize v Brně, v roce 1923 povýšen do hodnosti brigádního generála a vyslán na Vysokou školu válečnou v Paříži. Po jejím úspěšném absolvování byl ustanoven velitelem 4. pěší divize v Hradci Králové. Funkci zastával až do roku 1932, kdy byl sice jmenován zemským vojenským velitelem v Košicích, ale již v listopadu 1933 převzal nejvyšší úřad čs. branné moci - náčelníka Hlavního štábu. Následovalo povýšení do hodnosti armádního generála.

Osobní změna na místě náčelníka Hlavního štábu prospěla poměrům v armádě. Generál Krejčí se projevil jako odborně vzdělaný velitel, učitel a rádce, který dokázal vzbudit zájem. V Hlavním štábu vytvořil nový pracovní kolektiv, jenž pracoval iniciativně a cílevědomě. Rozhodující měrou se tehdy podílel na tom, že československá armáda se v průběhu druhé poloviny třicátých let stala armádou moderně vyzbrojenou a téměř dokonale připravenou. Poznatky o stavu výzbroje a připravenosti jiných armád získával během návštěv a stáží jak v západní Evropě, tak i Sovětském svazu.

V kritických záříjových dnech roku 1938 poslal prezidentovi republiky, vládě a ostatním čelným představitelům memorandum, v němž je vyzval k obraně republiky s tím, že armáda je dobře připravena splnit svůj úkol. Jeho názor částečně potvrdil i průběh mobilizace.

Při jednání o přijetí podmínek mnichovské dohody prosazoval jejich odmítnutí a ozbrojenou obranu státu, jehož byl velkým patriotem. Společně se zemskými vojenskými veliteli - generálem S. Vojtechovským, B. Lužou a L. Prchalou - a s ministerským předsedou generálem J. Syrovým požádali o audienci u prezidenta republiky. Jeden po druhém pohnutě, někdy rozčileně, jednomyslně a v různých formách dokazovali toto:

"Ať se velmocí usnesou a dohodnou cokoli, mobilizovaná a na hranicích a v pevnostech rozložená armáda by nesnesla, abychom nyní nátlaku jejich povolili a učinili nějaké územní koncense Hitlerovi. Musíme do války, ať důsledky jsou jakékoliv. Západní velmocí budou ostatně přinuceny nás následovati. Národ je naprosto jednotný, armáda je pevná a chce do toho jít. A i kdybychom zůstali sami, nesmíme povolit; armáda má svou povinnost bránit území republiky, chce jít a půjde do boje."

V atmosféře otázek, zda generál Krejčí jako hlavní velitel převezme zodpovědnost za oběti, ke kterým by nepochybně došlo, nechal se prezidentem republiky a ministerským předsedou přesvědčit a nakonec s podmínkami souhlasil. V prosinci 1938 byl generál Krejčí zbaven funkce hlavního velitele a od 1. března 1939 de facto přestal vykonávat na nátlak Němců i funkci náčelníka Hlavního štábu.

Krátce po vytvoření protektorátu byl převeden k ministerstvu financí, avšak do zaměstnání nenastoupil, neboť byl přeložen do výslužby. V březnu 1940 se musel vystěhovat z Prahy. Útočiště s celou rodinou našel u rodičů své manželky v Jablonném nad Orlicí. Snad to byl důsledek dvou pozvání K. H. Franka na Pražský hrad, při nichž mluvil jen velmi obecně. Němci v dané době měli k dispozici daleko větší podrobnosti o předválečné československé armádě. Když byla prozrazena odbojová skupina legionářů, byl Krejčí 14. října 1941 zatčen gestapem a uvězněn v Hradci Králové, na Pankráci i v Terezíně. Z vyšetřovací vazby byl propuštěn 22. června 1942 pro nedostatek důkazů, avšak pod dohledem gestapa zůstal až do konce druhé světové války.

Po osvobození si podal žádost o přijetí za důstojníka z povolání, která byla vyřízena až v prosinci 1946 s tím, že mu bylo oznámeno, že byl dnem 1. 12. 1946 přidělen *"k velitelství 1. oblasti, ale poněvadž jste překročil 55. rok věku, byla Vám udělena zároveň jednoměsíční dovolená s plnými platy. Po jejím uplynutí bude nově provedeno Vaše přeložení do výslužby podle § 5 odst. 2 zákona č. 76/1946 Sb. Dovolenu Vám prodlužuji o další měsíc do 31. 1. 1947"*.

Podle zákona č. 59/1949 mu byla v roce 1950 odňata vojenská hodnost armádního generála v záloze a v květnu 1953 na základě vládního nařízení číslo 22 potom i celý výsluhový důchod. Musel proto nastoupit jako pomocný dělník v Dřevotexu, později pracoval, podobně jako jeho manželka, jako domácí dělník závodu KOH-I-NOR se "strojem" na roztahování kroužků k nitěným knoflíkům.

Vzhledem ke svému vztahu k Dr. Benešovi, "neschopnosti politického hodnocení situace, věrnosti buržoazní republice" a na základě negativního stanoviska místních stranických orgánů mu tehdy nebyla vrácena vojenská hodnost. Také sociální zajištění zůstávalo dlouho na úrovni 240.- Kčs, teprve v roce 1969 mu byl důchod zvýšen na 1475,- Kčs, avšak odňatá hodnost armádního generála mu byla vrácena až v květnu 1990 in memoriam. Návrat jeho jména do historického vědomí našeho národa, podobně jako u všech ostatních předválečných demokratických důstojníků a generálů, bude ale podstatně dlouhodobějším procesem.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

PhDr. Antonín Rašek Rozhodující je lidský potenciál	3
Plukovník doc. PhDr. Zdeněk Rozum, CSc. Osobnost vojenského profesionála: možnosti, předpoklady a požadavky	9
Podplukovník Dr. Antonín Svěrák Základy mezinárodní a obranné politiky evropských neutrálních států	13
Ing. Josef Hrdlička Teorie a praxe moderních armád	19

VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ

Plukovník doc. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Transformace vojenského školství vyžaduje systémové změny	40
Plukovník doc. Ing. Zdeněk Navrátil, CSc., plukovník Ing. Svatopluk Veselý, CSc. Koncepce dalšího vzdělávání důstojníků logistiky Armády České republiky	45

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník v zál. Ing. Josef Nastoupil Krizové situace a jejich řešení armádou	55
---	----

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Plukovník Ing. Jiří Vlasák Možné použití vojska územní obrany	64
---	----

INFORMACE

Plukovník doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc. IHDN (Institut vysokých studií národní obrany Francouzské republiky)	69
Vojenská účast ČR na zrodu státu Izrael (Historie donedávna utajovaná)	73
Softwarové vývojové prostředí vyvíjených informačních systémů	79
Plukovník Ing. Egon Kratochvíl AFCEA (Nyní již v České republice)	87

Z HISTORIE

Kapitán Dr. Pavel Minařík, CSc. Konstituování struktury motostřeleckých divizí v letech 1957 až 1958	93
--	----

PhDr. Jan Gebhart Tři králové: Balabán - Mašín - Morávek (Vojáci a druhý čs. odboj)	100
--	-----

Major RSDr. Jaroslav Vltavský, CSc., kapitán PhDr. Miloš Tengler Průběh služby poddůstojníků čs. armády v letech 1918 až 1960 (Ve služebním poměru dělesloužících)	112
--	-----

PERSONÁLIE

Armádní generál Ludvík Krejčí	123
--------------------------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311,
pplk. Ing. Richard Hašek (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 316,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 45 315,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Miloslav Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, genmjr. Ing. Karel Kubá, plk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miloslav Šustr, genmjr. Ing. Jan Vintr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 16. 9. 1993. MKČR 6059, MČ 47751.

22 23 9